

Talentutvikling i håndball -

En studie av uttak av spillere til yngrelandslag og rekruttering til seniorlandslag

Guri Aarøen

Masteroppgave i idrettsvitenskap, juni 2015

Forord

To arbeidsomme år som har vært preget av jobbing med oppgaven er over. Det har til tider vært strevsomt men når jeg tenker tilbake har prosessen vært utfordrende og lærerik. Jeg ville ikke ha vært den foruten. Nå er målet nådd og det kjennes godt.

En stor takk til min Ole som alltid er positiv og oppmuntrende, du har vært en uvurderlig støtte og ikke minst en diskusjonspartner i underveis.

Ola og Marte, takk for oppmuntrende meldinger til en mamma som tidvis trengte påminnelser om hvordan studentlivet egentlig er og for gode innspill når analysetall og tabeller skulle bearbeides.

Min veileder, Kolbjørn Rafoss, fortjener takk for et stort engasjement med gode og utfordrende innspill.

Takk til min arbeidsgiver, Alta vgs, som har vært forståelsesfull og gitt meg mulighet til å kombinere jobb og studier.

Mine to informanter, takk for god og verdifull kunnskap om norsk håndballs utvikling gjennom flere år.

Sist med ikke minst, takk til Norges Håndballforbund for uvurderlig hjelp i datainnsamlingen og for alle svar på spørsmål som dukket opp underveis.

Alta 14.05.15

Guri Aarøen

Sammendrag

Talentutvikling i håndball - En studie av uttak av spillere til yngrelandslag og rekruttering til seniorlandslag

Målet for studien er å undersøke hvordan uttak til yngrelandslag har utviklet seg over tid og hvordan rekruttering av spillere har vært til seniorlandslag. Hva kjennetegner mannlige og kvinnelige spillere som blir uttatt til spill på det yngste aldersbestemte landslaget? Hvor stor er sannsynligheten for debut på seniorlandslag, suksess og, antall spilte kamper på seniorlandslag?.

En kvalitativ design ble valgt for å kunne beskrive utviklingen av landslagsaktivitet og uttakssystem i NHF fra i 1946. Skriftlige kilder, dokumenter og intervju ble brukt i denne historiske fremstillingen. Andre del av studien har et kvantitativt design. Denne delen kartlegger og analyser data hentet fra NIF sin statistikk over spillere som har representert NHF på det til enhver tid yngste landslaget. I utvalget inngår 948 spillere. Datamaterialet omfattet kjønn, fødselsår og måned, regionaltilknytning, antall kamper på yngrelandslag og seniorlandslag, debutårene og antall år på seniorlandslag

Studien viser at aktivitetsnivået for yngrelandslagene i NHF har økt siden oppstarten i 1959 og har medført økt antall uttak av spillere til det yngste aldersbestemte landslag. Spillerutviklingsplaner er sentralt i forbundets arbeid. Spillerutvikling er et samspill mellom klubb, sone, region og yngrelandslag. Trenerne for seniorlandslagene er i dialog med trenerne for yngrelandslag når det gjelder uttak men det er yngrelandslagstrenerne som er ansvarlige for de endelige uttakene til sine respektive lag.

En av fire spillere som debuterte på det yngste aldersbestemte landslaget debuterte på seniorlandlaget. Blant spillerne som ble uttatt på det yngste landslaget ble det påvist en relativ alderseffekt. Den relative alderseffekten var lik både for gutter og jenter. Det ble ikke påvist relativ alderseffekt blant de spillerne som fikk debutere på seniorlandslag. Antall kamper på yngrelandslag var den faktoren som påvirket både debutmønster og karrierelengde på seniorlandslag

Nøkkelord: uttakssystem, relativ alderseffekt, håndball, aldersbestemte landslag, karriere

Innhold

Figurer:	x
Tabeller:	x
1 Innledning	1
1.2 Oppgavens struktur	5
2. Metodekapittel	6
2.1 Historikk – kilder og data	7
2.2 Min forskningsprosess	10
2.3. Kategorisering og koding av datamateriale	13
2.4 Analyse	14
2.5 Min relasjon til tema for studien	16
2.6 Etiske vurderinger	17
3 Kunnskapsgrunnlag - Talent, talentutvelgelse og talentutvikling	19
3.1 Talent begrepet	19
3.2 Relativ alderseffekt og talentutvelgelse.	21
3.3 Talentutvikling og bosted	24
3.4 Tidlig spesialisering	25
3.5 Talentutvelgelse og landslagsuttak	25
3.6. Sammenfatning	26
4. Resultat – organisering, landslagsaktivitet og spillerutvikling	28
4.1 Organisasjon	28
4.2 Aktivitetsnivå – landskamps- og mesterskapsfrekvens	33
4.3 Uttak til landslagene	38
4.4 Ansettelse av mannlige landslagstrenerne	39
4.5 Spillerutvikling i NHF	41
4.5 Sammenfatning	44
5. Resultat - Talentutvelgelse og spill på seniorlandslag	46
5.1 Sannsynligheten for debut på seniorlandslag	46
5.2 Relativ alderseffekt blant spillere som ble tatt til det yngste aldersbestemte landslaget	47
5.3 Karakteristika, karrierelengde og debutmønster for spillere på seniorlandslag ...	49
5.4 Sammenfatning	57
6. Drøfting	59

6.1 Talent - begrepsavklaring	59
6.1 Sannsynligheten for debut både på yngrelandslag og seniorlandslag	61
6.2 Finner vi en relativ alderseffekt blant spillere som ble tatt til det yngste yngrelandslag?	62
6.3 Forskjeller i regional tilknytning	69
6.4 Debutmønster og karrierelengde	69
7. Oppgavens svar	73
Litteratur:	i
Vedlegg	iii

Figurer:

<i>Figur 1: Medlemstall Norges Håndballforbund 1945-2013</i>	32
<i>Figur 2: Medlemstall fordelt på alder; 0-17 år, 17 år og eldre</i>	32
<i>Figur 3: Antall landskamper; totalt og fordelt på kjønn</i>	34
<i>Figur 4: Antall landskamper for yngreandslag, totalt og fordelt på kjønn</i>	36
<i>Figur 5: Antall landskamper for det yngste aldersbestemte landslag i NHF</i>	37
<i>Figur 6: Oversikt over fødselskvartal blant spillere på seniorandslag fordelt på kjønn</i>	48
<i>Figur 7: Oversikt over fødselskvartal fordelt på 10-årsperioder</i>	49
<i>Figur 8: Overlevelsesfunksjon basert på gjennomsnittet av variablene kjønn og region</i>	51
<i>Figur 9: Hazard-funksjon, risiko for debut på seniorandslag</i>	52
<i>Figur 10: ant år på seniorandslag fordelt på antall pr kjønn</i>	56
<i>Figur 11: Antall år på seniorandslag fordelt på år for debut delt i 10-årsperioder (1980-2010)</i>	57

Tabeller:

<i>Tabell 1: Medlemstall i NHF i perioden 1940 -2012 fordelt på kjønn</i>	31
<i>Tabell 2: Antall mannlig og kvinnelige trenere i perioden 1962-2014</i>	39
<i>Tabell 3: oversikt over hvor mange spillere som kom med videre fra spill på yngreandslag til seniorandslag(prosenttall)</i>	46
<i>Tabell 4: Oversikt over fødselskvartal for spillere på yngreandslag i prosent, totalt og fordelt på kjønn</i>	47
<i>Tabell 5: Variablene kjønn og region påvirkning av debutmønster</i>	50
<i>Tabell 6: Debutmønster; signifikansverdier for variablene fødselskvartal og antall kamper på yngreandslag</i>	53
<i>Tabell 7: Karrierelengde; gjennomsnitt og standardavvik</i>	54
<i>Tabell 8: Karrierelengde; gjennomsnitt og standardavvik</i>	54
<i>Tabell 9: Lineær regresjon; koeffisientene i likningen</i>	55
<i>Tabell 10: Antall kamper seniorandslag; gjennomsnitt og standardavvik</i>	55

1 Innledning

Denne studien undersøker uttak til de yngste aldersbestemte landslag i håndball. Det innebærer å studere hva som kjennetegner mannlige og kvinnelige spillerne som ble valgt ut som talent av forbundet. Studien undersøker videre effekten av denne utvelgelsen med tanke på suksess dvs. hvor stor andel av spillerne som også har debutert på seniorlandslag. En av de mest suksessfulle spillerne, Heidi Løke født 1982, debuterte på det norske damelandslaget i håndball i 2006 24 år gammel. Hun etablerte seg ikke i landslaget før EM-sesongen 2008 og oppnådde å bli kåret til mesterskapets beste linje spiller og verdens beste kvinnelige håndballspiller i 2013. Heidi ble som yngre spiller ikke valgt ut til å spille for yngre landslag. Hun har ikke vært en del av gruppen med unge spiller som gjennom representasjonslag har fått spillererfaring fra de yngste landslagene for senere å ta steget opp på seniorlaget. Var hun ikke et talent som 16-åring? Er hun et produkt av noe annet? Betyr det at spillere ikke utvikler seg til seniorlandslagsspillere gjennom spill på aldersbestemte landslag?

Martin Ødegaard, 15 år og 245 dager, ble tatt ut i seniorlandslagstroppen i fotball og ble med det den yngste debutanten noensinne da han debuterte mot Emiratene i Stavanger 27. august 2014. I den forbindelse ble uttaket fra landslagsledelsen begrunnet med at er du god nok er du gammel nok. Mathias Høgmo begrunnet uttaket slik: *"Han har vist så gode prestasjoner i flere kamper i Tippeligaen, at jeg ønsker å se han på A-landslaget. Jeg sa før sesongen at han kom til å bli årets komet i Tippeligaen, og at han kunne bli tidenes yngste A-landslagsspiller. Jeg er ikke overrasket over at han har overbevist. Nå gleder jeg meg til å se ham i aksjon, og hvordan han presterer på landslaget"*.¹ Betyr dette at talentene er noe som kan identifiseres tidlig med tanke på å utvikle seg til det øverste nivået?

Norge blir oppfattet som en idrettsnasjon. Gode resultater, mange medaljer i internasjonale mesterskap, verdsettes og bygger nasjonalfølelsen vår. For særforbundene er det viktig å opprettholde og utvikle utøverne slik at prestasjonene gjentar seg. Dette ses bl.a. ved at fokuset på talentene innen idrett har økt. Barn blir organisert inn i idretten tidligere og som et resultat av dette har fokus på resultater økt innen barne- og ungdomsidretten. Begrepet talent blir hyppig tatt i bruk overfor og om unge utøverne som presterer gode resultater i ung alder. Det kan til tider virke som idrettene seg imellom konkurrerer om å tiltrekke seg "talentene"

¹ VG 19.08.2014

tidligst mulig når unge spillere blir bedt om å velge en idrett.. Et resultat av en slik utvikling er at de største forbundene ser behovet for å kartlegge talentene og påvirke deres utvikling.

Vi finner utsagn fra landslagstrenerne som; er han god nok, er han gammel nok også? I håndball setter regelverket en stopper for en slik tidlig utvelgelse. Spill på seniornivå er først tillatt i det øyeblikk spilleren har fylt 16 år. Vi ser at andre idretter enn fotball plukker ut talent veldig tidlig; turn, tennis, svømming.

Vi kan derfor observere en utvikling hvor idretten ser et visst behov for å øke tilgangen av yngre utøvere for og være "på banen". Særforbund har økt satsingen på talentsamlinger, ansettelse av talentutviklere og talentspeidere, samt tilvirket til en økning i antall representasjonslag. Landslagstrenerne velger ut de som skal bli fremtidens toppidrettsutøvere. I forbindelse med denne tidlige "silingen" av barn og unge bør en kunne stille seg spørsmål som: Velger trenerne de rette utøverne? Hvor tidlig kan en trener eller talentspeider avgjøre om utøveren har et talent?

Siden kvinnehåndballens "gjennombrudd" i 1986, hvor kvinnelandslaget vant bronse-medalje i VM, har tilskuere og fjernsynsseere trykt "håndball-jentene" til sitt bryst. For de av oss som er gamle nok, vil bildet av håndballjentene som løper rundt på banen med det norske flagget være noe som har brent seg fast. Håndballjentenes suksess skaffet idretten nye tilhengerne. Seerne fikk med dette en ny tradisjon. Adventstida er blitt ei tid med spennende landskamper og glade håndballjenter som underholdere i beste sendetid. Dette bildet ble ikke minst forsterket da landslaget vant VM-gull på hjemmebane i 1999. Kampen var en thriller foran 11 000 tilskuere i Håkons hall på Lillehammer. Et drama som etter 4 ekstraomganger endte med at landslagskaptein Susann Goksøy kunne løfte troféet. Prestasjonen ble gjentatt i Beijing-OL i 2008. Høydepunktet i dette mesterskapet var da Gro Hammerseng scoret i siste sekund mot Nord-Korea i semifinalen.

De samme internasjonale prestasjonene finner vi ikke igjen på herresiden. Herrelandslaget har vært oppe og "lukket" på plasseringer topp seks i enkelte mesterskap. Hvorfor denne kjønnsforskjellen? Har herresiden for få talentfulle gutter å velge mellom? Har de ansvarlige for talentutvelgelsen ikke sett talentene eller har identifiseringen vært basert på ulike kriterier for kvinner og menn?

Tillitsvalgte i idretten hevder at resultatene på jentesiden i norsk håndball er en inspirasjon for rekrutteringen av unge spillere. De unge spillere har forbilder som de møter hyppig gjennom

media. Flere jenter rekrutteres inn i idretten og bredden gjør at det er flere talent å velge mellom. På guttesiden derimot mangler bredden. Det er færre lag som deltar i seriespill og dermed færre talentfulle spillere å velge blant. Kanskje er dette en forklaring på herresiden sin manglende suksess? De siste årene har den manglende bredden på guttesiden vært oppe til diskusjon i regioner og klubber. En rekke tiltak har vært igangsatt. Det rapporteres fra enkelte regioner og klubber at dette ser ut til å gi resultater. Imidlertid er spørsmålet hvor lang tid vil det gå før vi ser resultatforbedringer for aldersbestemte landslag?

Flytter vi fokus fra talentutvelgelse til talentutvikling, for å forklare de ulike resultatene, kan valg av landslagstrenerne være en forklaring på ulikheten mellom kvinner og menn. De kvinnelige landslagsspillere var i perioden 1983-2009 ledet og utviklet av to karismatiske trenere, Svein Tore Jakobsen og Marit Breivik. Jakobsen var med på gjennombruddet i 1986 og Breivik overtok damelaget i 1994. Breivik kan vise til resultater som få andre trenere i ballspill kan måle seg opp mot. En markant skikkelse, ikke bare i laget, som har hatt betydning for utviklingen av håndballspillere både nasjonalt og internasjonalt. Spørsmålet er derfor om stabiliteten i trenerapparatet har vært medvirkende til utvikling av en profesjonalisering av treningskultur, livsstil og oppfølging av spillere? Har dette påvirket utvelgelse og utvikling av spillere? Har NHF i den perioden rekruttert mange spillere fra yngre landslag inn i seniorlaget?

1.1 Problemstilling

NHF tok ut sitt første aldersbestemte landslag for gutter i 1959 og i 1963 for jenter. Identifisering og utvelgelse av unge landslagsspillere innen norsk håndball er et lite undersøkt område. Norges Håndballforbund (NHF) har initiert tiltak med en målsetting om å kunne identifisere og utvikle yngre spillere. Dette å kunne oppnå de resultatmålene som er satt i NHFs strategiplan (Norges Håndballforbund).

Det brukes mye ressurser i forhold til utarbeiding av strategiplaner med tilhørende handlingsplaner som har klare mål om hvordan NHF bør utvikle unge talentfulle spillerne til topputøvere. Talent velges ut i ung alder, er det disse vi ser igjen på seniorlandslag og som presterer på internasjonalt toppnivå?

Både trenere og unge utøvere kan ha drømmer om nettopp en slik mulighet til utvikling via aldersbestemte landslag. Men hva er det som karakteriserer de spillerne som blir identifisert og uttatt til spill på både aldersbestemte landslag og seniorlandslag. Kan en se forskjeller på

karakteristika i forhold til kjønn? Hva har NHF som kriterier for utvelgelsen av spillere til aldersbestemte landslag?

Gjennom min studie av talentutvelgelse i NHF ønsker jeg å analysere effekten av denne utvelgelsen. Nærmere bestemt å undersøke hvor stor sannsynligheten er for at spillere, jenter og gutter, som blir tatt ut til å representere Norges Håndballforbund i landskamper på det yngste aldersbestemte landslag blir rekruttert til spill på seniorlandslagene for kvinner og menn.

NHF etablerte aldersbestemte landslag tidlig, 1959, og frem til i dag vil en anta at der har skjedd utvikling i forhold til aktivitetsnivå for aldersbestemte landslagsspillere og i forhold til talentutvelgelse. Denne utviklingen kan gi informasjon og forståelse når den settes sammen med analysen av datamaterialet.

Hvordan har NHFs landslagsaktivitet og uttakssystem utviklet seg siden 1946?

- Når innførte forbundet aldersbestemte landslag i sin virksomhet og hvor langt ned i aldersgruppene har forbundet tilbud til unge spillere?
- Hvor omfattende er den aldersbestemte landslagsaktiviteten i perioden 1980 - 2010?
- Hvor omfattende har rekrutteringen til de yngste yngrelandslagene i forbundet vært i perioden 1980 - 2010?
- Hvordan har utvelgelsen av yngre spillere utviklet seg i perioden 1980-2010?

Utvelgelse av unge spillere til aldersbestemte landslag er en del av forbundets strategi i forhold til prestasjonsmål for seniorlandslagene. Spillere som blir tatt ut innehar kvaliteter som der og da anses som viktige. Noen av de som blir tatt ut til aldersbestemte landslag kommer ikke med videre til seniornivå. Interessant for meg blir da å undersøke denne gruppen som også får sin debut på seniorlandslaget for om mulig å se fellestrekk ved dem.

Hva karakteriserer spillere som har utviklet seg til senior landslagsspillere gjennom spill på yngre landslag?

- Hvor stor er sannsynligheten for at en spiller som blir tatt ut til det yngste aldersbestemte landslaget debutterer på seniorlandslaget?
- Finner vi en relativ alderseffekt blant spillere som ble tatt ut til det yngste aldersbestemte landslaget?

- Kan en se noen kjønnsmessige forskjeller på den regionale tilknytning til uttatte spillere på det yngste aldersbestemte landslaget?

Av de spillerne som både debuterer på aldersbestemte landslag og seniorlandslag vil antall år og kamper i seniorlandslaget variere fra spiller til spiller. Den suksessen som den enkelte spiller har oppnådd blir lagt merke til i forhold til antall spilte kamper. Hvilke karakteristika har spillere som har hatt suksess på landslaget?

- Hva slags karrierelengde fikk spillere som debuterte på seniorlandslag?
- Hva slags debutmønster og karrierelengde finner vi blant kvinnelige og mannlige spillere på seniorlandslag?

1.2 Oppgavens struktur

Oppgaven vil gjennom ulike kapitler beskrive og forklare de valg og prioritering som er gjort i arbeidet med oppgaven.

Kapittel 2 beskriver de metodiske avveininger som er gjort i forhold til de problemstillinger som jeg har ønsket å undersøke. Redegjørelser for valg av metode og beskrivelse av ulike steg i forskningsprosessen.

Kapittel 3, kunnskapsstatus, tar for seg begrepsavklaringer og ulik forskning som allerede er gjort i forhold til talentutvelgelse, talentutvikling, relativ alderseffekt og tidlig spesialisering.

Deretter, kapittel 4, gir et historisk blikk på norsk håndballs utvikling. Jeg har gått tilbake i tid og sett på hvordan talentutvelgelse og talentutvikling har utviklet seg i NHF i forhold til organisasjon, aktivitetsnivå, rekrutteringsgrunnlag, uttak og uttakskriterier.

I kapittel 5 presenteres de funn som er komme frem via analysen av datamaterialet gjennom tabeller og figurer.

Kapittel 6 er viet drøftingen av mine funn. Målet er og få frem et samspill mellom historien, teorigrunnlaget og empiri.

Til slutt kommer oppgavens svar.

2. Metodekapittel

Formålet med studien min er å undersøke talentutvelgelse i håndball, utviklingen av landslagsaktivitet og uttakssystem, karakteristika ved spillere som har utviklet seg til seniorlandslagsspillere og hva som karakteriserer spillere som har hatt "suksess" på seniorlandslag. For å belyse de spørsmål som stilles i problemstillingen har jeg valgt og benytte meg av både kvantitativ og kvalitativ metode. En slik kombinasjon av metodene kalles triangulering.(Jacobsen, 2005) Avgjørende for valg av metode er hvordan en ønsker å gå frem for å få svar på spørsmål som er stilt i problemstillingen. Metodene er mitt verktøy for å kunne belyse temaet for studien. (Widerberg, 2001)

Første del av studien omhandler utviklingen av landslagsaktivitet og uttakssystem og har som mål å beskrive utviklingen av talentutvelgelse og aktivitetsomfanget i NHF fra etableringen av landslagsaktivitet i 1946 frem til i dag, med hovedvekt på perioden 1980-2010. En slik historisk kontekst kan være med på å belyse mulige sammenhenger og endringer som kan avdekkes i datamaterialet. I utformingen av denne delen av oppgaven vil kvalitativ metode være verktøyet. I en beskrivelse av fortiden vil skriftlig materiale og muntlige kilder være viktig for arbeidet.

Den andre delen av studien består av kartlegging og analyse av data hentet fra NIF sin statistikk over spillere som har representert NHF på ulike landslag. Slike data vil være viktig sett i forbindelse med det å kunne besvare spørsmål knyttet til karakteristika hos spillere som har spilt både på yngre landslag og senere er rekruttert til senior landslag.

Valg av kvantitativ metode krever at en har gode forkunnskaper om temaet, noe som igjen vil være avgjørende for utarbeidelse av bl.a. problemstilling. Problemstillingen må være klar og konkret slik at en får tak i relevant data. Disse vil gi mulighet for svar, og vil f.eks. kunne beskrive hyppighet eller omfang av fenomener. En vil ha behov for mange enheter i materialet; disse vil åpne opp for muligheten til å kunne generalisere funn. Statistikken vil være deskriptiv, den vil gi en beskrivelse av virkeligheten.

Forskningsdesign

Forskningsdesign angir en plan/skisse for den undersøkelsen som skal gjennomføres(Ringdal, 2001) og vil ha betydning for både valg av metoder for datainnsamlingen og for dataanalysen.(Busch, 2013) Designet på undersøkelsen er viktig sett med henblikk på hvor egnet det er til å belyse den problemstillingen en har. Jacobsen (Jacobsen, 2005)

systematiserer undersøkelsesdesign / forskningsdesign i to dimensjoner: om studien går i bredden, ekstensiv, eller i dybden, intensiv, og om studien er beskrivende eller forklarende. En beskrivende design er hensiktsmessig når en skal beskrive sammenhengen mellom ulike variabler. Problemstillingen i studien krever at jeg har variabler som kan beskrive utviklingen over tid, i et longitudinelt og retrospektivt design. Objektene blir fulgt over flere år; datamaterialet er fra og om fortiden.

Analyseenhetene vil ha et breddeperspektiv med mange enheter og få variabler, et ekstensivt design. (Busch, 2013) Ekstensive forskningsopplegg har en generell karakter, en ser gjerne på få variabler som er felles for flere; de er derav generaliserbare. (Jacobsen, 2005) Jacobsen deler opp ekstensive design, breddeperspektivet, ut i fra to hovedformål: det går for det første i bredden for å gi en presis beskrivelse av omfang; for det andre gir det økt mulighet for å generalisere funnene. Muligheten for generalisering deles også inn i to: teoretisk og statistisk generalisering.

Når det gjelder den valgte problemstillingen er det naturlig å velge en induktiv strategi. Innsamlingen av data blir gjort uten noen forventninger om hvordan "verden ser ut". Dataene samles inn og tolkes, generelle teorier kan om mulig utvikles. (Busch, 2013)

I datainnsamlingen gjøres definering av variabler og kategorier i starten av prosessen. Undersøkelsen vil inneholde et forholdsvis snevert sett av variabler, "telldata", som skal, om mulig, beskrive karakteristika i forhold til de spørsmål som er stilt.

2.1 Historikk – kilder og data

Gjennom den historiske konteksten har jeg ønsket å framstille endringer i aktivitetsomfang for representasjonslag og hvilke strukturelle endringer det er som har skjedd i tidsperioden 1980 – 2010. Dette gjøres med tanke på å kunne gi en forklaringsramme sett i lys av 1 funn i datamaterialet. Jeg ønsker bl.a. å se på hvorvidt økning i antall mesterskap for ungdom har påvirket aktivitetsnivået generelt og har dette igjen har påvirket behovet for å øke antall spillere inn i landslagssystemet spesielt.

Der finnes lite skriftlig materiale jeg kan bruke i oppbygning av en slik historisk kontekst. Med utgangspunkt i min problemstilling vil eksisterende statistikk hos NHF og kilder være viktig for å sette sammen denne konteksten.

Skriftlige kilder

I arbeidet med den historiske konteksten vil skriftlige kilder være av betydning for å gi nyttig informasjon om bl.a. utviklingen av håndballen i Norge. Det finnes flere doktorgradsavhandlinger hvor håndball har vært studert med ulike innfallsvinkler. G. v d Lippe (1997) har i sin doktorgradsavhandling sett på fremveksten av den organiserte idrett i Norge i perioden 1890-1950, med særskilt blikk på fenomenet kjønn. I kapittel 9 (G. von der Lippe, 1997, s. 305-388) tar hun for seg utviklingen av håndballen og ser på hvorfor den ble en kvinneidrett i Norge. Hun mener at en viktig faktor for at håndball ble en kvinneidrett var fremveksten av "7-mannsspillet". I tillegg opprettet NHF et kvinneutvalg, om skulle; "være et kontrollorgan for kvinnehåndballen og ivareta de kvinnelige utøvernes interesser". (1997, s. 324) Hva angikk håndballen for øvrig dominerte menn hovedstyret, komiteer, trener- og dommerfunksjoner Dette tolker hun dithen at kvinner måtte passe sine egne interesser!

En danske, Ole Skjerk (2001), har også skrevet om håndballens utvikling, om "sportifisering", organiseringsprosessen, og hvordan kvinner og jenters deltakelse i spillet har påvirket synet på håndballspillet funksjon, struktur, innhold og formål. Han så også på hvordan håndballen gikk fra skoleaktivitet til organisert idrett.

Hovden og Rafoss (2014) har skrevet om de første lagspill for kvinner, håndball og volleyball, i et kjønnspolitisk perspektiv. Kulturelle og strukturelle betingelser har vært sentrale i utviklingen av håndballspillet og kan tolkes som en feminisering av håndballen. De refererer også til sentrale kvinnelige ledere innen håndballens utvikling, som Laila Schau Nilsen og Gullet Rosenvinge. Lars Tore Rognlan (2000) har i sin doktorgrad gjort en feltstudie av kvinnelandslaget i håndball. Han ser på kvinnelandslaget som toppidrettsgruppe og på gruppas arbeid med å mestre utfordringer. Landslagets virksomhet er knyttet til det å prestere og å oppnå resultater i internasjonale konkurranser. Studien belyser lagsprosesser på og utenfor banen og relasjonen mellom disse to sfærene.

Liv Hemmestad (2013) har i sin doktorgradsavhandling rettet oppmerksomheten mot trenerrollen i en prestasjonsgruppe, kvinnelandslaget i håndball. Gamle bragder glemmes fort og krav til enda bedre prestasjoner krever økt aktivitet og hengivenhet til idrettskarrieren. Studien har tatt for seg aspekter ved trenernes spill- og coachingfilosofi for å bidra til større innsikt i, og forståelse for, muligheter og begrensninger i et lederskap innen toppidretten.

Trygve B. Broch(2014) har i sin doktorgradsavhandling sett på håndball i et globalt perspektiv og hvordan håndball i Norge blir sett på som en kvinneidrett. Han ser videre på hvordan de har klart vinne folket gjennom sine prestasjoner jfr høye seertall i forbindelse med mesterskap. I en av avhandlingens artikler (Broch, 2014), *Masculine men playing a Women`s sport*, har han studert hvordan media portretterer menn som spiller håndball, en idrett som i Norge er definert som en typisk kvinneidrett.

Sentralt for de skriftlige kildene er G. v d Lippes doktorgradsavhandling, studien av håndballens utvikling som en kvinneidrett i Norge. Håndball har vært gjenstand for doktorgradsstudier og i hovedsak er studiene gjennomført med kvinnelandslaget. Hva angår mitt tema – talentutvelgelse – har ikke dette temaet vært studert med særskilt blikk på håndball. Derimot finner en studier med talentutvelgelse når en søker utenlands og innen andre idretter som bl.. fotball og ishockey.

Dokumenter

Dokumenter som kan beskrive og belyse fortiden vil være viktige som kilde når jeg skal skape en historisk kontekst. I dette arbeidet vil årbøker med medlemstallutvikling og årsberetninger gi nyttig informasjon. Protokoller fra forbundsting vil også gi informasjon om hvilke oppgaver som har blitt gjort til gjenstand for oppmerksomhet og prioriteringer.

NHFs strategidokumenter gir videre et bilde av hvordan forbundet gjennom sitt planarbeid har gjort prioriteringer i sitt utviklingsarbeid.

Tilgjengelig statistikk på handball.no gir ytterligere mulighet for å se aktivitetsutviklingen på landslagsaktiviteten helt tilbake til da den første landskampen for kvinnelandslaget ble gjennomført i 1946. Statistikken viser all den landslagsaktivitet som NHF har hatt og har ansvaret for, fra yngre- til seniorlandslag.

Fordelingen viser til forholdet mellom antall kamper for kvinner og menn, jenter og gutter. Tallmaterialet gir også mulighet for å sette opp kampfrekvens pr år helt frem til i dag.

Intervju

Det finnes lite skriftlig materiale angående historikk vedrørende ansettelse av landslagstrenerne, uttakskriterier og rekruttering. Kilder med god kjennskap til disse områdene vil være av avgjørende betydning for at en skal kunne skape et godt bilde av historien. Derfor vil informanter som kan gi mer kunnskap med hensyn til problemstillingen være viktig i

arbeidet. Mine nøkkelinformanter vil være personer som har hatt og har roller i NHF, begge er ansatt i NHF. Gjennom roller som aktive spillere og trenere, nasjonalt og internasjonalt, og gjennom sine posisjoner som ansatt i NHF vil disse ha informasjon som kan være viktig for arbeidet mitt. Problemstillingen vil styre intervjuet og jeg velger ut det som kan brukes i denne sammenheng. Individuelle intervju (Kvale, 1997) kan variere etter innholdet. Jeg velger en halvstrukturert intervjuform som i følge Kvale egner seg der det er flere tema som skal belyses. Intervjuguiden (vedlegg) er mitt hjelpemiddel i intervjusituasjonen. Widerberg (2001) poengterer også at skissen for intervjuguiden må utformes i henhold til de temaer en ønsker å belyse gjennom intervjuet. I mitt tilfelle søker jeg etter faktabasert informasjon og intervjupersonene kan betraktes som informanter gjennom hvilke jeg søker å innhente muntlig historiekunnskap. Jeg har valgt å intervju 2 personer som har hatt og har sentrale posisjoner i NHF. Jeg mener at de 2 er tilstrekkelig for å få den informasjonen som er nødvendig forarbeidet med den historiske konteksten (Kvale, 1997). Informantene ble intervjuet ved bruk av Skype og det ble gjort lydopptak av intervjuet. I etterkant fikk informantene tilsendt kapittel 4 slik at de fikk mulighet til å lese gjennom og komme med innspill og korrigeringer. Innspillene som kom ble gjennomgått og skrevet inn i teksten.

I tillegg til det historiske "bakteppe", hvordan håndballen har utviklet seg over tid, vil innsamlingen av data være det som gir informasjon om hva statistikken viser i forhold til problemstillingen.

2.2 Min forskningsprosess

Utvalg

En viktig avgjørelse i studien er å definere utvalget som jeg skal bruke for å kunne beskrive og forklare, samt gi svar på spørsmål i problemstillingen. Populasjonen jeg skal se på er alle de spillerne, jenter og gutter, som har debutert på ungdomslandslaget, LKU/LKJ og LMU/LMJ, i NHF. Av populasjonen gjør jeg et utvalg av de spillerne som også har debutert på seniorlandslag. Utvalget vil da bestå kun av spillere som har debutert både på ungdomslandslaget og seniorlandslaget. De spillerne som ikke får sin debut også på seniorlandslaget vil da bli sensurert fra datamaterialet. Denne avgrensningen av antall enheter gjøres for best mulig å kunne belyse spørsmål i problemstillingen. Den totale populasjonen vil bli brukt for å besvare spørsmål i problemstillingen, som går på sannsynligheten for at en spiller debuterer på begge nivå.

Parameter for populasjonen vil være at alle spillerne har spilt på landslag kvinner ungdom, LKU, eller landslag gutter ungdom, LMU, i perioden 1980 – 2010. Frem til 1989 (gutter) og 1991(jenter) var respektiv alder for disse spillerne 19 år for gutter og 18 år for jenter. Etter de nevnte år ble det etablert enda et yngre landslag for jenter og gutter. Nå ble alderen for debut på det yngste landslaget senket med to år for begge kjønn.

Registreringen for hver enhet i populasjonen vil være basert på fødselsår, debutdato på yngrelandslag og regiontilhørighet ved uttaket. For utvalget, de som også har debutert på seniorlandslag, vil datamaterialet inneholde disse variabler: fødselsdato, debutdato og år for yngre- og seniorlandslag, antall kamper på nivå, antall år på seniorlandslag og regiontilhørighet ved uttak.

Datainnsamling

Innsamlingen av data vil bli gjort i det materialet NHF har av registreringer, i det som danner grunnlaget for statistikk ført angående landslagsspillere; antall kamper på ulike nivå, debutår både på yngrelandslag og seniorlandslag, klubbtilhørighet, fødselsdato. I statistikken som denne undersøkelsen vil bygge på, er jeg avhengig av å bygge opp mitt eget materiale. Der er ikke gjort tidligere undersøkelser av samme karakter, slik at dette vil være, om mulig, en nyvinning for eventuelle lesere.

Sett i lys av hvordan statistikken som presenteres på NHFs hjemmesider framstår, blir det viktig å definere hvilke behov for informasjon jeg har. Denne avklaringen vil danne utgangspunkt for et møte med organisasjonssjefen i NHF der jeg søker hjelp til å hente ut det som er viktig informasjon i forhold til problemstillingen.

Dataene vil være primærdata/registerdata, statistikk fra fortid, som ikke har vært gjenstand for tidligere studier.

Variabler

I forhold til min problemstilling har jeg valgt ut et sett variabler. I følge Jacobsen (Jacobsen, 2005) klassifiseres ofte variablene slik; uavhengige som årsaks variabler og avhengige som effektvariabler.

Variabler representerer et tall eller element i en mengde og elementene i mengden er verdiene til variabelen. Variablene deles inn i målevariabel; kontinuerlig tilfeldig variabel som kan ha

et uendelig antall mulige verdier, og tellevariabel; diskret tilfeldig variabel som er begrenset til å innta et bestemt antall verdier som f.eks. heltall og naturlige tall.

Hvilket målenivå variablene har er med på å klassifisere dataene og mulighetene for valg av analyseteknikker. Et høyest mulig målenivå gir mest informasjon og bedre analysemuligheter av datamaterialet. (Jacobsen, 2005)

Uavhengige variabler (UV)

I en datainnsamling vil de variabler som velges være med på beskrive kjennetegn ved observasjoner. (Hellevik, 1982) I registreringen av antall kamper vil den uavhengige variabelen være kjønn, evt. debut på seniorlandslag. Denne variabelen er en diskret tilfeldig variabel og den uavhengige variabelen er den som "kommer frem på x-aksen" i en grafisk fremstilling. Ved å manipulere med UV vil en ha mulighet til å undersøke og tolke datamaterialet for bedre å se sammenhenger som kan være av betydning for konklusjonen.

Uavhengige variablene i datamaterialet kan være:

- Debut år yngre landslag
- År til debut seniorlandslag
- Kjønn
- Antall år fra debut på aldersbestemte landslag til debut senior landslag
- Antall kamper på seniorlandslaget

Målenivå

Målenivå i datamaterialet vil være klassifisert som forholdstallsnivå, verdiene deler enhetene inn i gjensidig utelukkende kategorier. Avstanden mellom enhetene kan måles.

Nominalvariabler brukes til klassifisering av forsøkspersonene i navngitte kategorier som i dette tilfellet f.eks. kjønn og debut / ikke debut på seniorlandslag. De metriske variablene vil bl.a. være antall kamper på yngrelandslag, YLL, antall kamper på seniorlandslag, LS, antall år fra debut på YLL til debut LS. (Jacobsen, 2005).

Målenivå

	Type målenivå	Gj.sn.	Median	Modalverdi
Kjønn	nominal			x
Debut YLL	nominal			x
Debut LS	nominal			x
Ant kamper YLL	metrisk	x	x	
Ant kamper LS	metrisk	x	x	
Ant år fra debut YLL til debut LS	metrisk	x	x	
Fødselsmåned	metrisk	x	x	
Regional tilknytning	Dummy			

Avhengige variabler (AV)

De avhengige variablene som fødselskvartal, regional tilknytning, antall kamper yngrelandslag og debut på seniorlandslag er de som viser virkning, y-aksen, som påvirkes av de mulige endringer en kan gjøre i forhold til den uavhengige variabel. Den avhengige variabelen vil påvirkes av hvilke(n) uavhengig variabel vi bruker, slik at en kan "manipulere" med UV og derav få frem andre virkninger i datamaterialet. Siden 1985, gjennombruddet for kvinnehåndballen med VM-bronse, har kvinnene over tid stått for gjentatte topprestasjoner. En har i NHF ikke oppnådd samme suksess for herrene. Derfor er det interessant å sammenlikne kjønnene i materialet for om mulig å se årsaker.

Tidligere studier har også i hovedsak vært i forhold til gutter og innen typiske gutte-dominerte idretter, derfor vil det være interessant undersøke om en kan få frem ny viten ved å ta med både jenter og gutter i en jente-dominert idrett.

2.3. Kategorisering og koding av datamateriale

Et viktig arbeid for analyse av datamaterialet er kategorisering og koding av informasjon for å kunne benytte analyseprogrammet SPSS. I kodingen blir all informasjon omgjort til tallfaktorer, metrisk målenivå. For noen av variablene vil jeg foreta en kategorisering. Dette

vil gjelde for klubbtilhørighet ved uttak til landslag kvinner ungdom, LKU, og landslag menn ungdom, LMU, fødselskvartal, debut i landslag og antall kamper på seniornivå.

Kategoriseringen av klubbtilhørighet tar utgangspunkt i NHFs inndeling av landet i 7 regioner. Den geografiske inndelingen som er gjort av NHF følger ikke fylkesgrensene fordi en også har tatt høyde for geografi og praktiske hensyn i forhold til reiseavstander. Regionene ble kodet med tall på følgende måte: region øst=1, region innlandet=2, region sør=3, region sør-vet=4, region vest=5, region midt=6 og region nord=7. Regionene ble også kodet som en dummy variabel, 1 og 0. Tallfaktoren indikerte hvilken region det var og 0 indikerte alle andre regioner.

Når det gjelder fødselskvartal deles året inn i fire slik; januar til mars=1, april til juni =2, juli til september=3 og oktober til desember=4.

Debutår i landslag for perioden 1980 – 2010 er delt inn i 5-årsperioder. 1 = 1980-1985, 2 = 1986-1990, 3 = 1991-1995, 4 = 1996-2000, 5 = 2001-2005 og 6 = 2006-2010.

Antall kamper på seniornivå, "suksess", er delt inn slik; 1 = 0-24, 2 = 25-49, 3 = 50-74, 4 = 75-99, 5 = 100-149, 6 = 150-199 og 7 > 200.

Kodingen av materialet i tall er viktig del av arbeidet frem mot å kunne gjennomføre selve analysen av datamaterialet. Analyseverktøyet i min studie vil gjøre de nødvendige regneoperasjoner og sammenlikninger som vil avdekke eventuelle sammenhenger med variablene i datamaterialet mitt.

2.4 Analyse

I min analyse vil mitt analyseverktøy være SPSS. Sammenhenger mellom variabler kan analyseres på ulike måter og valg av analyseform vil påvirkes av bl.a. målnivået på datamaterialet. Datamaterialet vil som vist i tabell fordele seg innen for de fleste målnivå.

Gjennomsnitt kan brukes i forhold til antall kamper på yngrelandslag og antall aktive år. Standardavvik (STD), vil f.eks. gi informasjon om variasjonsbredden i antall kamper på yngrelandslag og seniorlandslag.

Korrelasjon vil gi en mulighet til å se sammenhenger mellom ulike variabler som er undersøkt. Dette er viktig for å kunne se om der er noen fellestrekk i utvalget. Dersom en variabel går systematisk sammen med en annen variabel, forekommer samtidig, har en covarians. Covarians sier noe om hvordan variabler korresponderer med hverandre. Høy

verdier for eller lave verdier for begge variabler viser tendensen i den lineære sammenhengen.. F.eks. kan lang karriere på landslaget ha en sammenheng med antall kamper på seniorlandslaget

T-test gir mulighet for å kunne sammenlikne separate grupper, kvinner / menn, for om mulig å se forskjeller i gjennomsnittet mellom to grupper. Det være seg om der er forskjell mellom menn og kvinner i antall spilte landskamper. Da vil kjønn være den uavhengige variabelen og antall kamper den avhengige.

I analysen vil det være hensiktsmessig å bruke regresjon. Regresjonsanalyse brukes til å estimere en avhengig variabels sammenheng med en eller flere uavhengige variabler. Den lineære responslinja, trendlinja. Logistisk regresjon brukes bare der den avhengige variabelen er to-delt; ja / nei, kvinne / mann.

Overlevelsesanalyse brukes når en er interessert i tiden til en bestemt hendelse inntreffer. I mitt tilfelle vil hendelsen være event, om spilleren debuterte på landslaget eller ikke. En forutsetning er at dataene er basert på et relativt langt tidsperspektiv, longitudinelle data.

En må sikre seg at en innenfor tidsrammen kan samle inn data som gir mulighet for en analyse av om hendelsen har inntruffet eller ikke. Den avhengige variabelen er om hendelsen er inntruffet, debut både på yngste landslag og på seniorlandslag. Cox regresjon er en analysemetode som undersøker effekten av ulike variabler i forhold til et tidsperspektiv.

Krysstabell brukes for å presentere datamateriale med kategoriske variabler. Det vil kunne brukes når en skal presentere sannsynligheten for debut på seniorlandslaget. Antallet for hver variabel vil gi informasjon som brukes til å tallfeste sannsynligheten

Kji-kvadrat test brukes til å teste uavhengigheten mellom to kategorisk variabler. Testen kjøres sammen med en krysstabell. Det kan gjøres for teste uavhengigheten mellom variablene kjønn og fødselskvartal.

Cox-regresjon, overlevelses regresjon, ble kjørt med antall år til debut på yngrelandslag til debut på seniorlandslag uavhengig variabel og kjønn, regional tilhørighet, fødselskvartal og antall kamper på yngrelandslag som avhengig variabel. Testen brukes for å si noen om sannsynligheten for når noe inntreffer.

Lineær regresjon med avhengig variabel; antall kamper på seniorlandslag, og uavhengige variabler; antall kamper på yngrelandslag, kjønn og fødselskvartal. Første kvartal ble brukt

som referansekategori. Regresjonen ble først kjørt på hele populasjonen og så bare med utvalget, debutert på seniorlandslag.

En deskriptiv statistikk ble kjørt for å få ut tall som gjennomsnittlig antall år i landslag senior, standardavvik og variasjonsbredde for antall år på seniorlandslag.

Krysstabell ble kjørt for å undersøke kjønnsmessige variasjoner for karrierelengde med variablene antall år på seniorlandslag og kjønn. For å undersøke om antall år på seniorlandslag hadde sammenheng med hvilket år en hadde debutert på yngrelandslag ble det kjørt en krysstabell med variablene antall år på seniorlandslag og debutår på yngrelandslag.

2.5 Min relasjon til tema for studien

Håndball har vært en min idrett siden jeg startet som 11-åring. I mitt utdanningsløp ble håndball og idrett viktige faktorer, mellomfag idrett ved NIH med håndball som fordypningsidrett. Parallelt med dette startet jeg på trenerutdanningen gjennom forbundet, NHF, som jeg avsluttet via mellomfaget ved NIH. Da var jeg også klar til å påta meg treneroppgaver for yngre lag samtidig som jeg var aktivt med på seniornivå. Jeg har trent jenter og gutter fra 6-7 åringer opp til seniornivå.

Etter noen år som trener for aldersbestemte lag ble jeg autorisasjon som instruktør i NHF, 1985, og reiste rundt i Nord-Norge og holdt kurs for håndballtrenere. Samtidig ble jeg rekruttert inn i tillitsverv i klubben min.

I lærerjobben i videregående skole er jeg ansvarlig for håndballaktiviteten som ble tilbudt elevene, både som programfag og som emnekurs på idrettsfag.

I 1999 ble jeg valgt inn i forbundsstyret i NHF, et verv som jeg hadde i 10 år. I løpet av disse årene ble jeg utfordret på mange områder, alt fra; økonomiske prioriteringer, lederoppgaver for bl.a. konferanser og komitéer, administrative- og formaloppgaver i forbindelse med landslagsaktivitet, nettverksbygging både nasjonalt og internasjonalt, medlem i forbundsstyrets arbeidsutvalg.

Jeg fikk hovedansvar for barne- og tenåringshåndballen, et område som passet fint i forhold til interesse og erfaring. Planer for spillerutviklingsarbeid og aktivitetstilbud i barne- og tenåringshåndball ble utarbeidet, hvor målet for NHF var å utvikle spillere for å opprettholde og forbedre de resultatmål for prestasjoner som lå i strategiplanene. Jeg ble rekruttert fra "grasrota" i norsk håndball, fra Finnmark med særdeles få representanter på yngrelandslag og

seniorlandslag. Jeg fikk gjennom tillitsvervet mulighet til å være med i støtteapparatet for flere av landslagene i NHF, både yngrelandslag og seniorlandslag. Alle erfaringene som jeg har gjort meg gjennom mine roller inne håndballen, vil være med meg i mitt arbeid med oppgaven.

2.6 Ethiske vurderinger

Et hvert tema som blir gjenstand for studier vil bære preg av oppfatninger som den enkelte har før selve arbeidet starter. En starter ikke opp med "blanke ark". Verdier og oppfatninger vil være med på å styre de valg som blir gjort. Vi ser på verden gjennom å kategorisere. Begrepet talent er en måte og kategorisere mennesker og talentutvelgelse som tema bærer preg av de kulturelle og etiske verdier som samfunnet er bærere av. Derfor er det viktig at jeg som forsker er bevisst dette i de valg jeg gjør i min studie.

Gjennom mine roller i håndballen vil de mange erfaringer som jeg har gjort meg være med på å prege mitt arbeid. De valg som jeg har gjort og kommer til å ta senere i arbeidet med oppgaven, bevisst eller ubevisst, vil være influert av min relasjon til temaet.

Det har siden 1980, starten av min registrering, vært økning i antall mesterskap for yngre landslag internasjonalt. Dette viser seg ved at spillerne debuterer tidligere, uttak etter etablering av ett nytt lag for jenter og gutter fører til at debutalderen senkes med to år. Dette medfører også mulighet for økt antall kamper på yngrelandslag og at antall år fra debut på det yngste yngrelandslaget til senior kan ha økt. Dette er noe som en må være oppmerksom på i drøftingen av funn som fremkommer i studien.

I arbeidet med datamaterialet vil en måtte gjøre avveininger i forhold til hvilke år registreringen skal gjøres. Mitt valg falt på for 1980 og for 2010. Spillere som har debutert tidligere enn 1980, eksempelvis 1979 vil komme med siden de også er registrert som spillere i 1980. I den andre enden av tidsperioden vil spillere som har hatt sin siste kamp på seniorlaget etter 2010 være registrert som "avsluttet" i 2010 og får da færre landskamper enn de egentlig skal ha. Noen av disse er spillere er også fortsatt er aktive på landslaget. Der vil også finnes spillere i utvalget som bare er registret med kamper på det yngste aldersbestemte landslaget men har debutert på seniorlandslaget. Dette er fordi de har debutert på seniorlandslaget etter 2010.

Kategorisering som må gjøres i datamaterialet skal være med på å belyse spørsmål i problemstillingen. Derfor vil arbeidet som er gjort være preget av de avveininger jeg har gjort i forhold til valg i studien. Mine valg preges av mine erfaringer og kunnskap innen temaet.

Dette kapitlet har beskrevet de metodiske valg som jeg har gjort i forhold til min studie og hvilke faktorer som har vært avgjørende for de foretatte valg.

Problemstillingen er utgangspunktet mitt og gjennom de spørsmål jeg har stilt der vil jeg i neste kapittel ta for meg begrep som er sentrale innen talentutvikling. Tidligere studier og funn derfra vil være kunnskap som er viktig for mitt arbeid. Slik at kapitlet vil være et viktig verktøy for den senere drøftingen av de funn som jeg finner gjennom min studie.

3 Kunnskapsgrunnlag - Talent, talentutvelgelse og talentutvikling

I et arbeid som omhandler talentutvelgelse og identifikasjon av talent vil det nødvendigvis være begrep som må forklares og defineres. Hva er et talent? Gjennom tidligere studier ser en at begrep kan forklares og brukes på ulike måter sett ut fra kontekst. Tidligere studier av talentutvelgelse og talentidentifikasjon kan gi økt forståelse av begrepsbruk og gi avklaringer som er viktig for mitt arbeid. Studiene det blir vist til er både av teoretisk karakter og av konkrete idrettsmiljø.

Tidlig utvelgelse og tidlig spesialisering kan være avgjørende for en ung utøvers utvikling. Hva ser treneren etter når han velger ut en ung utøver? Bygger identifikasjonen av talent på antakelser? Kan tidlig talentutvelgelse ha uheldige konsekvenser for både den utvalgte og for de som "står igjen" utenfor banen?

Tidligere studier med blick på talentutvelgelse i idrett er stort sett gjort blant gutter og innen typiske gutte-idretter. Derfor kan min studie være med på å bidra til ytterligere kunnskap fordi begge kjønn er med i studien og fordi håndball i Norge tradisjonelt sees på som en kvinneidrett.

3.1 Talent begrepet

Hva er et talent? Hva kan tidligere studier vedrørende temaet gi av kunnskap? Talent er et begrep som brukes ofte innen idrett; hun/han er talentfull, har talent. Er talent noe en har og kan utvikle eller noe en bare er. En ung utøver som ansees som god, blir i idretten omtalt som et talent. Gode prestasjoner i ung alder, skyldes det talentet eller stor treningsiver, eller begge deler? Henriksen (2008) definerer begrepet talent som *"et særlig karaktertrekk, kompetanse og evne, som er utviklet på basis av et medfødt potensiale og mange års trening, konkurranse og interaksjon med de omkringliggende miljø"*. Noe er medfødt, men det kreves store treningsmengder for å nå sitt potensiale.

Yngvar Ommundsen (2011) har stilt spørsmålet om talent for idrett er medfødt og om det i liten grad kan kompenseres ved hjelp av trening og øving. Han viser til at talentbegrepet via teorien kan betraktes fra to ulike synsvinkler. En snakker da om 1) et statisk talentbegrep (snevert), preget av høyt prestasjonsnivå på et tidlig aldersnivå, hvor talent er medfødt og noe du ikke kan kompensere for ved å trene og øve mye. Gjennom denne forståelsen av begrepet ser en ikke at prestasjoner i tidlig alder også er avhengig av modning, utvikling og treningsbakgrunn. Videre anvendes 2) et dynamisk talentbegrep (utvidet), som tar

utgangspunkt i at ferdigheter er oppnådd gjennom trening. Dette knyttes opp mot at ferdigheter i idrett er sammensatt av ferdigheter på mange ulike områder som bl.a. motoriske, fysiske, mentale og sosiale. Ommundsen mener at denne forståelsen av talentbegrepet passer inn i forhold til holdningen om at skal en utvikle seg til eliteutøver kreves det mange treningstimer og lang tid – 10 000 timer fordelt på ca.10 år.

Stig Arve Sæther (2014) ser på Ommundsen talentbegrep i lys av trenerrollen. I lys av et snevert talentbegrep beskriver han trenerrollen som en identifiserer; oppgaven for treneren er å finne talentene med de beste ferdighetene. Det legges her vekt på resultater på bekostning av langsiktig utvikling og en vil i større grad se talentene som er kommet langt i fysisk modning. Sett i lys av et utvidet talentbegrep vil trenerens rolle være en tilrettelegging av utvikling uavhengig av nåværende ferdighetsnivå.

Hos K. Henriksen (2008), videreutvikles denne modellen for å belyse begrepene "talentoppsporing", talent detection, talent spotting, talent identification, og talentutvikling. Det vises i den utviklede modellen til at tilfeldigheter har en viktig rolle i starten av prosessen. Talentutviklingen er en utviklingsprosess, hvor et tilpasset utviklings- og treningsmiljø gir den enkelte mulighet til å realisere sitt potensiale.

En teoretisk beskrivelse skiller mellom prestasjonsorienterte modeller eller "påvirkningsmodeller" hvor en vurderer talent som et resultat av visse prestasjoner, og kognitive modeller som et resultat av læringsevne. Zoglowek (2013) tar frem tre ulike modeller som viser kompleksiteten i begrepet og beskriver modellene som komplementære til hverandre samt at de også peker på visse spesifikke momenter.

Renzullis "Three-Ring Model of Giftedness" (1978), er en interaksjon mellom IQ over gjennomsnittet, motivasjon og kreativitet, hvor den enkelte gis mulighet til å kunne vise ekstraordinære prestasjoner.

Mönk, "Multi-factorial Model of Giftedness" (1992), utviklet Renzullis modell ved å koble den enkeltes sosiale utviklingsmiljø på som en viktig faktor for å kunne utvikle ens evner. De tre faktorene i Renzullis modell ble av Mönk komplementert med tre nye faktorer; familie, venner/jevnaaldrende og skolen. Disse faktorene mente Mönk hadde en avgjørende betydning for talentet. Han mente at talentfull adferd er et resultat av en interaksjon mellom disse seks faktorene, noe som igjen gir den enkelte mulighet til å oppnå gode prestasjoner. Det

sosiale utviklingsmiljøet til den enkelte er avgjørende for individets mulighet til å møte og lære av andre.

Den siste modellen som Zoglonek viser til er Gagnès som skiller mellom "gifts", medfødte egenskaper / "råmateriale", og talent i betydningen av systematisk utviklede egenskaper, et sluttprodukt. Gagnès (2000) modell for talentutvikling DMGT; "the Differential Model of Giftedness and Talent", viser til hvordan "råmaterialet" via ulike katalysatorer, så som psykologiske faktorer: motivasjon, personlighet, egenstyrt aktivitet, konsentrasjon, systematikk, og miljømessige faktorer: kultur, familiære, foreldre, trenere, venner, sosiale relasjoner etc., utvikles gjennom formell og uformell læring og aktivitet. De ulike katalysatorene kan påvirke prosessen både negativt og positivt. Her kan også tilfeldigheter spille en avgjørende rolle for sluttproduktet.

Disse tre modellene viser alle til interaksjon mellom faktorer som avgjørende for prestasjonsutvikling. Ved å studere modellene, fra Renzullis til Gagnès, ser en at modellen har blitt supplert med flere faktorer som utvikleren mener har avgjørende betydning for individets utvikling av adferd og prestasjoner.

Gagnè, som var utdanningsforsker, gir i forbindelse med sin modell en definisjon på hvordan han ser på begrepet talent. Talent er et sluttprodukt, som kommer frem etter at egenskaper hos den enkelte (råmaterialet) er "foredlet". Denne måten å skjelne mellom "råmateriale" og talent har ikke fått fotfeste i idretten. Tranckle m.fl. (2006) viser til at idretten ikke betrakter talent som et sluttprodukt. Unge utøvere identifiseres som et talent og da starter en prosess for å utvikle talentet. I idretten er ikke sluttproduktet talent, sluttproduktet er eliteprestasjon.

3.2 Relativ alderseffekt og talentutvelgelse.

Det var innen utdanning man først oppdaget relativ alderseffekt, RAE. (Jörg Schorer, Baker, Büsch, Wilhelm, & Pabst, 2009) Relativ alderseffekt refererer til den kronologiske aldersforskjellen blant individer satt sammen i en gruppe, i f.eks. skoleklasser eller idrett. En setter sammen grupper i forhold til hvilket år de er født. Denne inndelingen blir gjort med tanke på å lage homogene grupper. (Baker, Schorer, & Copley, 2010)

I idrett organiserer man barne- og ungdomsidretten i kronologisk alder (Baker m.fl., 2010). Det samme gjøres også i skolen, både skole og idrett ønsker en å tilby like muligheter for deltakelse i ulike lærings- og aktivitetstilbud. I dagligtale refererer en til årganger, for eksempel de som er født i 1994 fra 1. januar til 31. desember tilhører 1994 årgangen. Dette

fører til at barn som er født en av de første dagene i perioden vil være nært på et år eldre enn barn som er født en av de siste dagene i perioden. De vil likevel være på samme utdanningstrinn og i idrett konkurrere med alle i samme årgang (Jiménez & Pain, 2008).

Relativ alderseffekt ble undersøkt og påvist i ishockey og volleyball i Canada (Baker m.fl., 2010). Senere forskning viser at også innen andre idretter finner en det samme "mønster" (Musch & Grondin, 2001). En tydelig overrepresentasjon av utøvere født de første månedene etter "cutoff-date". Fra de første funnene av RAE gjort av Grondin m.fl. i 1984 (Cobley, Baker, Wattie, & McKenna, 2009) har flere andre studier på andre idretter vist den samme tendensen når det gjelder gutter/menn. For jenter/kvinner har studier ikke vist den samme tendensen; studier fra håndball viste en effekt av RAE blant unge jenter, men ikke i samme størrelsesgrad som hos gutter (Jörg Schorer m.fl., 2009). Munsch og Grondin (2001) mener at relativ alderseffekt utvilsomt har effekt på suksessen til en ung utøver. De peker på at fremtidig forskning bør fokusere på kjønn og relativ alderseffekt. Gjennom studier blant jenter, til eksempel, vil en kunne tilegne seg kunnskap som gjør det mulig å påvise om det er kjønnsmessige forskjeller i forhold til relativ alderseffekt.

Schorer m.fl.(2009) viser til at forståelsen av hvilke mekanismer som ligger bak relativ alderseffekt er lite undersøkt. To hypoteser trekkes frem; 1) modningsnivå: høyde og fysisk styrke som en fordel i idretter som profiterer på disse faktorene, og 2) seleksjonsprosessen: økte og bedre treningsmuligheter som trening og konkurranse på et høyere nivå, treneres kompetanse og medisinsk støtteapparat. Nyere studier innen fotball ishockey og håndball (J. Schorer, Baker, Lotz, & Büsch, 2010) viste at de yngste innen sitt årskull hadde større sannsynlighet for å bli tatt ut senere, på senior landslag. De viste til at tidlig seleksjon til yngre regionale lag og yngre landslag viste tydelig relativ alderseffekt. Representasjon på seniorlandslag viste derimot en omtrentlig lik prosentvis fordeling av spillere født i de ulike kvartalene av året. Disse funnene resulterte i en hypotese om at relativ alderseffekt resulterte i at de yngste utøverne i sine respektive årskull som kom seg videre i karrieren, utviklet et større repertoar av ferdigheter for å kunne hevde seg sammen med sine jevnaldrende. Denne hypotesen ble undersøkt (Jörg Schorer m.fl., 2009) men resultatene viste ikke noe entydig svar som bekreftet den. En annen studie gjort på tysk håndball (J Schorer, Cobley, Büsch, Bräutigam, & Baker, 2009) konkluderte med at spillerposisjon er en viktig faktor å ta med i en undersøkelse av relativ alderseffekt. Schorer m.fl. (2009) påpeker også gjennom sin studie viktigheten av å undersøke og rangere variabler som samspiller og begrenser utviklingen av

unge utøvere. Ulike faktorene påvirker den enkelte i ulik grad i løpet av utviklingen og det er viktig å få kunnskap om hvilke variabler som påvirker utøvere fra klubblag til nasjonale landslag. Ulike studier av relativ alderseffekt har økt behovet for å få en altomfattende modell for hva som påvirker en utøveres utviklingsmiljø.

I en nylig gjennomført studie blir relativ alderseffekt koblet opp mot spillerposisjon og spilletid i internasjonale mesterskap (Karcher, Ahmaidi, & Buchheit, 2014). Studien viste at når spillerne først var tatt med på laget hadde de samme sjans til spilletid, uansett hvor tidlig eller sent på året de var født. Et annet funn som ble gjort i studien var at relativ alderseffekt hadde en viss effekt på spilleplass. Venstre bakspillerposisjon hadde en omvendt indeks for relativ alderseffekt, mens høyre bakspillerposisjon viste en indeks var som forventet.

Henriksen (2008) peker på at tidlig talentidentifikasjon er vanskelig og kan ha uheldige konsekvenser. Når tid i året utøveren er født, er noe også Ommundsen (2011) skriver om. Fysisk utvikling har stor betydning for den enkeltes prestasjoner. Utøvere som er født tidlig i året har nesten et helt års forsprang i forhold til fysisk utvikling på utøvere som er født i desember samme år. Den relative alderseffekten vil derfor kunne være av betydning i forhold til talentidentifikasjonen, spesielt der trenere har et snevert talentbegrep og legger vekt på fysisk utvikling og prestasjoner i tidlig alder. Dette vil igjen kunne påvirke grunnlaget for forhåndsforventningene de har til utøverne. Peterson (2004) er kritisk til tidlig selektering av unge fotballspillere i Sverige og hevder at resultatet av uttak er spillere som er tidlig fysisk modne. Denne selekteringen mener han gjør at mange talent går tapt innen hvert årskull.

Dette kan medføre at utøvere slutter fordi de ikke viser det treneren ser etter "der og da". Derfor kan det se ut til at utøvere født tidlig i sin årgang har større sannsynlighet for å bli eliteutøvere. Stijn m.fl. (2011) viser til at de i målinger ikke fant signifikante forskjeller i egenskaper hos elitespillere og "ikke"-elitespillere. På bakgrunn av dette foreslår de at en bør være varsom med på hvilke kriterier en velger ut unge utøvere. Det er mulig at spillere som går gjennom en modningsprosess i tidlig alder, ikke nødvendigvis vil beholde disse fysiske fordelene også gjennom oppveksten. Derfor anbefaler de at forbund og trenere som plukker ut unge utøvere bør se mer på hvilket modningsnivå spilleren har enn spillerens alder når de jobber med å identifisere talent. (Cote.J, 2007)

Slik aldersinndelingen er satt for yngrelandslag internasjonal håndball vil to og to årskull kunne være innen samme lag. Spillere som egentlig tilhører et yngre nivå spillere, med hensyn til alder, vil også ha mulighet til å spille yngrelandslag som ligger ett (2års) trinn oppi alder. Aldersinndelingen i de ulike yngrelandslag forholder seg til to årskull for hvert lag, slik at de yngste spillerne alltid er de som er født i årskullets "yngste" år, og kan da være opptil 2 år yngre enn den eldste spilleren på laget. En studie av nettopp en slik aldersinndeling er gjennomført blant yngrelandslag i Portugal (Sà, 2014). Funn viste med utgangspunkt i partalls- eller oddetallsår en signifikant forskjell i spillernes fødselsår. Det var en overvekt av spillere på lagene født i partallsår, det "eldste" året i årskullet, både blant jenter og gutter.

3.3 Talentutvikling og bosted

I 1988 ble det gjennomført en undersøkelse blant tennisspillere i Sverige (Carlson, 1988). Undersøkelsen viste at de spillerne som utviklet seg til internasjonale elitespillere hadde vært aktive innen flere idretter langt oppover i tenårene, kom fra forholdvis små steder der tilgang både på lokaler til organisert trening og uorganisert trening var god, trenerne var stabile og hadde hatt gode relasjoner til utøverne sine, de trente i mindre grupper og foreldrene var positivt støttende. Kontrollgruppen, spillere som nådde nasjonalt nivå, kom fra større byer, spesialiserte seg tidligere, drev mer organisert trening på tennis tidlig, og opplevde større prestasjonskrav. Trenerne hadde i tillegg bedre utdanning, men var trenere for utøverne i kortere perioder. Denne studien er gjort på en individuell idrett og kan nok ikke uten videre overføres til lagidrett, men den gir en viss indikasjon på at en også innenfor lagidretter ikke har noen garanti for at tidlig spesialisering og høy prestasjonsforventning gir de beste forutsetninger for å utvikle topp-prestasjoner.

Bosted (Carlson, 1988) ble beskrevet som en viktig faktor for utvikling av utøvere til elitenivå. Innen lagidrett vil der også være store utfordringer i forhold til treningsmiljø, omfanget på treningsgruppen; større enn for tennisspillere, i en individuell idrett. Schorer m.fl.(2010) påpeker størrelsen på bosted som en nylig identifisert faktor som kan påvirke en utøvers utviklingsmiljø. Der er indikatorer som peker i retning av at eliteutøvere kommer fra steder/byer med innbyggertall et sted mellom 1000 og 500 000. Videre er mulige forklaringer på dette at ungdom fra små steder/byer får ofte mer sosial oppfølging, har bedre selvtillit, opplever færre konflikter og har større rom for rekreasjon/avkobling.

3.4 Tidlig spesialisering

Ommundsen(2011) peker på at trenere som ivrer etter tidlig spesialisering og tidlig satsing på de beste, kan bli opphengt i et snevert talentbegrep og på grunn av dette kan komme til å vrake unge utøvere med potensiale til å utvikle seg. Henriksen (2008) viser også til noe av det samme i form av at talentidentifikasjon bygger på at en kan avgjøre en mulig overensstemmelse mellom utøverens karaktertrekk og idrettens krav tidlig. Dette kan bety at identifikasjonen hviler på antakelser. Ommundsen kaller dette selvoppfyllende profetier, hvor utøvere ikke opplever tiltro fra treneren derved at treneren signaliserer lave forventninger og manglende stimuli og feedback som er nødvendig for å lære. Utøverens utvikling stopper opp og det kan konkluderes med at utviklingen er i tråd med trenerens og miljøets forhåndsforventninger. Ommundsen (2011) viser til at idrettsmiljø preget av tidlig spesialisering ofte har trenere med et snevert talentbegrep. Faren er til stede for at trenerne setter den unge utøveren i "bås"; utøverne deles inn i de som er talentfulle og har utviklingsmuligheter og de som ikke er talentfulle og ikke har utviklingsmuligheter. En slik tenkning kan medføre at trenere opptrer forskjellig i forhold til utøverne i lys av hva de har av forhåndsforventninger til dem.

Studien av unge tennisspillere i Sverige viste til funn som tilsa at de utøverne som utviklet seg til elitespillerne hadde deltatt i annen idrett lengre og spesialiserte seg ikke før i 14-årsalderen. Første etter fylte 15 år trente de mer enn jevnaldrende tennisspillere. (Carlson, 1988)

Cotê m.fl. (2007) utviklet en modell for ulike stadier i en ung utøvers idrettslig utvikling og deltakelse, DMSP. Modellen viser til at muligheten for å oppnå elitenivå samt forbedret psykisk helse og glede er størst dersom utøveren fra 6-årsalderen får være allsidig og lekende i sin idrettsutfoldelse. Tidlig spesialisering kan blant annet ha negativ effekt på utøveres utvikling i form av skade som følge av overtrening.

3.5 Talentutvelgelse og landslagsuttak

T. Peterson (2011) har gjort en 15-årig studie av gutter og jenter født 1984 i Sverige, og fulgt dem gjennom barne-, ungdoms- og seniorfotballen. Talentselektering av disse spillerne er organisert gjennom sone-, region- og landslag. Selekteringen starter allerede i 13-årsalder da fysisk modenhet medisinsk sett er størst . Peterson mener den fysiske modenheten, høyde, vekt og motorisk ferdighet får en absurd stor betydning i utviklingsarbeidet i svensk fotball sine utviklingsplaner fordi selekteringens gjøres når barns forskjeller i fysiske modenhet er

størst, 13-årsalderen. Noe som også kom frem da han undersøkte den relative alderseffekten blant disse spillerne. De av spillerne som ikke ble identifisert som talent i ung alder, som kanskje bet tennene sammen, gikk sine egne veier med langsiktige mål, disse fant Peterson igjen som eliteseriespiller 10 år senere. Disse spillerne har ikke utviklet seg på grunn av, men til tross for, utviklingsarbeidet i svensk fotball.

Studien av svenske eliteseriespillere i fotball (Peterson, 2014) undersøkte om disse hadde vært en del av nasjonale ungdomslandslag i ungdomsårene. Resultat i undersøkelsen viste at 27 av 61 mannlige elitespillere ikke hadde tilhørt nasjonale lag. Blant kvinnelige elitespillere viste undersøkelsen at 11 av 15 elitespillere hadde tilhørt nasjonale lag. Samme undersøkelse viste også at sannsynligheten for å tilhøre den gruppen utøvere som ikke kom med i nasjonale lag økte jo senere i året en var født. Peterson setter derfor spørsmålsteget ved virkningen av tidlig selektering av unge utøvere.

Stiv Arve Sæther (2014) har undersøkt utvikling av trenerrollen. Han deler ungdomstrenerrollen inn i to typer, identifiserer- og utviklerrollen. Treneren som er identifiserer vil i større grad se etter talent som er kommet langt i sin modning med fødselsdag tidlig på året som et spesielt kjennetegn; han eller hun er resultatorientert og ser etter de beste spillerne. Utviklerrollen ser på helheten, spillerens generelle livssituasjon, fokuserer i mindre grad på nåværende ferdigheter men i større grad på forhold som vil bidra positivt til utvikling og treneren anser sin rolle som å være med på utviklingsprosessen til spilleren. Han viser til et sitat fra en tidligere tippeligatrener: *"god spillerutvikling er en maraton, ikke en spurt"* (2014, s. 83) Derfor stiller han spørsmål ved om valg av trenerrolle øker eller reduserer sannsynligheten for å utvikle nye gode idrettsutøvere.

3.6. Sammenfatning

Studier av relativ alderseffekt viser at disse undersøkelsene i hovedsak er gjennomført på gutter i idretter som tradisjonelt domineres av menn. De undersøkelsene som er gjort innen håndball har også hatt fokus på gutter. Funn viser en relativ alderseffekt på yngrelandslag og på seniornivå. I noen av studiene ser en tendens til at den relative alderseffekten avtar med økende alder. Relativ alderseffekt påvises også med kjønnsmessige ulikheter. Funn blant gutter viser en større relativ alderseffekt enn for jenter. Noen av studiene påpeker viktigheten av at en undersøker mekanismer som ligger bak relativ alderseffekt. Noe som vil være med på å skape et mer nyansert bilde av virkningen av relativ alderseffekt.

Carlsons studie viser at tidlig talentutvelgelse og tidlig spesialisering ikke nødvendigvis er vesentlig for å utvikle toppprestasjoner. Gjennom samme studie og andres har en også sett at bosted for de som presterer på toppnivå, i.e. sosioøkonomiske forhold, har betydning. Også blant ishockeyspillere i Canada viste det seg at bosted hadde betydning for ferdighetsnivået.

Tidlig talentutvelgelse kan være med på å påvirke tidlig spesialisering. Flere studier konkluderte med at de ulike stadiene i utviklingen av unge utøvere, fra å være ung og talentfull til en er fullt utviklet eliteutøver, ikke burde preges av tidlig spesialisering. En tidlig spesialisering er ingen suksessfaktor hos de som har blitt eliteutøvere innen idrett. Både Ommundsen, Henriksen og Sæther peker på at trenerens oppfatning av begrepet talent, samt hvilken rolle treneren velger å innta, kan være avgjørende for hvem som blir identifisert som talent i ung alder. Det rettes også søkelys mot trenerens holdninger i utvelgelsesprosessen. Representerer treneren holdninger som er basert på at utvikling er en prosess som tar tid, eller er treneren prestasjonsorientert. En slik prestasjonsorientering kan medføre tidlig spesialisering blant unge utøvere. Dette er en effekt som i mitt teorigrunnlag blir omtalt som uønsket. Unge utøver bør være allsidig lengst mulig for å bevare gleden og den idrettslige leken lengst mulig.

Kunnskapsgrunnlaget er med på å danne forståelse av hvordan liknende problemstillinger har blitt undersøkt tidligere. Hvordan håndballen i Norge har utviklet seg vil også være et viktig bidrag og en vesentlig faktor derved at den setter en i stand til å se på landslagsaktiviteten generelt, og utviklingen av uttakssystemet i NHF spesielt, i en historisk kontekst. En slik kontekst kan være med på å forklare noe av bakgrunnen for funn i undersøkelsen.

4. Resultat – organisering, landslagsaktivitet og spillerutvikling

I dette kapittelet vil jeg se på hvordan norsk håndball har utviklet seg historisk i forhold til områder som landslagsaktivitet, rekrutteringsgrunnlag, uttakssystem og uttakskriterier. Kunnskap om utviklingen innen disse områdene vil være til hjelp for om mulig få et mer helhetlig bilde av talentutvelgelse til landslag i norsk håndball. En slik historisk kontekst kan være til hjelp når datamaterialet skal analyseres og funn diskuteres. I arbeidet med organisasjonen og aktivitetsbeskrivelsen har jeg i hovedsak brukt skriftlige kilder og NHFs egen statistikk. Når det gjelder det som omhandler ansettelse av landslagstrenerne, uttak til landslag, uttakskriterier og spillerutvikling har jeg brukt informasjon fra to nøkkelinformanter. Begge informantene har lang "fartstid" i NHF både som ansatte, trener og tillitsvalgte.

4.1 Organisasjon

Håndball vokste frem gjennom ulike håndball-liknende aktiviteter / leker i mellomeuropeiske land på slutten av 1800-tallet. Det var i Danmark rundt 1900 at håndball ble brukt for å beskrive spillet. Norges Håndballforbund(NHF)ble stiftet i 1937. I 2013 var HNH det tredje største særforbund i Norge(2013). I mellomkrigstiden var det klubbene i Oslo-Akershus som var motoren i den organisasjonsmessige oppbyggingen av håndballen i forbundet. (G. von der Lippe, 1997, s. 313). I Oslo var det særlig i bydelene Grefsen, Nordstrand og Bækkelaget at håndballen fikk et særlig fotfeste.(Hovden & Rafoss, 2014, s. 136)

Etter krigen spredte spillet seg som et utendørsspill, I beretningen fra NHF, NIFs årbøker fra 1950-1953 og 1955-1957, blir hallspørsmål pekt på som en skyggeside ved håndballens utviklingsmulighet². Det var et uttrykt ønske om flere haller over hele landet slik at håndball kunne trenes og spilles i den mørke årstiden også. Den første innendørshallen for håndball, Njårdhallen, ble tatt i bruk i 1957 (K. Rafoss & Brevik, 2012, s. 126).

Håndball ble i utgangspunktet spilt som 11-"manns" lag utendørs, men med kun små gymnastikksaler tilgjengelig for aktiviteten ble det utviklet regler for et 7-"manns" spill. Et spill som på grunn av banestørrelse, antall spillere, lengre spilletid og en formell regel om tøff kroppskontakt i forhold til motspiller ble gjort permanente i NHF i 1937. "11-mannsspillet" blir av Gerd von der Lippe (1997)sett på som et symbol for hegemonisk maskulinitet i

² NIFs årbøker

håndball. Spillet krevde større styrke, utholdenhet og teknikk. (Hovden & Rafoss, 2014, s. 137) På grunn av stor bane, mange spillere, stort mål, stor avstand til mål og en tradisjonell tøffere kroppskontakt ble «11-mannsspillet» tolket som det "naturlige" og opprinnelige spillet og bedre enn "7-mannsspillet" (G. von der Lippe, 1997). Denne formen for håndball, "7-mannsspillet", hadde mest utbredelse blant kvinner i Europa og det var denne formen for håndball som kvinnene i Norge også "tente" på og blir omtalt som en viktig faktor for at håndballen utviklet seg til kvinneidrett i Norge (Gerd von der Lippe, 2001, s. 315-317). Hovden og Rafoss omtaler utviklingsprosessen av håndballen som en feminisering av idretten. Hadde "11-mannsspillet" fått forfeste i Norge kan kjønnsdominansen ha blitt annerledes (Hovden & Rafoss, 2014, s. 138) G. v d Lippe (1997, s. 334-337) skriver at medias omtale av håndball som bl.a. "deilig kvinneidrett" og "håndball er blitt damenes fotball" også kan ha vært faktorer som påvirket flere kvinner til å delta i håndball.

Gerd v d Lippe (1997) viser til at selv om idrettsaktiviteten var dominert av kvinner ser en at allerede på slutten av 1940-tallet at støtteapparat og trenere var mannsdominert. NIFs årbok for 1948-1950, beretning fra NHF, forteller at NHF hadde avholdt dommer- og instruktørkurs flere steder i landet, men på disse kursene deltok kun for menn³. Dette forhindret ikke at en rekke kvinner arbeidet aktivt med å spre håndball spillet og trene lag. En sentral kvinnelig tillitsvalgt innen datidens håndballmiljø var Gullet Rosenvinge. Hun startet en egen kvinneklubb i håndball og opparbeidet seg stor trenererfaring og gjennomførte nødvendige trenerkurs. Likevel ville ikke hennes mannlige kolleger gi henne trenerautorisasjon. Hun aksepterte ikke dette og krevde lik behandling som sine mannlige trenerkolleger; "*Bjørn og jeg var klubbtrener og vi hadde alltid fungert på like fot. Nå skulle plutselig han – riktignok sammen med en annen; forbundsformann Øyvind Mørch Smith – uteksamineres og bedømme meg som trener*" (Hovden & Rafoss, 2014, s. 137).

NHF opprettet et eget kvinneutvalg, et av fire sentrale utvalg forbundet, på Forbundstinget i 1945. (Hovden & Rafoss, 2014, s. 141) Mandatet til utvalget var blant annet: "*kvinneutvalget skal behandle saker som er spesielle for kvinneidretten i forbundet*". Utvalget skulle få stor betydning for utviklingen av kvinnehåndballen. Forfatterne skriver videre at utvalget gradvis ble fratatt sentrale kjønnspolitiske oppgaver og til slutt var det bare vask og pakking av kvinnelandslagets drakter som gjenstod. De mannsdominerte beslutningsorganer ga kvinner i noen sammenhenger posisjon til å forhandle om hva kjønn skulle bety, men samtidig ikke i

³ NIFs årbok

posisjon til å bestemme overordnet betydningen av kjønn i egen organisasjon (Hovden & Rafoss, 2014, s. 145).

NIF opprettet også et sentralt kvinneutvalg i 1946, men over tid endret mandatet til utvalget seg på en slik måte at det kan tolkes slik at flertallet av mannlige ledere mente at kvinneidrett innenfor NIF hovedsakelig skulle utvikles og ledes som en mannsidrett og trengte derfor ikke spesielle kjønnssegregerte virkemidler. Kvinner kunne få lede og organisere de aktivitetene som en anså som spesielle for kvinner. I 1953 besluttet NIF å legge ned det sentrale kvinneutvalget (Hovden & Rafoss, 2014, s. 143).

Medlemmer

Ved å flytte fokus til hele medlemsmassen i NHF finner en tall som støtter opp om at håndball i Norge er en kvinneidrett. Medlemstallene i NHF viser de en stor overvekt av kvinnelige medlemmer, $2/3$ av alle medlemmer er kvinner. Medlemstallene bekrefter håndballens status i Norge som en kvinneidrett. Allerede i 1940 var $2/3$ av medlemmene kvinner (Hovden & Rafoss, 2014). Det fremgår at antall medlemmer i NHF fra 1940 til 2012 viser at andelen av kvinner har vært $2/3$ stort sett hele tiden. Stabiliteten av andelen kvinner i forhold til menn i medlemsmassen viser at rekrutteringen over år har vært tilnærmet lik for begge kjønn.

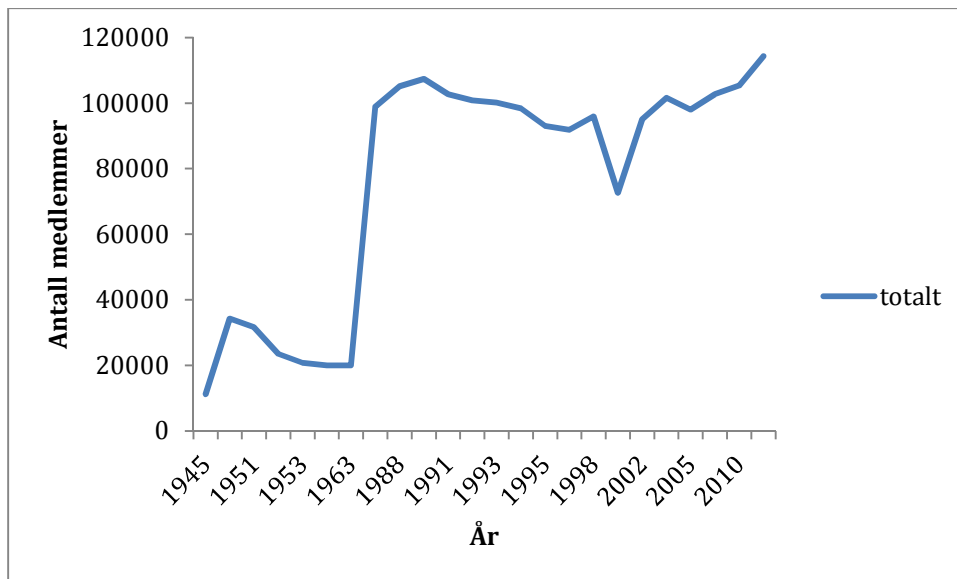
Tabell 1: Medlemstall i NHF i perioden 1940 -2012 fordelt på kjønn.

År	Totalt antall medlemmer	Kvinner %	Menn %
1940	1800	69	31
1949	39426	69	31
1970	32127	62	38
1986	95218	64	36
1996	91824	69	31
1999	89519	70	30
2002	95058	68	32
2004	99962	69	31
2009	104349	67	33
2012	112854	68	32

Kilde:(Idrettsforbund; G von der Lippe, 1988)

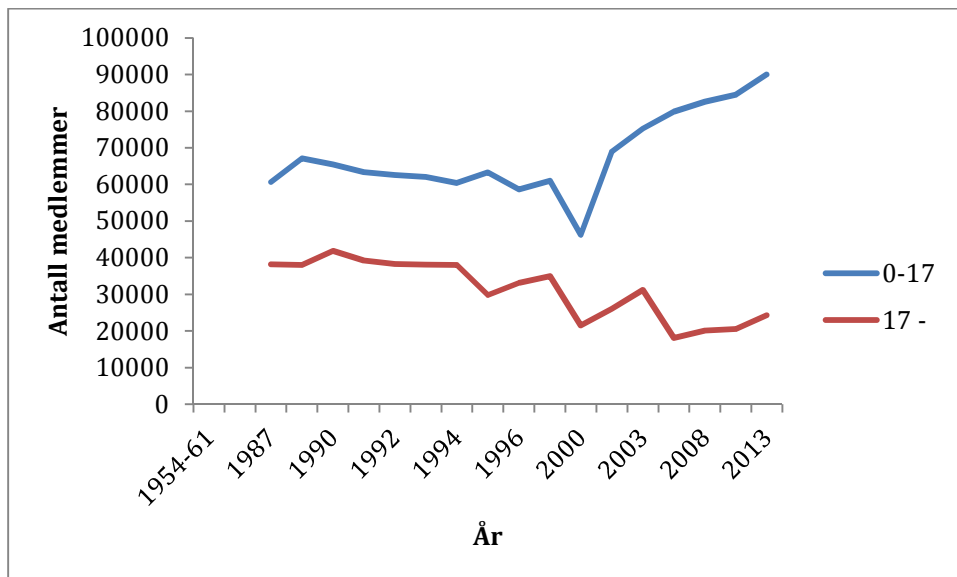
Ansatt 2 mente at for NHF har den store andelen av jenter i medlemsmassen gjort sitt til at det over tid har vært igangsatt ulike prosjekt som har hatt mål om økt rekruttering av gutter. Mot slutten av intervjuet med ansatt 2, da vi kom inn på ulikheter mellom kjønnene i NHF, kom følgende frem: "*den store andelen kvinnelige medlemmer avstedkom igangsetting av prosjekter og for å gi herrehåndballen et løft ble PRO-gutt igangsatt*". PRO-gutt ble etablert av forbundsstyret allerede i juni 1995⁴ ved at det ble nedsatt en prosjektgruppe. Målsettingen for prosjektet var å tiltrekke og rekruttere gutter, sørge for at de ble i håndballen, motivere dem for og oppnå resultater og utvikle dem så langt deres egne ferdigheter og ambisjoner rekker.

⁴ Protokoll Sentral plankonferanse 1996

Figur 1: Medlemstall Norges Håndballforbund 1945-2013

Tabellen viser medlemstalls utvikling i NHF fra 1945 til 2013. Tallene fra perioden 1963 til 1987 lot seg dessverre ikke gjøre å få tak i. Derfor vises dette som et stor økning på grafen. Det vi kan se av dette er at i en periode på ca. 25 år hadde NHF en total økning i sine medlemstall fra 20 000 til 98 895, en økning på nærmere 79 000 medlemmer. Videre kan en se at der i årene fra 1990 til 2000 en nedgang. Etter dette ser vi en jevn stigning frem til 2013 hvor NHF er registrert med 114 285 medlemmer.

Figur 2: Medlemstall fordelt på alder; 0-17 år, 17 år og eldre

Tabellen viser fordeling av medlemmene på alder. I perioden ser en at antall medlemmer over 17 år har totalt sett hatt en nedgang, men etter 2005 viser kurven en liten stigning for gruppen over 17 år. Den store økningen i antall medlemmer vises som økning blant de under 17 år. Dette bildet er ikke helt korrekt da aldersinndelingen har endret seg i perioden. NIF har i sine årsrapporter endret inndelingen slik at sammenlikning av tall ikke gir samme forholdstall gjennom hele perioden. Før 2002, kulturstatistikken, har det vært en 2-delning av aldersnivå i over og under 17 år, mens fra 2002 har NIF i sine årsrapporter en aldersinndeling som er 5-delt. Medlemstallene fordelt på alder, over og under 17 år, viser at frem til år 2002 viser at 61-63 % var under 17 år. Tallene fra år 2003⁵ viser at 74 % av medlemmene er under 19 år. Frem mot den siste registreringen fra 2013 er andelen medlemmer under 19 år økt til ca. 80 %.

4.2 Aktivitetsnivå – landskamps- og mesterskapsfrekvens

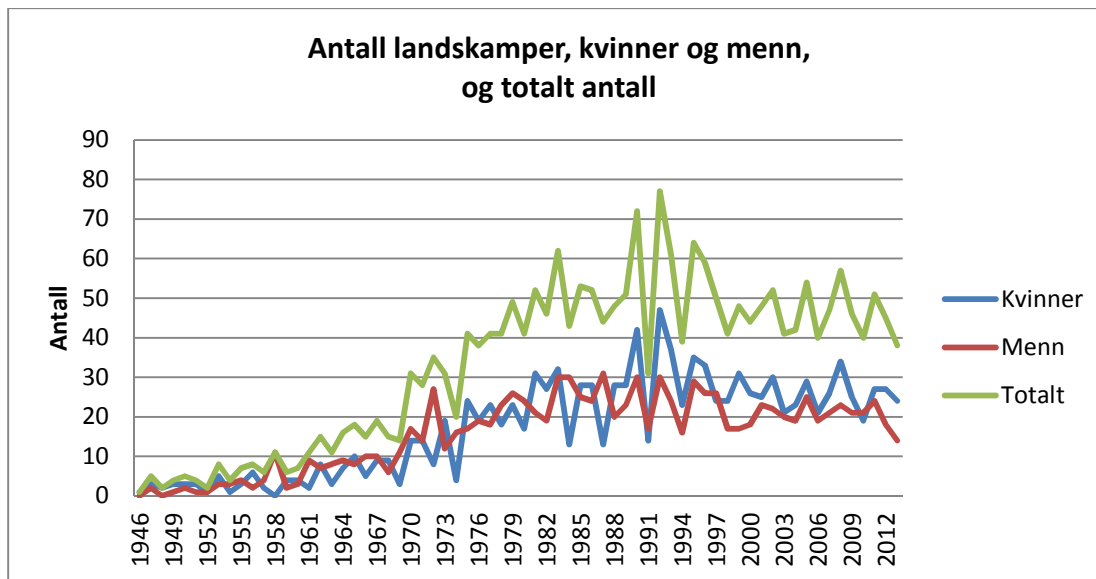
Seniorlandslag

Første norgesmesterskap i NHF ble gjennomført i 1938. Her deltok kun kvinnelige lag. Dette var noe uvanlig i idrettssammenheng at kvinnene var de første innen en idrett som gjennomførte et Norgesmesterskap. Første landskamp ble spilt i 1946, også den av kvinner (Gerd von der Lippe, 2001). Internasjonalt var herrene i "førersetet", VM for herrer ble arrangert allerede i 1938, både utendørs- og innendørs mesterskap. Håndball var et utendørsspill i startfasen og det gikk mange år før innendørshåndball tok fullstendig over i mesterskapssammenheng. Siste utendørs mesterskap var i 1966. Kvinner hadde sitt første utendørsmesterskap i 1949 og siste i 1960, mens første innendørs mesterskap ble arrangert i 1957. Da håndballen flyttet innendørs førte dette til en utvikling av spillet i forhold til hurtighet og teknikker. (Gerd von der Lippe, 2001)

De dominerende nasjonene innen håndballen på 60-, 70- og 80-tallet var lag fra Øst-Europa, spesielt Sovjetunionen og "gamle" Jugoslavia. Dette "hegemoniet" finner vi i dag igjen i omtalen av disse nasjonene som "ball-nasjoner". Spesielt gjelder dette for nasjoner etter oppdelingen av Jugoslavia.

Håndball var med i både Berlin-OL 1936 og Helsinki-OL 1952 som demonstrasjonsidrett (Hovden & Rafoss, 2014). Men kom ikke med på det olympiske program før i 1972 for menn og 1976 for kvinner. Norge deltok i OL i 1972 med herrelaget som oppnådde en 9. plass, og i 1976 for kvinnelaget.

⁵ Endret rapportering av aldersinndeling i statistikk for medlemstall

Figur 3: Antall landskamper; totalt og fordelt på kjønn

Statistikken for antall landskamper viser hvordan antall senior landskamper pr år, for kvinner og menn, har utviklet seg. Det fremgår at antall seniorlandskamper var nokså beskjedent i starten.. Det kan forklares med at motstandere frem til ca. 1960 var for kvinnelandslaget Sverige, Danmark, Finland og Island. I denne perioden var antall kamper pr år var mindre enn fem Herrelandslaget spilte mot de samme nordiske nasjonene, men i tillegg kamper mot andre land i Europa som Tyskland, Portugal, Jugoslavia og Luxemburg. Herrehåndball hadde i Europa fra tidlig på 1900-tallet en større utbredelse enn for kvinner.(Skjerk, 2001)

Antall landskamper tar seg opp etter 1970. Vi ser at kampaktiviteten økte i årene 1970-1973 både for kvinner og menn. Herrelagets deltakelse i OL i 1972 påvirket aktivitetsnivået til landslaget. Noe av grunnen til dette kan skyldes oppkjøringskamper før mesterskapet og kampprogrammet i OL. Herrelaget deltok i VM allerede i 1958, mens VM deltakelsene i ettertid har vært sporadisk. Frem til 2013 har herrelaget deltatt i 16 mesterskap, 10 VM og 6 EM. Herrelandslagets beste plasseringer er 6. plass i VM 1958 og 6. plass i EM 2008 på hjemmebane..

Det fremgår av figur 1 at antall kamper økte tidlig på 1970-tallet også for kvinnelandslaget. I perioden siden 1970 har de deltatt i 33 mesterskap, 17 VM, 10 EM og 6 OL. Første gang laget deltok i VM var i 1970 hvor de oppnådde 7. plass. Kvinnelandslaget har en merittliste som er helt annerledes enn herrelandslagets med 22 medaljer i internasjonale mesterskap, derav 2 OL-gull, 2 VM-gull og 5 EM-gull. Det fremgår av oversikten at kvinnelandslaget fra slutten av 80-tallet har hatt større landskampaktivitet enn herrene. Hovedgrunnen til dette er at laget

har deltatt i langt flere internasjonale mesterskap. En annen konsekvens av den internasjonale suksessen er et økt antall kamper til forberedelse, kvalifiseringskamper og selve mesterskapet.

Fra midten av 90-tallet har antall landskamper stabilisert seg totalt på mellom 40 og 50 kamper i sesongen for begge seniorlandslagene. I en samtale med organisasjonssjefen i NHF forbindelse med min registrering av statistikk for landslagsaktiviteten sa han at;

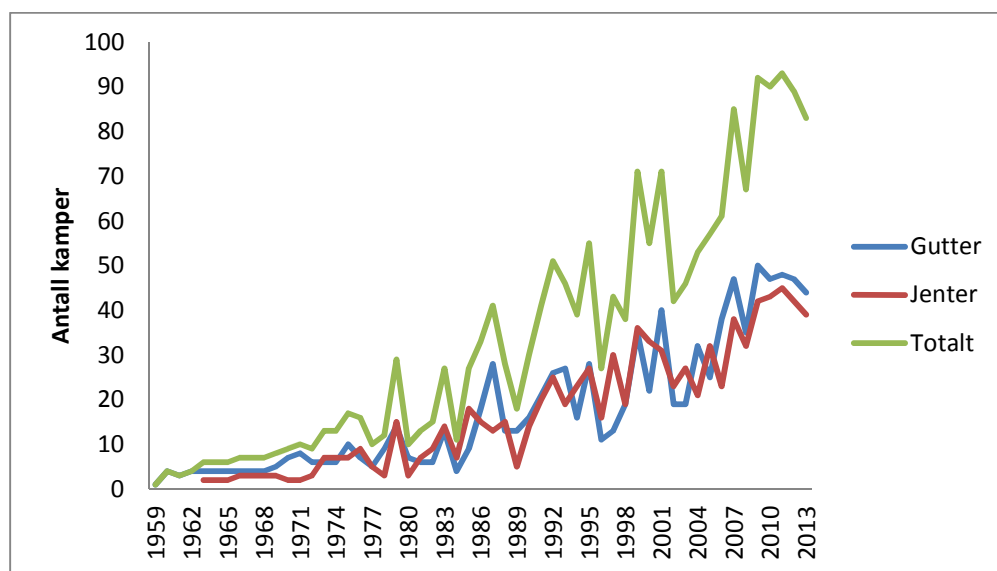
"aktivitetsnivået for seniorlandslag skapte et behov for å regulere aktiviteten slik at det ble rom for aktivitet både for klubb og landslag til bestemte deler av sesongen". Spill på klubb og landslag er blitt mer regulert. Håndballklubbene har økt sin profesjonalitet, spillere er ansatt i klubben og har forpliktelser i forhold til sin arbeidsgiver. Dette har medført at en avgrensning og tydeliggjøring av landslagsperiodene i den internasjonale kalenderen har vært påkrevd.

Yngrelandslag

Norges håndballforbund kom tidlig i gang med aktivitet for junior gutter og jenter nasjonalt og etter hvert internasjonalt. Gjennom etablering av nye tilbud utviklet dette økt landskampsaktivitet for yngrelandslag. NHF spilte sine første offisielle landskamper med yngrelandslag for gutter i 1959 (LMY) og for jenter (LKY) i 1963 og forbundet arrangerte det første nordiske mesterskap for herrer junior i 1961. Bækkelaget startet allerede i 1946 med juniorturneringer for gutter (G. von der Lippe, 1997, s. 317). VM for yngrelandslag, jenter (J19) og gutter (M21), ble første gang arrangert i 1977. J19 og G21 indikerer at aldersinndelingen er ulik i forhold til kjønn. Ansatt 1 hadde en betraktning om at en mulig årsak til ulikheten i aldersinndelingen var på grunn av at en muligens anså det som tøffere å ta steget over i seniorhåndball for gutter enn for jenter; *"ulikheten i sluttalder for jenter og gutter på yngrelandslag kan være fordi det erfaringsmessig har vært tyngre å ta steget opp til seniornivå for gutter"*.

I perioden 1959 frem til 1989 hadde NHF ett aldersbestemt landslag for gutter og i perioden 1963 frem til 1991 et aldersbestemt landslag for jenter. Internasjonalt ble det i 1989 /1990 gjort endringer på aldersgruppeinndelingen av yngrelandslag. Et resultat av denne endringen var at en fikk to aldersbestemte landslag for både jenter og gutter, landslag ungdom og landslag junior. For gutter ble inndeling slik: ungdom 17-19 år og junior 19-21 år. Jentene fikk denne inndeling: ungdom 16-18 år og junior 18-20 år. Ved at antall yngrelandslag ble økt med ett for hvert kjønn økte antall spillere som fikk mulighet til spill på yngrelandslag. I tillegg var "nedre grense" i alder for debut to år tidligere enn før. Denne grensen er ingen

absolutt grense, en 17-åring kan også spiller på det yngrelandslaget som de aldersmessig er for unge til. Det Europeiske Håndballforbund kom også på "banen" og arrangerte EM for både ungdomslandslag og yngre landslag, jenter og gutter, første gang i 1992. Dette resulterte i en økning av aktivitetstilbudet for de yngre landslagene. Målet for aktiviteten til yngrelandslag har vært å kvalifisere til mesterskapsdeltakelse noe som derav genererer økte kostnader. Ansatt 2 kom i slutten av intervjuet inn på veksten i NHF som en følge av den økte aktiviteten også på yngrelandslagene. Behovet for økt ressurstilgang til satsingen på yngrelandslag avstedkom diskusjoner internt i NHF og det ble pekt på et økt behov for å forankre satsningen i regionene. *"Et spleiselag hvor både sentralledet og regionene bidro med ressurser ville være en måte å forankre utviklingsarbeidet på"*.

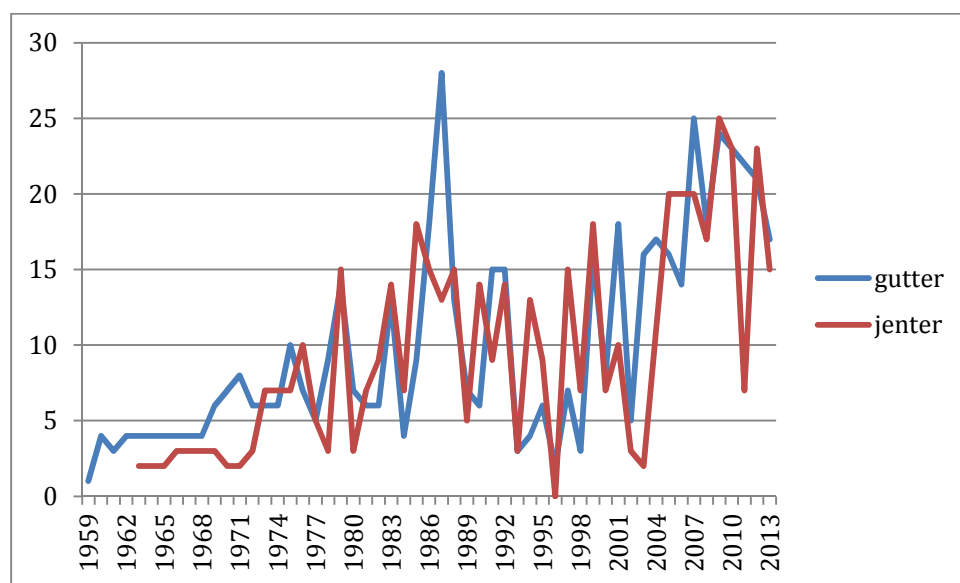
Figur 4: Antall landskamper for yngrelandslag, totalt og fordelt på kjønn

Figur 2 viser utvikling i antall kamper fra første landskamp, for gutter i 1959 og jenter 1963, frem til 2013, totalt og fordelt på kjønn (Norges Håndballforbund, 2015b) . I forhold til økningen i antall yngre landslag er det naturlig at antall landskamper for YLL har økt i takt med økning i antall aldersbestemte landslag. For begge kjønn var antallet kamper pr år beskjedent de første årene, mindre enn 10 kamper pr år. I perioden helt fram til 1979 ble det spilt mindre enn 10 kamper. Men fra 80-tallet økte landslagsvirksomheten men en ser fortsatt at der er variasjoner både innenfor kjønn og år.

Økningen i antall kamper som vises i figur 2 kan bl.a. forklares med økt antall kvalifiseringer til og deltakelse i mesterskap. Siden 1977 har det Internasjonale håndballforbund arrangert VM for ungdom. Det Europeiske Håndballforbund, EHF, ble etablert i 1991 og arrangerte EM

både for yngre landslag og seniorlandslag allerede i 1992. I 1992 deltok Norge første gang i EM med aldersbestemt landslag for både jenter og gutter, LLKU/LMU (17-19 år)

I 2006, gutter, og 2008, jenter, ble det etablert enda ett aldersbestemt landslag for spillere som er 15-16 år, landslag piker og landslag gutter. Disse lagene har en forholdvis lav kampaktivitet og i følge ansatt 1 er formålet i hovedsak en kartlegging av unge spillere: "for fagseksjonen er samlingene til de yngste spillerne et viktig tiltak i kartleggingsprosessen av unge spillere". Gjennom deltakelse på flere yngre landslag vil de beste spillerne ha mulighet til å utvikle seg gjennom økt aktivitet i aldersbestemte landslag. "For seniorlandslagstrenerne er det viktig å ta del i og følge aktiviteten og utviklingen av disse spillerne som en gjennomarbeidet i yngrelandslagene ønsker skal utvikle seg til seniorlandslagsspillere" sa ansatt 1 i forbindelse med hvilke arbeidsoppgaver en landslagstrener skulle ivareta. Begrunnet med at NHF ser på yngre landslagsaktivitet som viktig i utviklingen av unge spillere frem mot seniorlandslag.

Figur 5: Antall landskamper for det yngste aldersbestemte landslag i NHF

Figur 5 viser antall kamper for det til yngste landslaget for henholdsvis jenter og gutter fra 1959 til 2013.

Kampaktivitet for det til enhver tid yngste landslaget for jenter og gutter, LKY/LKU og LMY/ LMU, varierer. Figur 4 viste nedgang i den totale kampfrekvens for yngrelandslagene. Denne nedgangen er ikke spesielt tydelig for det yngste aldersbestemte landslag. Nedgangen totalt sett er avhengig av kampaktiviteten til alle yngrelandslagene slik nedgangen i figur 5

bare er en del av forklaringen. Figur 5 viser stor variasjon i kampaktiviteten for det til en hver tid yngste yngrelandslag i NHF. Som tidligere nevnt, også i forhold til seniorlandslagene, vil deltakelser i kvalifisering til mesterskap og selve mesterskapet være med på å skape disse variasjonene i aktivitetsnivå.

4.3 Uttak til landslagene

De første uttak til seniorlandslagene, i 1946 og 1947, ble fulgt opp ved at NHF i 1948 etablerte en egen uttaks komité som skulle ha ansvar for uttak av både kvinnelandslaget og herrelandslaget. (Hovden & Rafoss, 2014). Denne uttakskomiteén bestod i hovedsak av menn (G. von der Lippe, 1997). På 60- og 70-tallet ble landslagsuttak for seniorspillere gjort av en gruppe for hvert lag, bestående av trener(e) og en spiller. Ansatt 2 fortalte at håndballmiljøene i denne perioden var preget av "tyngdepunkter" som fantes i Bergen, Trondheim og Oslo, hvor en stor andel av aktiviteten foregikk. *"Tyngdepunkter fant man i Oslo-området, Bergen og Trondheim. Disse stedene hadde stor håndballaktivitet på denne tiden"*. Dette fant en igjen i klubbtilhørigheten til spillere på landslagene. Videre ble det også fortalt at i tiden før 1970 var ressursene til landslagsaktivitet relativt beskjedne. Det var først på 70-tallet at Forbundstinget bestemte at landslagsaktiviteten skulle få økt sine ressurser. Når landslagene fikk økte ressurser økte også aktiviteten, noe som bl.a. viste seg gjennom økt kampaktivitet og derav flere uttak.

Både ansatt 1 og 2 mener at måten å ta ut spillere til seniorlandslagene i de første årene for landslagsaktiviteten i stor grad likt slik systemet også fungerer i dag. De aktuelle landslagstrenerne er hovedansvarlig for uttak av spillere til sine respektive lag. De hadde heller ikke en opplevelse av at der hadde vært kjønnsforskjeller i arbeidet med uttak. Ansatt 2 sa tidlig i intervjuet at: *"systemet for uttak av spillere i dag er likt systemet som ble brukt tidligere og at det var likt for menn og kvinner"*. Men som ansatt 1 tilføyde: *"trenerne for sine respektive landslaglag er ansvarlige for laguttaket"*.

I forhold til uttak til yngrelandslag fortalte ansatt 1 at landslagstrenerne for de respektive yngrelandslagene gjør uttak av spillere med en avstemning mot seniortrenerne. *"Seniorlandslagstrenerne kan påvirke uttak til yngrelandslag i forhold til spillertyper de ønsker å utvikle, spillestilen til seniorlandslaget, hva som kreves internasjonalt"*. Trenerne for seniorlandslagene kan påvirke uttaket i forhold til valg av spillere som passer i spillestil til seniorlaget, melde behov for spillertyper som f.eks. skyttere, venstrehendte og målvakter eller spillere som de ser og mener har et utviklingspotensial i forhold til å ta steget opp til

seniorlandslagene. For at trenerne for seniorlandslagene skal kunne være med å påvirke og komme med innspill sa ansatt 1: *"viktig at seniorlandslagstrenerne er involvert i hele virksomheten slik at de ser og har en dialog med yngrelandslagstrenerne"*. Senioretrenerne bør være aktive og engasjere seg i aktiviteten til yngrelandslagene. Det ble påpekt at det var trenerne for de yngre landslagene som hadde det avgjørende ordet. De hadde fått tilliten som trenere for laget og var resultatansvarlig. *"Det endelige ansvar for uttak av spillere til yngrelandslag tar yngrelandslagstrenerne. De har fått tilliten og er resultatansvarlig"*.

4.4 Ansettelse av mannlige landslagstrenerne

Den mannlige dominansen i beslutningsprosessene innen idrett har vært gjenstand for studier i forhold til kjønnsforskjellene i norsk idrett. I en rapport (Fasting, 2008) om likestilling og mangfold i norsk idrett vises det til samme tendens som G. v d Lippe beskrev i sin doktorgradsavhandling. Fasting viser til at der fortsatt er en mannlig dominans innen f.eks. trener- og støtteapparat.

Håndball som aktivitet er kvinnedominert. Denne fordelingen finner en ikke igjen når vi går ser på hvilket kjønn som har vært hoved- og assistenttrenerne for seniorlandslagene i NHF.

Tabell 2: Antall mannlige og kvinnelige trenere i perioden 1962-2014

		Herrelandslaget	Kvinnelandslaget
Hovedtrenerne	Menn	12	2
	kvinner	0	6
Assistenttrenerne	Menn	16	9
	Kvinner	0	2

Tabellen viser antall mannlige og kvinnelige hovedtrenerne og assistenttrenerne i perioden 1962 – 2014 i NHF (Norges Håndballforbund, 2012). En tabell som gir et bilde av at engasjerte hoved- og assistenttrenerne for seniorlandslagene i NHF har vært dominert av menn. I perioden 1962-2012 hadde lagene 8 kvinnelige trenere utav 47 landslagstrenerne.

I tingperioden 2009-2011 igangsatte NHF kvinneprosjektet FRAM (Norge Håndballforbund, 2011); fremtid, respekt, ambisjon og mot. Målet for prosjektet er å rekruttere, beholde og videreutvikle kvinnelige trenere, ledere og dommere i NHF. Prosjektets første gruppe ble

gjennomført sentralt for så i neste fase igangsette prosjektgruppe ute i hver region. Dette viser at håndballen også i dag ser behov for egne tiltak rettet mot de kvinnelige medlemmene

Trenere for seniorlandlagene gjennom tiden (Norges Håndballforbund, 2012) viser hvem som har vært hovedtrener og assistenttrener for seniorlandslagene tilbake til 1960, menn, og 1962, kvinner. NHF, hvor 2/3 av medlemmene er kvinner, kan ikke vise til også stor andel av kvinnelige hovedtrenere eller assistenttrenere. I rapporten til Fasting, likestilling og mangfold i norsk idrett, har kjønn på forbundstrenere vært en del av undersøkelsen. Funn viser at det er svært mange kvinnelige utøver som trenes av menn og at kvinner sjeldent trener menn. Rapporten sier dog at det finnes noen flere kvinnelige trenere inne lagidretter sammenliknet med individuelle idretter (Fasting, 2008, s. 47-48). G. v d Lippe (1988) har også omtalt kvinnelige trenere i sitt arbeid. Hun forteller om Gullet Rosenvinge, stifter av en kvinnelig håndballklubb i 1940, som hadde nødvendige trenerkurs men mannlige leder ikke ville gi henne autorisasjon. Endring tar tid og på 2000-tallet ble det et uttalt mål for NHF at for alle trenerteam for aldersbestemte jentelandslag så skulle en av de to i trenerteamet være kvinne.

Både den mannlige trenerdominansen og nasjonaliteten til trenere som ansattes er gjenstand for diskusjoner innen håndballen. Da NHF skulle ansette trener for seniorlandslag kvinner i 1984 ønsket NHF å ansette en "utlending". Forbundsstyret endte opp med å ansette en norsk trener, Svein-Tore Jacobsen. Den ene av informantene, ansatt 2, sier dette: *"valget var dramatisk viktig for tilliten til norske trenere. Det var med på å gi norske trenere et klart signal om at de var dyktige og kompetente nok for slike oppgaver på det øverste nivået i håndballen."* NHFs statistikk over seniorlandslagstrenere for kvinner og menn fra 1962 til 2014, viser at det i denne perioden har vært 2 kvinnelige hovedtrenere, 20 mannlige hovedtrenere, 2 kvinnelige assistenttrenere og 25 mannlige assistenttrenere. Fra 1984 frem til 2009, 25 år, har kvinnelandslaget hatt to norske hovedtrenere, hvorav den ene har vært kvinne. Herrelandslaget har hatt flere "ikke norske" mannlige trenere, og har i perioden 1980 til 2010 heller ikke hatt samme kontinuitet på hovedtrener som en finner på kvinnelandslaget. Denne kontinuiteten er unik i forhold til herrelandslaget og ikke minst dersom en sammenlikner denne kontinuiteten med landslagstrenere innen lagidretter som fotball og volleyball.

"Team-tenkningen", hoved- og assistenttrener, er et viktig element i arbeidet med og finne kandidater til landslagstrenerjobbene. Ansatt 1 fortalte at NHF tar utgangspunkt i noen kjernekrav, kvalifikasjoner som dekker et bredt spekter av kvaliteter som NHF mener viktig i

forhold til trenerrollen, som trener-teamets to trenere til sammen bør inneha. *"Kjernekravene danner en plattform for de kvalifikasjonene som NHF ønsker for sine trenere. Og disse kjernekravene brukes i intervjuene av aktuelle kandidater"*.

Ansvarlig for ansettelse av landslagstrenere på seniornivå er Forbundsstyret med utgangspunkt i forslag fra en ansettelseskomité bestående av generalsekretariat og et medlem fra Forbundsstyre. Også ansettelsen av yngrelandslagstrenere var tidligere Forbundsstyrets oppgave frem til midten av 2000-tallet. Ansettelsesansvaret ble endret til at generalsekretariatet fikk dette. Seksjon for spill og trening i NHF er hovedansvarlig for å komme med kandidater til trenere for aldersbestemte landslag som avstemmes i forhold til seniorlandslagstrenere, og som så fremmes for generalsekretær. Ansatt 1, som hadde vært yngrelandslagstrenere, var usikker på når en i NHF gjorde de første formelle ansettelsene av yngrelandslagstrenere i NHF.

Et engasjement som trener for et yngrelandslag mente ansatt 1 kunne sees på som en utviklingsarena for trenere. Gjennom arbeidet med laget får disse trenerne erfaringer og ny kunnskap som vil være utviklende for den enkelte. *"Engasjementet som yngrelandslagstrener er en utviklingsarena for trenere"*. Den økte ressurstilgangen, bl.a. økonomi, gjør sitt til at trenerteamene for yngrelandslagene har fått mulighet til å hente inn "eksperthjelp" på områder som de mener krever å utvikles av både av spillere og trenere. Ansatt 1 husket tilbake til sitt eget arbeid som trener for yngrelandslag og fortalte at selv om en i dag hadde et økt kronebeløpet til yngrelandslagene, så hadde trenerressursen holdt seg nokså stabil på 30 % stilling for hver trener. Dette gjør at trenere for yngrelandslag må ha annen jobb ved siden av.

4.5 Spillerutvikling i NHF

Gjennom planer for spillerutvikling og NHF's strategiplaner (Norges Håndballforbund), fremkommer det hvordan NHF ønsker å arbeide med utvikling og oppfølging av unge spillere. Hvordan det skal jobbes ute i den enkelte region og klubb i forhold til utvikling av fremtidig spillere til seniorlandslagene. Både ansatt 1 og 2 var klar på at NHF ønsker gjennom sitt aktivitetstilbud regionalt og sentralt at både enkeltspilleren og treingsmiljøet, laget/klubben, skal være med på å skape de best mulige utviklingsarenaer for den enkelte spiller. For NHF er der et ønske om at alle regioner skal være representert med spillere på aldersbestemte landslag, som bl.a. anses som viktig for rekrutteringen til idretten. Derfor blir treningsmiljøet/laget til den enkelte en viktig brikke for utviklingen.

Protokoller⁶ fra Forbundsting / Håndballting gir innblikk i hvordan spillerutviklingsarbeidet har tatt form over tid. Ansatt 2 pekte på at planer utarbeidet av O. Lillebuen og T. O. Rimejordet på 60- og 70-tallet har blitt en mal for trenerutdanningen som NHF har videreutviklet til dagens utdanningssystem. *"NHF arvet fra Lillebuen og Rimejordet et arbeid som har lagd mal for dagens utdanningsplaner"*. For NHF har trenerutdanningen hatt og er en viktig del av spillerutvikling. Dette gjør at NHF har stilt og stiller krav om formell trenerkompetanse.

Det fremgår av protokollen fra Forbundstinget i 1979 at NHF startet et arbeid for å skaffe seg et enhetlig grunnlag som skulle brukes til videre planlegging av den aldersbestemte håndballen. Forbundsstyret hadde i 1978 opprettet en yngrekommité for å utrede bl.a. målsettinger for yngre håndball, en norsk spillestil og de ressurser som en måtte ha for å kunne nå de mål en hadde satt. Arbeidet skulle være langsiktig og gis prioritet i sammenheng med utdanningsvirksomheten til NHF. Også konkurransetilbudet for yngre spillere skulle vies større oppmerksomhet. Ansatt 2 fortalte i intervjuet da vi snakket om utviklingsarbeid, at for NHF var Niels Hertzberg en nøkkelperson i arbeidet med å modernisere planene for trenerutdanning og spillerutvikling i NHF. *"I arbeidet med moderniseringen av utdanning- og utviklingsplaner var N. Hertzberg en nøkkelperson i nært samarbeid og uttesting på øvrige fagpersoner i NHF"*.

Det fremgår videre av protokoller fra forbundsting på 80-tallet at trenerutdanningen hadde fått en sentral rolle i spillerutviklingen. Dette skapte også behov for å utdanne instruktører til trenerutdanningen. Utdanningskomitéen i NHF, UDK, hadde jobbet med og fått på plass en instruktørutdanning. Regionale instruktører ble autorisert og de holdt trenerkurs ute i sin region. Samtidig foregikk det et arbeid med å utvikle utdanningsmaterieell, "fagplaner". Regionale utviklingsmiljø skulle utprøves for å imøtekomme ungdomstreneres og spilleres behov for impulser og utfordringer. Det var et ønske om at RUM-miljøene skulle bli utviklingsentre for ledere og utøvere på alle nivå. Mot slutten av tiåret ble målene for yngre spillere tydelig på at kartlegging av spillere skulle få økt prioritet. Spillerutviklingen skulle ha fokus på teknisk trening, allsidighet og utvikling. En ønsket seg dreining i utviklingsarbeidet fra å være prestasjonsorientert til utviklings- og ferdighetsorientert.

⁶ Protokoller fra forbundsting 1979, 1985

Siden 90-tallet (Norges Håndballforbund, 2015a) har hovedfokus for yngre landslag vært å utvikle gode seniorspillere. Ansatt 1 mente at fokuset for utviklingsarbeid ikke bare var på å utvikle gode spillere til seniorlandslag. I det lange løp var håndballen tjent med at en utviklet gode seniorspillere til alle nivå for å høyne kvaliteten på aktiviteten i flere miljø. *"Utvikling av regionale seniormiljø blant annet gjennom regionale Olympiatopp-miljøer"*. Ansatt 2 fortalte at i den perioden Lars Tore Rognlan var engasjert i trenerteamet til Marit Breivik, 1994-1996, var han også leder for utarbeidelsen av NHFs NEPTUN. Et spillerutviklingsprogram for utvikling av håndballteknikker. *"Spillerutviklingsplaner ble utarbeidet av L. T. Rognlan for å sikre felles tenkning i spill og trening"*.

Mesterskapsdeltakelse for yngre landslag ble sett på av NHF som en meget viktig god arena for rekruttering og utvikling av unge spillere fortalte ansatt 2. Spillerne fikk internasjonal erfaring som er et viktig steg både i forhold til rekruttering av gutter og den enkeltes utvikling. *"Å løfte herrehåndballen er avgjørende for rekruttering av gutter"*. Ansatt 1 pekte også på at i spillerutviklingsarbeidet har en fortsatt jobben for å få en enda bedre desentralisering av utviklingsarbeidet gjennom RUM, regionale utviklingsmiljø. Talentsøkingen har nå også blitt en del av det regionale utviklingsarbeidet. Planer for spillerutvikling som ble utviklet på 2000-tallet hadde spilleren i sentrum, veksthusmodellen. Mot slutten av intervjuet dro ansatt 1 frem tanken bak denne modellen: *"kvalitetskjeden, å sette ekstra fokus på det faglige budskapet i spillerutviklingen i alle ledd"*. En spillerutviklingsmodell som ansatt 1 mente ga et godt bilde av hva NHF jobbet for, alt utviklingsarbeid skulle ha som mål å treffe spilleren. Det ble videre pekt på de ulike utviklingsarenaene som var i kontakt med spilleren; klubb, sone, region, regionale lag, yngre landslag, skulle sette spilleren i sentrum. Ansatt 1 fortalte også at i arbeidet med "å treffe" målet, spilleren, var styrking av de utviklingsarenaene som spilleren deltok i vesentlig. *"Å bygge kompetanse i nærheten av spilleren"*. Gjennom desentraliseringen av ulike utviklingsarenaer var målet å kunne gi mange et ekstra utviklingstilbud, i klubb og sone, for så å ha mer spissing inn mot regionale- og sentrale tiltak. Den enkelte spillers utfordringer skulle tilpasses den enkeltes ferdighetsnivå.

Konkurransetilbudet for yngre spillere er viktig del av spillerutviklingen. Noe som NHF også arbeidet med på 70-tallet. Derfor er konkurranseaktiviteten utviklet slik at de ulike utviklingsarenaene også har fått en konkurranseaktivitet. Klubben er utviklingsarenaen hvor spilleren oppholder seg mest og konkurransene organiseres og gjennomføres i regi av

regionene. Enkelte regioner/soner med stor aktivitet har etablert serier for et og ett årskull for å gi et tilbud som ivaretar forskjellene som viser seg i forhold til fysisk utvikling. Innen 14-årsserien kan forskjellen mellom eldste og yngste spiller være opp til to år. Ved å sette dette sammen med fysisk utvikling i denne alderen har en sett store forskjeller som ikke skaper aktivitet som for ungene oppleves som fair play. En av verdiene til NHF(2015c).

Konkurransaktivitet som en del av utviklingsarbeidet i sonene, er det igangsatt en nasjonal turnering for bylag hvor de beste 15-åringene i sonene får mulighet til spille sammen. For 16-åringer er det klubblaget som kan kvalifisere seg til spill i en nasjonal serie, Bring-serien, p.t. Scandic cup. Og for 17-åringer blir de beste spillerne i regionen uttatt til et regionslag som deltar i regions-NM. Gjennom denne organisering har NHF ønsket å veksle mellom tilbud for klubblaget, sonen og regionen. Ansatt 1 sa at disse konkurransetilbudene blir brukt aktivt av trenere på yngrelandslag i kartleggingsarbeidet. *"By-lagsturneringen er en viktig arena for trenerteamene på yngrelandslag i sitt kartleggingsarbeid"*. Gjennom denne organiseringen har en hatt som mål å gi trenere for yngrelandslag en økt mulighet til å kartlegge spillere med utviklingspotensial.

4.5 Sammenfatning

Siden NHF ble stiftet i 1937 har håndballen i Norge vært en kvinnedominert idrett. Forhold som har skapt dette er bl.a. valg av "7-mannspillet" som spillform, medias omtale av idretten og sentrale kvinnelige ledere i håndballmiljøet. Medlemstall i perioden 1937 - 2014 viser en kvinnedominans. Den store andelen kvinner gjenspeiler seg ikke i kvinnenens posisjon i beslutningsprosessene i forbundet. Her har håndball, som for annen idrett i Norge, en betydelig større mannlig dominans.

Over tid viser statistikk for landskampsaktiviteten en stor økning. Denne økte aktiviteten har utløst behov for uttakskriterier, spillerutviklingsplaner og ansettelse av landslagstrenerne. Medlemstallene for NHF viser at de er Norges tredje størst særforbund hvor fortsatt 2/3 av medlemsmassen er kvinner. Den store andelen av kvinnelige medlemmer har gjort sitt til at NHF i perioder har igangsatt prosjekter som har hatt bl.a. som mål å øke rekrutteringen av gutter. Overfor jentene har forbundet hatt et større fokus på å rekruttere jenter inn i lederverv, trenere- og dommerroller. Statistikken for trenere på seniorlandslag viser to kvinnelige hovedtrenere siden 1962 og seks kvinnelige assistenttrenere. Alle disse 6 hadde sitt engasjement for seniorlandslag kvinner.

Aktiviteten for yngrelandslagene har økt kraftig siden yngrelandslag, gutter, spilte sin første kamp i 1959. Økningen skyldes blant annet økning i antall yngrelandslag og en økning i antall mesterskap for yngre. Flere mesterskap medfører økt kampaktivitet i form av kvalifiseringskamper til mesterskap og kamper i mesterskap.

Landslagstrenerne som har vært og er engasjert i NHF har hovedansvaret for uttak av aldersbestemte landslagsspillere. De har gjennom fagmiljøet i avdeling spill og trening, faglige diskusjoner som gir de enkelte trenerne innspill i forhold til "å dra" i samme retning. Over flere år har forbundet hatt fokus på de ulike utviklingsarenaer, laget, klubben, sonen, regionen og yngrelandslag, for spilleren. Arbeidet med å systematisere spillerutvikling ble startet midt på 90-tallet. Det var trenerne for yngrelandslag på jentesiden som var igangsettere av dette arbeidet. For NHF har det vært viktig å få til et godt samarbeid med regionene for å få til en "vi"-tanke i forhold til spillerutviklingen. Et viktig ledd i utvikling av spillerutviklingsplaner har vært trenerutdanningen. NHF har hele tiden hatt fokus på viktigheten av å ha et trenerkorps som er faglig dyktige og bidrar i utviklingsmiljøer, kvalitetskjeden og til enkeltspillerens utvikling. For å sikre spillerutvikling de regionale miljøene har NHF utviklet sin konkurranseaktivitet for ungdom som blant annet er viktig i kartleggingsarbeidet av unge talentfulle spillere. I dette arbeidet blir sentralledet, landslagsmiljøene omtalt som en viktig faktor for å gi unge utøvere motivasjon til videre utvikling.

5. Resultat - Talentutvelgelse og spill på seniorlandslag

I det følgende presenteres resultater fra det som tar for seg spørsmål knyttet til uttak til aldersbestemt landslag.

Innledningsvis ser jeg på hvor stor sannsynligheten er for at spillere som har debutert på yngrelandslag også får debutere på seniorlandslag. Deretter vil jeg presentere data som tar for seg spørsmål knyttet til relativ alderseffekt.. Avslutningsvis vil jeg belyse spørsmål knyttet til karakteristika, karrierelengde og debutmønster for spillere som ble uttatt på seniorlandslag.

5.1 Sannsynligheten for debut på seniorlandslag

Hvor stor er sannsynligheten for at en spiller som har debutert på det yngste aldersbestemte landslaget også får sin debut på seniorlandslaget?

For å svare på spørsmålet ble det kjørt en krysstabell med variablene har ikke spilt på seniorlandslag og kjønn.

Tabell 3: oversikt over hvor mange spillere som kom med videre fra spill på yngrelandslag til seniorlandslag(prosenttall)

	Har ikke spilt på seniorlandslag	Har spilt på seniorlandslag
M	73,7	26,3
K	75,0	25,0
Totalt	74,4	25,6

Tabell 3 viser at av alle spillere som har debutert på det yngste yngrelandslag er det 25,6 prosent av disse som også har debutert på seniorlandslag. Det vil si at hver fjerde spiller som blir uttatt på det yngste landslaget, også debuterer på seniornivå.

Finer vi noen forskjell i sannsynligheten for debut på seniorlandslag dersom vi ser på jenter og gutter hver for seg?

Jentene og guttene debuterte på seniorlandslaget i like stor grad, henholdsvis 25,0 % og 26,3 % ($X^2_1 = 0,19$, $P = 0,66$).

5.2 Relativ alderseffekt blant spillere som ble uttatt til det yngste aldersbestemte landslaget

Er der en skjev fordeling i uttak av spillere på yngrelandslaget i forhold til når på året de er født?

Med variablene kjønn og fødselskvartal ble det kjørt en krysstabell og en Kji-kvadrat test.

Tabellene nedenfor viser tall i forhold til fødselskvartal for spillerne på yngrelandslag fordelt på kjønn og totalt.

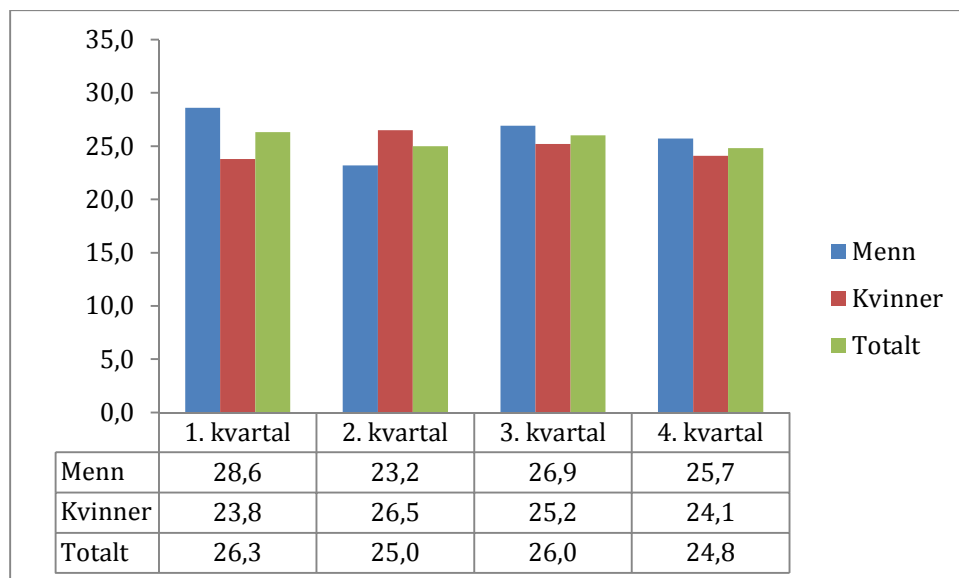
Tabell 4: Oversikt over fødselskvartal for spillere på yngrelandslag i prosent, totalt og fordelt på kjønn

	1. kvartal	2.kvartal	3.kvartal	4. kvartal
Mann	35,0	27,2	22,6	15,2
Kvinne	30,1	30,9	22,7	16,2
Totalt	32,5	29,1	22,7	15,7

Tabellen 4 viser en relativ alderseffekt blant spillere på yngrelandslag i prosent. Vi finner også en relativ alderseffekt når utvalget blir delt på kjønn. Den prosentvise fordelingen i de fire kvartalene med fordeling på kjønn avviker ikke mye i forhold til tallene som fremkommer for hele populasjonen. Det er heller ikke betydelige forskjeller mellom kjønnene, tallet for første kvartal hos guttene ligger noe høyere enn jentene. Ingen av prosenttallene overskrider fem prosent. Ved å se på første halvdel av året, januar til juni, viser det seg at prosentandelen, gutter 62,2 og jenter 61, er tilnærmet lik for begge kjønn ($X^2_3 = 3,033$, $P = 0,387$). Totalt, menn og kvinner, viser tabell 4 at 64,3 prosent er født i første del av året. Tabellen viser en relativ alderseffekt i populasjonen og den er ikke avhengig av kjønn..

Finner vi relativ alderseffekt blant spillerne som har debutert på seniorlandslaget?

Det ble kjørt en krysstabell og Kji-kvadrat test med variablene har spilt på seniorlandslag og kjønn.

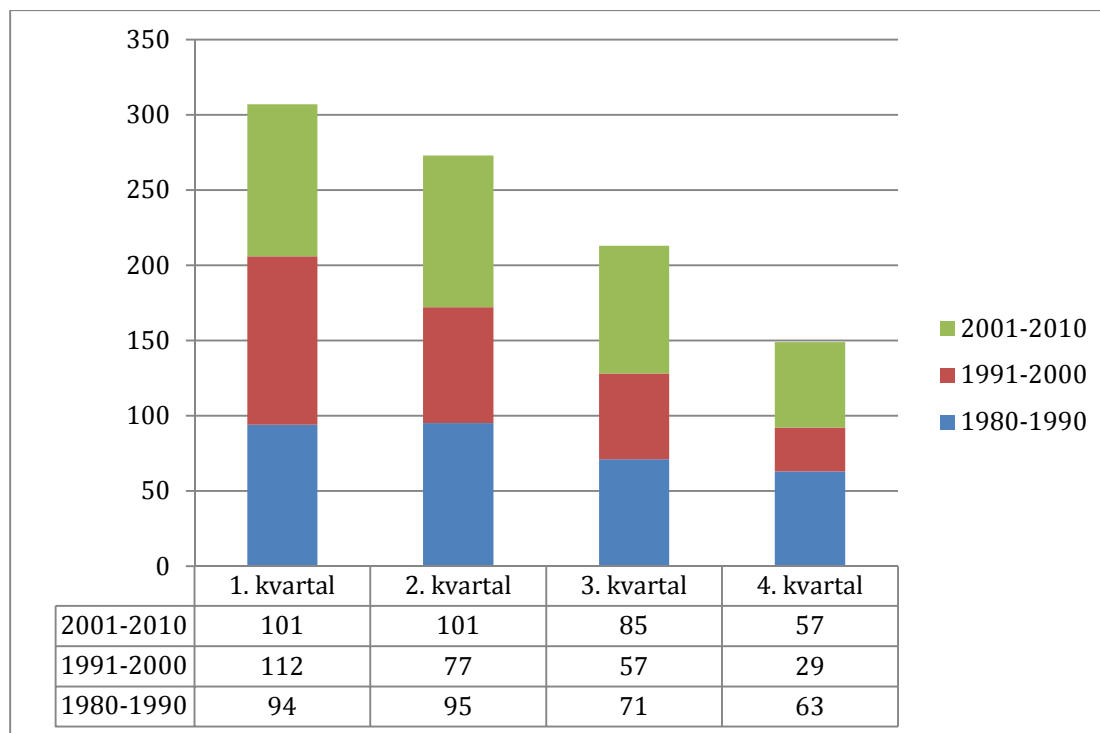
Figur 6: Oversikt over fødselskvartal blant spillere på seniorlandslag fordelt på kjønn

Figur 6 viser at for seniorlandslag er der ingen sammenheng mellom debut på seniorlandslag og relativ alderseffekt. Totalt i utvalget er variasjonen så liten at den er tilnærmet lik (menn: $X^2_3 = 1.081$, $P=0,782$, kvinner: $X^2_3 = 0,331$, $P = 0,954$, totalt: $X^2_3 = 0,199$, $P = 0,978$). Ved å se på fordelingen i kjønn ser en også at der ikke er en sammenheng mellom relativ alderseffekt og kjønn.

Tallmaterialet for spillere på yngrelandslag viste relativ alderseffekt men tallmaterialet for spillere på seniorlandslag ikke viste relativ alderseffekt. Dette er noe overraskende at der ikke er relativ alderseffekt på seniornivå da hver fjerde spiller fra yngrelandslag ble seniorspiller.

Finner vi samme skjevfordelingen i fødselskvartaler som er påvist for hele perioden når tallmaterialet deles inn i tre 10-årperioder?

For å kunne svare på spørsmålet ble det kjørt en krysstabell og Kji-kvadrat test med variablene debutår på yngrelandslag og fødselskvartal. Debutår på yngrelandslag ble rekodet slik; 1980-1990 = 1, 1991-2000 = 2 og 2001-2010 = 3.

Figur 7: Oversikt over fødselskvartal fordelt på 10-årsperioder

Figur 7 viser relativ alderseffekt over tid, delt i 10-årsperioder, for spillere på yngrelandslag. Tidligere funn har påvist relativ alderseffekt for debut på yngrelandslag og denne figuren viser også en relativ alderseffekt. ($X^2_{15}=24,271$, $P=0,061$). Perioden 1991-2000 er det 189 som er født i første halvdel av året som utgjør 68,7 %, 1980-1990 var det 58,5 % og i 2001-2010 var det 66,4 % som var født i første halvdel av året. Variasjonen i skjevfordelingen er på 10 %. Den relative alderseffekten som er påvist for hele tallmaterialet er ikke en skjevfordeling som har oppstått i den senere tid. Effekten har vært der hele tiden i større eller mindre grad.

5.3 Karakteristika, karrierelengde og debutmønster for spillere på seniorlandslag.

Analysen som ble kjørt var en Cox-regresjon med uavhengig variabel "event", år fra debut yngrelandslag til 2010, og avhengige variabler, kovariater, kjønn og regional tilknytning.

Tabell 5: Variablene kjønn og region påvirkning av debutmønster

	B	Df	Sig
Kjønn	0,077	1	0,576
Region øst	-0,224	1	0,207
Region			
Innlandet	-0,358	1	0,227
Region sør vest	0,105	1	0,621
Region vest	-0,513	1	0,052
Region midt N	-0,047	1	0,022
Region nord	-0,785	1	0,185

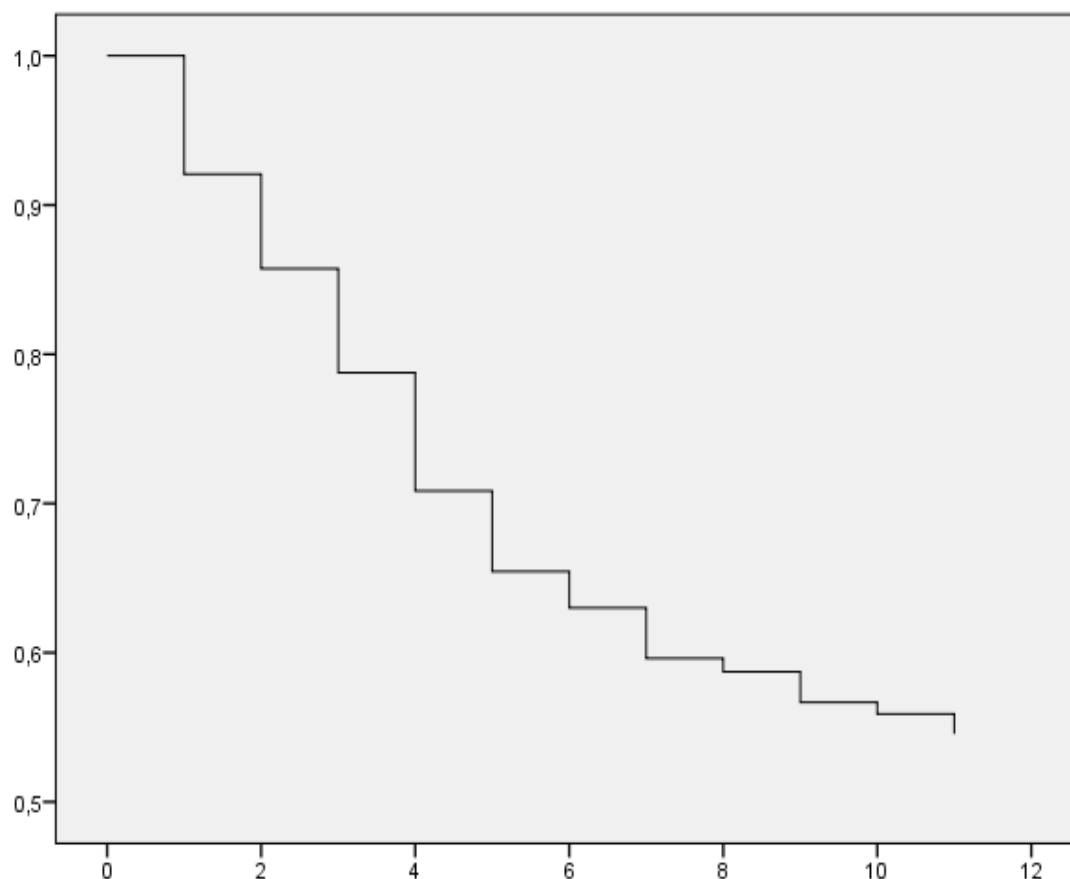
Variabler i analysen⁷

Kolonne B i tabell 5 viser hvor mye de avhengige variablene endrer seg dersom en endrer en enhet på den uavhengige variabelen. Vi ser at størrelsen på tallene i kolonne B ikke vil gi spesielle store utslag dersom en endret størrelsen på den uavhengige variabelen. Alle regionene i tabellen sammenliknes opp mot region sør som er referanseregion. Tallene i kolonne 3, viser en signifikant prediktor, $P < 0,022$ mellom region midt region sør som var referanseregion. Resultat av denne analysen tilsier at debut på seniorlandslag ikke blir påvirket av verken kjønn eller hvilken region spilleren er tilknyttet.

Hvordan vil sannsynligheten for debut på seniorlandslag bli påvirket av tid?

I samme Cox-regresjon ble det kjørt en overlevelsesanalyse der gjennomsnittet for de avhengige variablene kjønn og region bruk. Tid til debut seniorlandslag, "time to event", var uavhengig variabel.

⁷ I denne analysen ble populasjonen redusert (n=681) redusert på grunn av mangelfulle data. I statistikken til NHF er ikke klubbtilhørighet registrert slik at for alle som ikke hadde fått sin debut på seniorlandslag ble det enheter i populasjonen som det ikke lot seg gjøre å plassere med regionstilknytning.

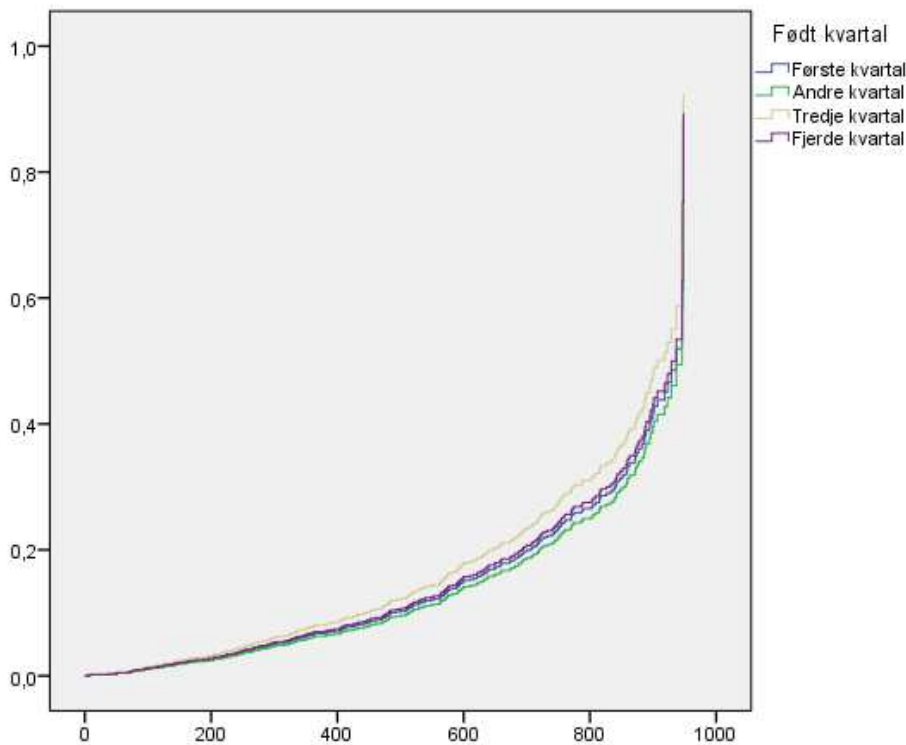

Figur 8: Overlevelsesfunksjon basert på gjennomsnittet av variablene kjønn og region

Figur 8 viser sannsynligheten, y-aksen, for debut på seniorlandslaget i forhold til tid, x-aksen. Overlevelsesfunksjonen viser at selv 7 år etter debut på yngrelandslag er sannsynligheten for debut på seniorlandslaget 0,6. Sannsynligheten for debut på seniorlandslag går relativt mye ned de første 5 årene for så å flate ut. Analysen viser at antall år fra debut på yngrelandslag påvirker sannsynligheten for debut på seniorlandslag.

Funn tidligere i min analyse viser en relativ alderseffekt blant spillere på yngrelandslag. Det vil derfor være interessant å undersøke om fødselskvartal påvirker en spillers debutmønster på seniorlandslag?

For å finne svar på spørsmålet ble en Cox-regresjon kjørt med de avhengige variablene antall kamper på yngrelandslag og fødselskvartal.

Figur 9: Hazard-funksjon, risiko for debut på seniorlandslag

Figur 9 viser en Hazard-funksjon, risiko for debut på seniorlandslag.

Funksjonen viser at fødselskvartal ikke påvirker en debut på seniorlandslaget. ($X^2_3=0,199$, $P=0,978$). Første fødselskvartal er brukt som referansekvartal. Grafen viser en liten forskjell mellom andre og tredje kvartal, men ikke av en slik størrelsesorden at en derav kan si at spillere født andre kvartal får økt sin sjans for debut på seniorlandslag.

Hvordan påvirker antall kamper på yngrelandslag debutmønsteret for seniorlandslag?

Tabellen viser signifikansverdi for variablene fødselskvartal og antall kamper på yngrelandslag som ble brukt analysen.

Tabell 6: Debutmønster; signifikansverdier for variablene fødselskvartal og antall kamper på yngrelandslag.

	B	df	Sig.
Fødselskvartal		3	0,545
Fødselskvartal (1)	-0,073	1	0,659
Fødselskvartal (2)	0,186	1	0,287
Fødselskvartal (3)	0,042	1	0,834
Ant kamper			
yngrelandslag	0,049	1	0,000

Tidligere har jeg vist at signifikansverdiene for regionene, regionaltilknytning, ikke påvirker sannsynligheten for debut på seniorlandslag. Signifikansverdien for antall kamper på yngrelandslag, $p < 0,000$, viser at antall kamper på yngrelandslag gir økt mulighet for å debutere på seniorlandslag. Økt antall kamper på yngrelandslag øker muligheten for debut på seniorlandslag.

For spillere på seniorlandslag vil antall kamper for seniorlandslaget, karrierelengde, være en avgjørende faktor for opplevelse av suksess. Hvor mange kamper har spillere i gjennomsnitt på seniorlandslag?

For å tydeliggjøre de funn som kom frem i cox-regresjonen ble det kjørt lineær regresjon. Uavhengig variabel var antall kamper på yngrelandslag og avhengige variabler var antall kamper på seniorlandslag, kjønn og fødselskvartal. Regresjonen ble kjørt to ganger med $n=948$, totalen, og $n=243$, utvalget.

For å skape et forhold til hva det vil si å ha en "lang" karriere på seniorlandslag kan tall fra den deskriptive statistikken være med på skape dette bildet.

Tabell 7: Karrierelengde; gjennomsnitt og standardavvik

	Gj.sn.	STD	N
Antall kamper på seniorlandslag	15,26	43,825	948
Antall kamper på yngrelandslag	7,28	15,136	948
Kjønn	0,51	0,5	948
Fødselskvartal	2,22	1,065	948

Tabell 8: Karrierelengde; gjennomsnitt og standardavvik

	Gj.sn.	STD	N
Antall kamper på seniorlandslag	59,54	69,773	243
Antall kamper på yngrelandslag	28,38	17,173	243
Kjønn	0,5	0,501	243
Fødselskvartal	2,2	1,066	243

Tallene i begge tabell 7 og 8 er fremkommet via lineær regresjon. Begge tabellene viser tall for gjennomsnitt og standardavvik for antall kamper på yngrelandslag og seniorlandslag i forhold til to ulike utvalg, n=948 og n=243. For de spillerne som har debutert på seniorlandslag, n=243, har de gjennomsnittlig spilt 28,28 kamper på yngrelandslag og 59,54 kamper på seniorlandslaget. Ved å ta samme statistikk for alle som har debutert på yngrelandslag, n=948, reduseres gjennomsnittene i antallet kamper og standardavvik. Standardavviket viser avvik fra gjennomsnittet. Det vil si at en innenfor avviket fra gjennomsnittet vil finne den største andelen av observerte antall for kamper.

Tabell 9: Lineær regresjon; koeffisientene i likningen

	B	t	Sig.
Konstant	34,125	2,506	0,013
Ant kamper			
yngrelandslag	0,57	2,185	0,030
Kjønn	5,921	0,661	0,509
Fødselskvartal	2,845	0,679	0,498

Tabell 7 og 8 viste at der ikke var forskjeller om analysen kjøres med n=948 eller n=243. Signifikansverdiene i tabell 9 viser at der ikke er sammenheng mellom antall kamper på seniorlandslag og kjønn og fødselskvartal. Derimot fremgår det av tabellen at antall kamper på yngrelandslag, sig. 0,030, er signifikant med antall kamper på seniorlandslag

Det går frem av tabell 9 at det er sammenheng mellom antall spilte kamper på yngrelandslag og spill på seniorlandslag. Økt antall kamper på yngrelandslag påvirker en økning også for antall kamper på seniorlandslag. R Square = 0,302 viser at variablene kjønn, fødselskvartal og antall kamper på yngrelandslag forklarer 30 prosent av sammenhengen med antall kamper på seniorlandslaget. Antall kamper på yngrelandslag har B-verdi = 0,57 som viser at ved en økning med en kamp på yngrelandslag øker antall kamper for seniorlandslaget med 0,57.

Karrierelengde blir målt i spilte kamper men karrierelengde kan også måles i antall år med spill på landslaget. Kampaktiviteten varierer over tid og antall år som en spiller er med i laget viser karrierelengden. Hva er gjennomsnittlig antall år i seniorlandslag?

Deskriptiv statistikk ble kjørt på variabelen antall år i seniorlandslag med tall for gjennomsnitt, median, standardavvik, minimum og maksimum antall år på seniorlandslag.

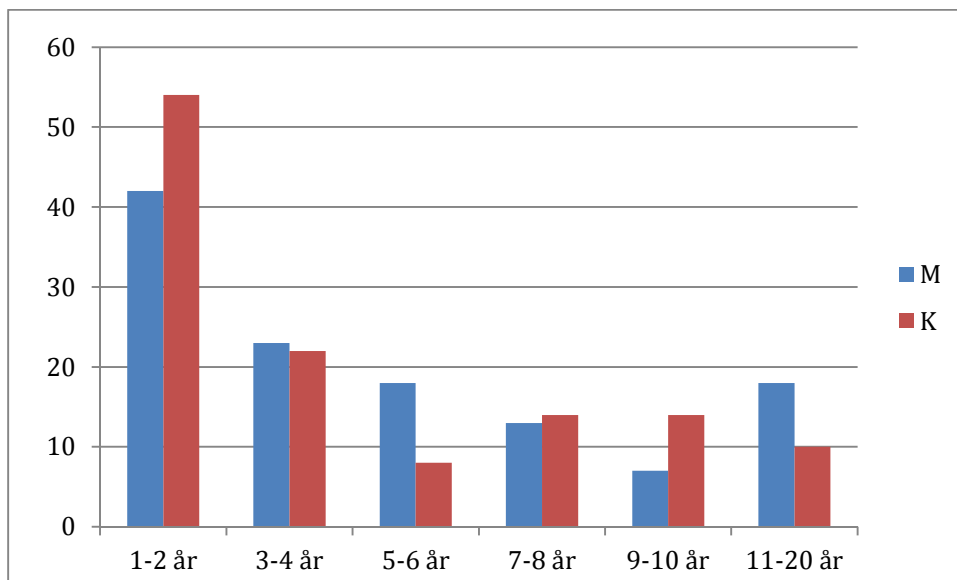
Tabell 10: Antall kamper seniorlandslag; gjennomsnitt og standardavvik

Gj.sn.	4,89
STD	4,184
Min	1
Max	18

Tabell 10 viser at gjennomsnittverdi for antall år i seniorlandslag er 4,89. De fleste observasjonene ligger innenfor 4,184 år fra gjennomsnittet, $STD = 4,184$. Maksimum og minimum viser variasjonsbredden i materialet. Vi ser at den spilleren med flest antall år i seniorlandslaget har spilt på laget i 18 år, variasjonsbredden er 1 til 18.

Gjennomsnittet for antall år var for hele gruppen av spillere på seniorlandslaget. Hvordan fordeler antall år med spill på seniorlandslaget seg i forhold til kjønn?

Det ble kjørt en krysstabell med uavhengig variabel antall år i seniorlandslag og avhengig variabel kjønn. Antall år i seniorlandslaget ble rekodet til 6 kategorier, 1= 1-2 år, 2= 3-4 år, 3= 5-6 år, 4= 7-8 år, 5= 9-10 år og 6= 11 år og mer.

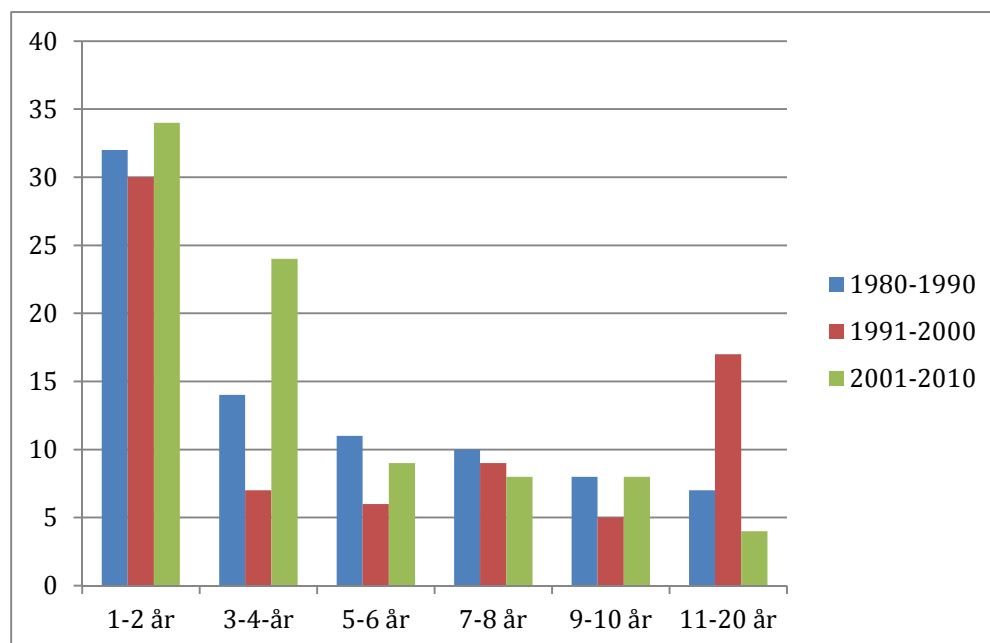

Figur 10: ant år på seniorlandslag fordelt på antall pr kjønn

Figuren viser fordeling av kvinner og menn fordelt på antall år i seniorlandslaget ($\chi^2_5 = 10,021$, $P = 0,075$). Det fremgår av figuren at det er flere kvinner enn menn som kun er med i inntil to år. Derimot ser en at blant de med mer enn ti år er det flest menn. Variasjonsbredden for antall år på landslaget, se tabell 10, er 1 til 18.

Over en periode på 30 år vil en kanskje finne svingninger i forhold til hvor lenge spillere velger eller får mulighet til å spille på seniorlandslagene. Vil debutår påvirke lengden på antall år i seniorlandslagene?

For å undersøke dette nærmere ble det kjørt en krysstabell med den uavhengige variabelen debutår på seniorlandslaget, rekodet, og avhengig variabel antall år på seniorlandslaget.

Figur 11: Antall år på seniorlandslag fordelt på år for debut delt i 10-årsperioder (1980-2010)

Figuren viser debutår delt inn i tre tiårsperioder og antall år med spill med spill på seniorlandslag. Vi ser at av de 28 spillerne som har vært på seniorlandslag i mer enn 11 år er det 17 av disse som debuterte i perioden 1991 til 2000. Av de spillerne som fikk maksimum 2 år på seniorlandslaget, 94 av de 243 spillerne, er det en jevn fordeling i forhold til tiårsperiodene. En ser også at for spillere som debuterte i siste tiår av perioden, 2000-2010, har flest spillere som har vært med på seniorlandslaget inntil fem år.

5.4 Sammenfatning

Gjennom studien har problemstillingens spørsmål vært utgangspunkt for analysen av datamaterialet.

Sannsynligheten for at en spiller som har spilt på det til enhver tid yngste yngrelandslaget også får debut på seniorlandslag er 25,6 %. Der ble ikke funnet kjønnsmessige forskjeller.

Det ble funnet relativ alderseffekt blant spillerne som ble uttatt på de yngrelandslagene. Denne skjevfordelingen i fødselskvartaler viste ingen kjønnsforskjeller. Ved å gruppere debutår på yngrelandslag i 10-årsperioder viste funnen fortsatt en relativ alderseffekt slik at

effekten har vært i spillergruppene gjennom hele perioden som er undersøkt, 1980-2010. Blant spillerne som fikk sin debut på seniorlandslagene ble det ikke funnet noen relativ alderseffekt.

Debutmønsteret antall kamper på yngrelandslag påvirket debuten på seniorlandslaget. 7 år etter debut på yngrelandslag var sannsynligheten for debut på seniorlandslag fortsatt 70 %. Kjønn og regional tilknytning hadde ingen betydning for debuten på seniorlandslag.

I forhold til karrierelengde, antall kamper på seniorlandslaget, var det antall kamper på yngrelandslag som påvirket karrierelengden på seniorlandslaget. Fødselskvartal påvirket ikke spillerens karrierelengde. Gjennomsnittstall for antall kamper og antall år på seniorlandslaget er; antall kamper er 69,773, antall år 4,89.

Disse funnene i min studie vil bli drøftet i neste kapittel. De vil bli drøftet på bakgrunn av kunnskapsgrunnet og den historiske konteksten.. Hensikten er å kunne beskrive og forklare forhold som kjennetegner talentutvikling innen norsk håndball.

6. Drøfting

De funn som er fremkommet gjennom analysen vil jeg i dette kapitlet drøfte i lys av mitt kunnskapsgrunnlag, tidligere gjennomførte studier og den historiske delen. Drøftingen av empirien vil derfor være et samspill mellom historisk utvikling, utviklingstrekk i norsk håndball, teori, begrepsforståelse og tidligere studier.

6.1 Talent - begrepsavklaring

En viktig avklaring for identifisering og selektering av talent er forståelsen av begrepet talent. Treneres forståelse av begrepet talent vil være vesentlig og påvirke de valg som blir gjort. Teoretisk modeller er utviklet for å skape en forståelse for kompleksiteten i begrepet talent. Talent kan betraktes som et råmateriale som kan foreldes, eller talent kan forstås som topprestasjoner. Hva en treneren legger i begrepet talent vil være med på å påvirke den enkelte treners uttak av spillere. Noe av dette påpekte Henriksen (2008) i sin modell for å belyse begrepene talentidentifikasjon, -sporing og -utvikling. Ha tok til orde for at tilfeldigheter spiller en viktig rolle i starten av utviklingsprosessen, identifikasjonen. Teoretiske modeller for talent deler seg i prestasjonsorienterte, resultat av prestasjoner, og kognitive, resultat av læringsevne. Modellene har over tid tatt opp i seg viktigheten av å se på helheten, være åpen for at det er mange faktorer som påvirker den enkelte spiller, eksempelvis sosiale faktorer som familie, venner og skole.

Gagnè (2000) mener at talent er et råmateriale, medfødte egenskaper, som kan foreldes og sluttproduktet er talentet. Dette står i kontrast til hva Tranckle m fl (Tranckle, 2006) mener har skjedd innenfor idrett; unge utøvere blir identifisert som talent og så starter prosessen med å utvikle talentet. Dette kan medføre at spillere som ikke identifiseres som talent kan miste motivasjonen eller de må finne sin egen vei for å utvikle seg og sine prestasjoner.

Historien forteller at håndball fikk tidlig fotfeste i hele landet etter krigen. Spredningen av håndball i landet medvirker til at NHF vokser og i dag er tredje største særforbund i NIF. Andelen av unge spillere har økt, til å utgjøre ca. 80 % av antall medlemmer, og disse unge spillerne er de som er en dag kan være aktuelle for spill på yngrelandslag. Rekrutteringen av unge spillere er relativt høyt og gir NHF et stort tilfang av potensielle spillere til landslagene sine. Andelen kvinner er 2/3 av medlemsmassen slik at grunnlaget for å utvikle flere spillere til et av verdens beste kvinnelandslag er der.

Landslagstrenerne som er ansvarlig for uttak til sine respektive lag har utfordringer mht. uttak av de spillerne som en gang i fremtiden kanskje står på toppen av seierspallen. Disse trenerne for yngrelandslag er ikke representativ for kjønnsfordelingen i medlemsmassen. Der er en overvekt av menn blant trenere og denne skjevfordelingen er ikke av ny karakter. Helt tilbake til starten av landslagsaktiviteten, i 1946, har der vært påpekt mangel på kvinner, ikke bare som trenere, men også som dommere og ledere. Kan den kjønnsmessige skjevfordelingen blant trenere kan være med på å påvirke uttakssystemet? NHF så det som viktig å motvirke denne skjevfordelingen da de vedtok at alle yngrelandslag for jenter skal ha minst en kvinnelig trener i trenerteamet.

Aktiviteten for yngrelandslag i NHF har økt mye; dette viser den historiske delen. Aktiviteten har blitt en større del av NHF på grunn av blant annet økt antall yngrelandslag og antall mesterskap for yngrelandslag. Dette medfører at det må gjøres flere uttak av spillere enn tidligere og behovet for å ha et godt uttakssystem har vokst. Fagseksjonen i NHF er en viktig faktor i planarbeidet. Diskusjoner innad i seksjonen danner grunnlag for hva trenere på yngrelandslag leter etter hos unge, aktuelle talent. Trenerne for seniorlandslagene har gjennom fagseksjonen mulighet til å påvirke både uttak til yngrelandslag og spillerutviklingsarbeidet som initieres via denne seksjonen. NHF's strategiplan har tydelige mål med aktiviteten for yngrelandslag. De skal kvalifisere til mesterskap og seniorlandslagene skal kjempe i toppen av internasjonal håndball (Norges Håndballforbund). Informantene mine fremhevet deltakelse i mesterskap for yngrelandslag som et viktig element i utviklingen av spillere mot seniorlandslaget.

Cotès (2007) modell for idrettslig utvikling og deltakelse viser til at allsidighet og lek i ung alder er viktige for å oppnå eliteprestasjoner på seniornivå. Carlssons (1988) gjorde en studie av tidlig spesialisering blant tennisspillere i Sverige. Det svenske tennisforbundet plukket ut unge spillere, 11-12 åringer, som gjennom forbundets tilrettelegging for tidlig spesialisering skulle få optimale muligheter for å utvikle seg til å bli internasjonale toppspillere. Studien viste at det var elitespillerne som hadde drevet med allsidig idrettslig aktivitet helt frem til og med 14-årsalderen som oppnådde suksess som senior. Disse startet sin spesialisering som 15-åringer og treningsarbeidet hadde som mål at utøverne skulle bli så gode som mulig. Dette viser at de utøvere som ikke kom med på "yngrelandslag", utviklet seg gjennom klubbene sine og ble som seniorer blant de beste i verden. For å bli god må en ikke nødvendigvis ha vært innlemmet i nasjonale satsingsgrupper/yngrelandslag.

6.1 Sannsynligheten for debut både på yngrelandslag og seniorlandslag

Det første funnet som kom frem i analysen var sannsynligheten for debut på seniorlandslaget. Jeg finner at 25,6 prosent av spillerne på yngste yngrelandslag også debuterte på seniorlandslaget i løpet av de 30 årene studien dekker, 1980-2010. Er dette som forventet? En av fire spillere debuterer på seniornivå. I NHFs spillerutviklingsarbeid jobber en med mål om at spill på yngrelandslag skal være en viktig utviklingsarena for unge spillere. Deltakelse skulle både rekruttere, motivere og utvikle unge spillere. Sett i lys av mitt funn kan jeg ikke stille spørsmålet med hvorvidt NHF har oppnådd målet om at utvikling gjennom yngrelandslag er en viktig arena for unge spillere på vei mot seniorlandslag? Mitt funn baserer seg kun på tall fra det til enhver tid yngste yngrelandslag og vil derfor ikke være representativt for alle som har debutert på seniorlandslag.

Petterson (2014) sin studie på unge svenske fotballspillere, født 1984, viste en kjønnsmessig sammenheng hva angikk spillere på nasjonale landslag og spill på elitenivå. For gutter var det ingen sammenheng mellom deltakelse på nasjonale yngrelandslag og senere spill på elitenivå, mens for jentene var det en tydelig sammenheng. 11 av 15 jenter på elitenivå i svensk fotball hadde spilt på yngrelandslag. I mitt materiale fant jeg ingen kjønnsforskjeller mellom debut på yngrelandslag og seniorlandslag. Derfor skiller mine funn seg ut i forhold til funn i svensk fotball. Petersons studie av spilleren født i 1984 viste at etter 10 år fant han igjen de spillerne som ikke kom med på yngrelandslag på eliteserielag. Spillere som har kjempet "mot strømmen" hadde vist en stå-på-vilje uten ekstra oppmerksomhet fra trenere på høyere nivå.

For spillere på yngste yngrelandslag i NHF var det tre av fire spillere som ikke fikk debutere på seniorlandslag. En av mine informanter sa at fagseksjonen i NHF så det som viktig å utvikle spillere på yngrelandslag generelt til gode seniorspillere i hjemlig serie. De spillerne som ikke får debutere på seniorlandslag vil være med på å heve nivået og gjennom dette øke kvaliteten på seniorhåndballen i Norge. Indirekte mener NHF at ved å klare å heve ferdighetsnivået til flere spillere vil de som får debutere på seniorlandslag få en høyere kvalitet i trenings- og kampaktiviteten i sine respektive klubber. Derfor kan en håpe på at de som ikke kommer seg videre til seniorlandslag likevel er med på å utvikle kvaliteten i norsk håndball.

Når en av fire spillere fra de yngste yngrelandslagene også debuterer på seniorlandslagene vil der være delte meninger om denne sannsynligheten er høy eller lav. De 20 siste årene av den perioden som er undersøkt, 1980-2010, er alderen for uttak satt ned til henholdsvis 16, jenter,

og 17, gutter. Dersom studien hadde vært gjennomført på det eldste yngrelandslaget med uttaksalder på henholdsvis 18, jenter, og 19, gutter, ville da sannsynligheten ha endret seg? Ville sannsynligheten økt for debut også på seniorlandslag? Spillerne ville kunne hatt en kortere aldersmessig periode igjen før de ble seniorspillere, samt at mange kunne ha debutert på seniorlag i egen klubb.

Et annet aspekt ved mitt tall på sannsynligheten for debut seniorlandslag er at bare spillere på det til enhver tid yngste yngrelandslag er med. Siden økningen i antall yngrelandslag fant sted kan der være spillere på seniorlandslag som har debutert på yngrelandslag, men på nivået over det jeg har undersøkt. En kan derfor ikke konkludere med at tre av fire spillere på seniorlandslag ikke har spilt kamper på yngrelandslag.

Med bakgrunn i studier som viser at relativ alderseffekt avtar ved stigende alder og også viser til den negative effekten som tidlig spesialisering har, kan en ny studie være interessant. En studie der også det eldste yngrelandslaget blir brukt som grunnlag i studien. Både for å belyse totalbildet i spillerutviklingen og om der er forskjeller på sannsynligheten for debut på seniorlandslag med utgangspunkt i hvor tidlig spilleren kom med på yngrelandslag. Dette vil gi økt kunnskap og kanskje bidra til et mer nyansert bilde av virkeligheten.

6.2 Finner vi en relativ alderseffekt blant spillere som ble uttatt til det yngste yngrelandslag?

Blant de som debuterer på seniorlandslag kan en stille spørsmål med de faktorer som påvirker uttaksprosessen i NHF. Peterson (2014) viser i sin undersøkelse av svensk fotball at uttak av ungdomsspillere er tydelig influert av relativ alderseffekt. Han fant at nesten halvparten av guttene på samtlige svenske ungdomslandslag i 2001, var født i første kvartal og mellom 72 - 91 % av var født i første halvdel av året. For jentene var ikke den relative alderseffekten like tydelig.

Funn i min studie viser en relativ alderseffekt blant spillerne som har debutert på det yngste yngrelandslaget. Jeg fant at 61,6 prosent av spillerne var født i første halvdel av året. I forhold til funn i tidligere studier (Cobley m.fl., 2009) som har vist kjønnsforskjeller viste ikke mine funn dette. Tidligere forskning viser til en overrepresentasjon av utøvere født de første månedene etter "cutoff-date". De første studiene som ble gjennomført i Canada innen ishockey og volleyball (Karcher m.fl., 2014; Peterson, 2014; J Schorer m.fl., 2009) og senere studier innen ulike idretter har vist en relativ alderseffekt når det gjelder gutter/menn. Dette

kan forklares med at disse studiene er gjort på menn og i mannsdominerte idretter (J. Schorer m.fl., 2010, s. 721). Der er også påvist en viss relativ alderseffekt hos jenter/kvinner, men de er ikke i like konsistente som hos gutter (Cobley m.fl., 2009; J Schorer m.fl., 2009). I mine funn kan jeg ikke påvise forskjeller i relativ alderseffekt mellom kjønnene; der er relativ alderseffekt og den er lik for begge kjønn. Tidligere studier som er gjort på håndball blant jenter har ikke vist samme høye indeks på relativ alderseffekt som hos gutter (Baker m.fl., 2010). I en sammenfatning av forskning på relativ alderseffekt har Schorer m.fl. (2009) konkludert med at det er viktig å få gjort flere studier på relativ alderseffekt blant jenter for kunne påvise kjønnsmessige forskjeller. Cobley m.fl. (2009) har samlet flere undersøkelser gjort innen flere idretter på relativ alderseffekt, 124 524 deltakere. Funnene viste en relativ alderseffekt hvor 57,3 % var født i første halvdel av året. Schorer m.fl. (J Schorer m.fl., 2009, s. 723) fant kjønnsmessige ulikheter i relativ alderseffekt blant spillere i det første uttak på regionalt nivå. 40 % av guttene var født i første kvartal mens under 30 % av jentene var født i samme kvartal. Peterson har også påvist kjønnsforskjeller mht. relativ alderseffekt i svensk fotball (2011).

I sin studie viser T. Peterson (2011) til at fysisk modenhet får en absurd stor betydning i arbeidet med spillerutvikling. Identifiseringen av unge spillere skjer i den perioden det er størst forskjell i fysisk modenhet. I svensk fotball starter identifiseringen allerede i 13-årsalderen. Det er forskjeller mellom idretter mht. når identifiseringen av talent finner sted. NHF har i sine planer for spillerutvikling i perioden senket alderen til 15-16 år for når spillere kartlegges og får mulighet for spill på yngrelandslag. Studier innen tysk håndball (J Schorer m.fl., 2009) har vist at den relative alderseffekten ser ut til å avta med alder. Derfor kan en se for seg at jo tidligere uttak skjer jo høyere vil indeksen for relativ alderseffekt bli. NHF, gjennom sin fagseksjon, er oppmerksom på relativ alderseffekt, men har likevel beveget seg nedover i aldersgruppene i forhold til kartlegging og uttak av spillere. Vi blir stadig vekk minnet på hvor ung M. Ødegaard var da han ble tatt med på seniorlandslaget i fotball. I denne saken har det vært viktig å telle dager for å vise at han er den yngste spiller som har debutert på et A-landslag. Hvem skal slå hans rekord? Vil vi fortsette en utvikling som gir yngre og yngre spillere mulighet til spill på høyeste nivå uansett alder og modningsnivå?

Dersom utviklingen fortsetter, der unge talent selekteres tidligere og tidligere, kan det tenkes at indeksen for relativ alderseffekt kan øke enda mer. Flere "barn" vil bli valgt bort og idretten kan miste sin legitimitet; rotfestet i begrepet "idrett for alle". Hvilken garanti har de som er

ansvarlige for uttak på at de valg som er gjort er til det beste for både spilleren og idretten? Rekorder er til for å slås, men Ødegaards rekord tror jeg kanskje bør bli stående i lang tid fremover.

Faktorer som kan være med på å trekke tall for relativ alderseffekt i tvil kan være at jeg ikke har analysert tallene mine opp mot fødselsraten i Norge. I forhold til en estimert fødselsrate, 25 prosent i hvert kvartal, ser en tydelig at der er en overrepresentasjon på første halvdel av året. Men en fødselsrate på 25 % er høyst sannsynlig ikke riktig i forhold til den statistikk en finner hos SSB. En annen faktor som analysen heller ikke har tatt høyde for er fødselsratetilfanget av spillere i NHF. Dersom fødselsraten i tilfanget av spillere til NHF hadde vært undersøkt og brukt som sammenlikning, kan mine funn enten være med på å underbygge funnet om relativ alderseffekt eller kanskje ville fordelingen forholde seg prosentvis likt med tilfanget som NHF har av spillere. Det må tas høyde for at mangfoldet innen idretten i seg selv kan være med på å rekruttere deler av befolkningen, og at det derav i utgangspunktet kan ligge "naturlige" skjevheter.

Min analyse viste ingen relativ alderseffekt blant de som debuterte på seniorlandslag og heller ikke forskjeller mellom kjønnene. I tidligere studier (Cobley m.fl., 2009; Karcher m.fl., 2014) er relativ alderseffekt på seniornivå påvist for både for kvinner og menn. Her skiller mine funn seg fra tidligere studier.

Mitt funn er sammenfallende med funn som er kommet frem i nyere studier innen tysk håndball (J Schorer m.fl., 2009). Schorer m.fl. påviste en sammenheng mellom relativ alderseffekt og prestasjonsnivå. Skjevfordelingen i fødselskvartal jevnet seg mer ut for de som spilte på toppnivå. Dette støtter delvis opp om mine funn der utvalget er spillere på Norges seniorlandslag, hvor i alle fall kvinnelandslaget prestasjoner i hele perioden har vært på internasjonalt toppnivå.

Den relative alderseffekt som er påvist blant spillere til yngrelandslag er altså ikke like entydig blant spillere på seniorlandslaget. Dette kan indikere, jfr. hypotese av Schorer (2009), at disse "unge" spillerne født sent på året har hatt en indre motivasjon som har gjort at de har utviklet et større repertoar, noe som igjen har gjort dem i stand til å konkurrere med jevngamle og senere resultert i toppprestasjoner. Selv om hypotesen ikke er bekreftet av studier vil flere studier innen området gi viktig informasjon for utviklingsarbeidet med unge utøvere.

Hvorfor blir uttak av unge spillere slik? Schorer m.fl. (2009) mener at forståelsen av hvilke mekanismer det er som ligger bak slike uttak av unge spillere er lite undersøkt. Ulike faktorer påvirker den unge spilleren i ulik grad, i utviklingen fra yngrelandslag til seniorlandslag, og det vil være av interesse å få økt kunnskap om dette. Schorer m.fl. (2009) lanserer to modeller basert på modningsnivå; 1) fysisk og psykisk modning og 2) selekteringsprosessen, økte treningsmuligheter, konkurransenivå og kompetanse rundt spilleren. Dette er faktorer som kan være avgjørende for de enkelte spillernes utvikling. Ulike studier av RAE har gitt et økt behov for å få en altomfattende modell for hva det er som påvirker en utøveres utviklingsmiljø.

T. Peterson (2011) viste i sin studie av fotballspillere i Sverige at sjansen for å bli tatt ut til spill på yngrelandslag økte dersom en var født i første halvdel av året. Noe som fikk ham til å stille spørsmål med hele uttaksprosessen for yngrelandslag. Kriterier for uttak av unge spillere bør være bygd på god kjennskap til barn og unges modning. Man må ta høyde for at relativ alderseffekt kan utgjøre en faktor som kan selektere bort unge utøvere. Utøvere, som på grunn av å være nesten året yngre i sitt årskull, kanskje ikke får den oppmerksomheten som gir dem motivasjon til videre innsats i treningsarbeidet.

NHF's fagseksjon har i diskusjoner viet oppmerksomhet på virkninger av relativ alderseffekt. Informantene mine trakk frem at gjennom arbeidet med planer for spillerutvikling ble også arbeidsoppgaver for trenere og støtteapparat konkretisert. I diskusjoner blir yngrelandslagstrenerne utfordret mht. til kartleggings- og uttaksprosesser. Gjennom arbeidet med utarbeidelse og videreutvikling av planene retter fagseksjonen blikket mot fremtiden. Hvilke typer spillere ønsker vi oss, og hvilke krav stiller dagens håndball til disse. Selv om NHF er klar over uheldige konsekvenser av relativ alderseffekt bør de funn som er kommet frem gi insitament til økt oppmerksomhet på tiltak som kan bidra til at denne skjevfordelingen endres. Kanskje går det tapt håndballspillere som på grunn av ulikheter i fysisk modning ikke imponerte de som hadde ansvar for uttaket.

Sæther (2014) retter sitt blikk mot trenerrollen; hvilken rolle inntar ungdomstreneren i sitt arbeid med unge utøvere/spillere, ser treneren seg i en identifiserer- eller utviklerrolle? Han mener at trenerens valg av rolle vil være en faktor med stor betydning for hvilke spillere det er som blir tatt ut. En trener som ser sin rolle som identifiserer, vil i større grad være prestasjonsorientert. Muligheten for at tidlig fysisk modning blir vektlagt er da til stede. Unge spillere som er nært på ett år eldre enn lagkamerater kan være "overlegne" i forhold til fysisk

utvikling og gjennom trenerens "øyne" få økt og større oppmerksomhet enn andre spillere. Dette kan være avgjørende for videre utvikling hos disse spillerne. Sæthers utgangspunkt er fotball og fotballtrenere. Vil trenere innenfor andre idretter kunne kategoriseres på samme måte? Jeg tror fotballen har en posisjon som en idrett hvor det "å vise seg frem" vektlegges i til dels stor grad. Det gjelder for utøvere "å bli oppdaget" av talentspeidere og ikke minst å tjene store penger. I den sammenheng er det viktig for talentspeidere at unge spillere blir oppdaget tidlig og solgt til en storklubb. Et norsk eksempel på et slikt salg er Martin Ødegaard, som fikk en tidlig debut på seniorlag og landslag. Dette er en utvikling som presser aldersgrensene for når unge utøvere er klar for seniornivå nedover. Resultater og prestasjoner blir toneangivende i utviklingsarbeidet, selve utviklingsprosessen blir nedprioritert.

Aldersklassene i aldersbestemt idrett deles i kronologisk alder og det gir ikke bare utfordringer til de som er født sent på året i sitt årskull (Cobley m.fl., 2009). En studie av yngrelandslag i håndball fra Portugal viste at når to og to årskull er satt sammen vil det være forskjeller i spillernes fødselsår innad i laget (Sà, 2014). Studien viste en overvekt av spillere på yngrelandslagene som var født i det eldste året innen årsklassen. Samme aldersinndelingen finner vi også i de nasjonale seriene i Norge. I de regioner som har stor nok aktivitet har en delt årsklassene for seriespillet i ett og ett årskull. Som eksempel har 14-årsserien blitt delt inn i egne serier for 13-åringer og for 14-åringer. En slik inndeling tar utgangspunkt i forskjellene i fysisk modning. Inndeling i egne årskull ble vist til av mine informanter under temaet konkurransetilbudet i NHF. Kronologisk alder utfordrer konkurransetilbudet i NHFs regioner. NHFs verdier (2015c); begeistring, innsatsvilje, respekt og fair play, skal vises gjennom håndballaktiviteten. Det jobbes blant de som tilrettelegger konkurransetilbudet for et best mulig tilbud til både den enkelte spiller og gjeldende årskull.

Men kan forsøket på å skape mer jevnbyrdighet innen årskullet være med på å skape forhold for tidlig spesialisering? Ommundsen (2011, s. 54-57) beskriver begrepet tidlige spesialisering som satsing på en idrett, mindre mangfold idrettslig og en rendyrking av prestasjoner. NHF legger opp til en ekstra inndeling av spillere, noe som kan medføre økt prestasjons- og resultatorientering både fra trenere og spillere. Ommundsen skriver: *"en skiller mellom konkurranser som mål i seg selv, med vekt på kortsiktige prestasjoner, og resultat og konkurranser som arbeidsmåte og middel til læring og prestasjonsutvikling over tid"*(2011, s. 54). Idrettspolitisk sett er et av hovedmålene å ta vare på flest lengst mulig lengst mulig og at tilrettelegging skjer på en utviklingstilpasset måte. Kanskje kan forsøket på å

skape mer jevnbyrdige inndelinger med utgangspunkt i fødselsår være med på å forsterke ønsket om tidlig spesialisering, noe som ikke er like forenelig med utviklingstilpasset idrett.

Det er vanskelig å dra en entydig konklusjon som sier at 75 % av spillerne på seniorlandslag i NHF ikke har vært en del av yngrelandslag. Min studie omfatter bare de spillerne som har debutert på det til enhver tid yngste yngrelandslag. Selv om spillere ikke har debutert på det yngste yngrelandslag kan de likevel ha spilt kamper på yngrelandslag, de er kommet med på yngrelandslaget på et eldre aldersnivå. Spørsmålet som kan stilles er om NHF gjennom å starte kartlegging og uttak lengre ned i alder, 15-16 år, finner de spillerne som har talent.

Heidi Løke, født i desember, er et eksempel på en spiller som har gått under "radaren" til de ansvarlige for uttak til yngrelandslag da hun var i alderen 16-20 år. Hun debuterte på seniorlandslaget først som 24-åring og brukte fire år på å etablere seg. Hvorfor ble ikke Heidi uttatt til yngre landslag? Hun som senere ble kåret til verdens beste håndballspiller, var hun ikke et talent som ung? Kanskje er hun en av de Peterson (2004, s. 11) beskriver slik: *"De som utsatts för denna utsortering, men som väljer att inte ge upp, har på andra sidan en jämförelsevis god prognos. Det är bland dessa, som får ta sig fram "vid sidan av allfartsvägen", vi finner de som blir träningsnarkomaner och utvecklar ett mycket starkt tävlingspsyke, som knyter näven i byxfickan och bestämmer sig för att inte lita på de vuxnas bedömningar, som går sin egen väg och lär sig sätta långsiktiga målsättningar och envetet arbeta mot dem, det är bland dessa som vi tio år senare kommer att finna många av elitseriernas spelare"*.

Relativ alderseffekt er påvist innen fotball og håndball både i Norge og internasjonalt.

Selekteringsprosessene i egen klubb, sone, region og yngrelandslag startes så tidlig at den gir grobunn for at jo tidligere en spiller er født jo større er sjansen for å bli uttatt. Slik kan en undres på om det er talent eller fysisk modningsnivå som er utslagsgivende for uttak. *"Ännu tydligare fungerar denna selektion inom förbundets utbildnings och landslagsverksamhet (från lokala zonläger till landslag)"*(2004, s. 13), som Peterson skriver i sin artikkel. Der vil på hvert alderstrinn være talent som ikke blir gitt de samme mulighetene som de utvalgte. Hvordan klarer en da å gi alle og enhver like utviklingsmuligheter på sitt ferdighetsnivå, spør Peterson.

Ommundsen (2011) peker på at trenere som ivrer for en tidlig oppmerksomhet på de beste kan komme til å vrake utøvere fordi de er for opphengt i et snevert talentbegrep og unge

utøvere med potensiale kan av den grunn bli vraket. Henriksen (2008) mener at talentidentifikasjonen kan, på grunn av dette, bli gjort på bakgrunn av antakelser. Unge spillere blir kategorisert og trenernes holdning til egne spillere vil være preget av forventninger om hvem de mener har og ikke har utviklingsmuligheter. Dette kan medføre at treneren opptrer ulikt overfor spillerne mht. forhåndsforventningene. I arbeidet med unge utøvere, både regionalt og nasjonalt, bør en derfor kanskje rette oppmerksomheten mot den rollen treneren har i utviklingsprosessen til unge utøvere. En bør søke å få på plass utviklingsprosesser som vil kunne sikre at de spillerne som velges er de som har potensiale til å bli spillere på seniorlandslag.

Funn i min studie viser at antall kamper på yngrelandslag er en faktor som påvirker utviklingen av unge spillere til seniorlandslag. Utviklingen disse får gjennom deltakelse på yngrelandslag er med på å gi oppmerksomhet og motivasjon til å ta utvikle egne ferdigheter. Treningsmiljøet de blir en del vil være med på å gi insitamant til å prioritere håndballen. NHF har startet kartleggings- og uttaksporsessene lengre ned i årskullene, 15-16 år, slik at spillerne har mulighet til å få økt antall år og kamper i landslagsmiljøet enn tidligere. Unge spillere som ikke blir "sett" i ung alder og får samme oppfølging, vil derfor måtte finne motivasjon og kunnskap i andre miljø enn innen landslagsmiljøet.

For å sikre identifikasjonsprosessen har NHF valgt å jobbe for å ha trenerteam på alle yngrelandslag. Et team av individer som sammen komplementerer hverandre og kan dekke et større spekter av faktorer avgjørende for hvorvidt en "ser talent" eller ikke. Denne måten å tenke trenerteam på har i følge mine funn enda større utviklingspotensialer. Tre av fire spillere som disse trenerne har vurdert og funnet plass til på yngrelandslag, ble ikke spillere på seniorlandslag. Hvilke to prosesser kan en da sette spørsmålstegn ved; identifisering- og uttaksprosessen, utviklingsarbeidet i yngrelandslaget, eller begge to. Arbeidet med å utvikle og kvalitetssikre begge prosesser er avgjørende for videre utvikling. Peterson stilte spørsmål ved om hele uttaksprosessen kunne sees på som flaks eller uflaks (2011, s. 100). Når en gruppe skal reduseres vil den enkeltes muligheter være preget av tilfeldigheter. For spillere på yngrelandslag er der en faktor som ikke er like tilfeldig, og det er fødselskvartal. Sjansen for unge spilleres mulighet til uttak på yngrelandslag er betydelig økt dersom de er født i første halvdel av året.

6.3 Forskjeller i regional tilknytning

I arbeidet med spillerutviklingsmodeller har NHF søkelys på viktigheten av det å ha et godt samspill regionalt og nasjonalt. Noe som ble poengtert i intervju med begge informantene. Kvalitetskjeden med særskilt oppmerksomhet på enkeltspilleren har vært sentral. Funn i min studie viser at det er ingen sammenheng mellom regionstilknytning og uttak til yngrelandslag. Et resultat som kan være en indikasjon på at en i kartleggingsarbeidet har et system som gir god geografisk fordeling av de spillerne som har fått mulighet til å debutere på yngrelandslag. Felles planer for spillerutvikling gjør sitt til at de som blir kartlagt innehar kvaliteter som blir vektlagt av de ansvarlig for uttak.

Samarbeid mellom klubb, sone, region og landslag skal gjøre muligheten for uttak best mulig for flest mulig. Regionale trenere har mulighet for innspill til yngrelandslagstrenerne om interessante spillere. Disse innspillene gjør sitt til at en spiller på et lag som ikke spiller i nasjonale serier kanskje blir rekruttert inn i et yngrelandslag. Samarbeidet mellom de ulike ledd i kjeden er et viktig element for en bred geografisk rekruttering. Der er ingen funn i studien min som viser at den regionale tilknytningen, totalt og kjønnsfordelt, har betydning for hvorvidt en ender opp med å spille på landslag i NHF. Dette er noe som kan tilsa at arbeidsmetoden med tette bånd regionalt gir avkastning på den måten at en ikke får "håndball-tyngdepunkt" slik det var tidligere.

6.4 Debutmønster og karrierelengde

Hverken regionstilknytning eller kjønn påvirker debutmønsteret på seniorlandslaget. Tidligere studier (Carlson, 1988; J. Schorer m.fl., 2010) har vist at oppvekstmiljøet til den enkelte påvirker utviklingen bl.a. når en ser på størrelse på bosted. Studiene av tennisspillere er gjort i Sverige; Studiene av håndballspillere i Tyskland. I Sverige viste funn at de som ble elitespillere kom fra relativt små byer / steder. Nylige studier i Tyskland viste en relativt liten sammenheng med størrelsen på oppvekstmiljøet, men for små eller for store byer var ingen fordel. De som ble eliteutøvere i Tyskland kom fra forholdsvis små steder, et sted mellom 1000 til 500 000 innbyggere. Mine funn viser ingen sammenheng mellom bosted, regional tilknytning, og debut på landslag. Sett i et demografisk perspektiv er det vanskelig å sammenlikne og dra slutninger mht. til undersøkelser fra andre land som er så vidt forskjellige fra norske forhold.

Fødselskvartal var heller ikke en faktor som påvirket debutmønsteret på seniorlandslag. Det ble ikke påvist relativ alderseffekt på seniorlandslagene. Noe overraskende all den tid det ble påvist relativ alderseffekt blant spillerne på de yngste yngrelandslagene. Men som tidligere nevnt vil der være spillere som har spilt på yngrelandslag men ikke på det yngste. Dette samsvarer med Peterson (2014) og Cogley m.fl.(2009) som i sine studier fant at den relative alderseffekten svekkes ved økende alder.

Når det gjelder målsettinger og utviklingsplaner for NHF vektlegges det at yngrelandslag skal være en utviklingsarena for unge spillere og et "springbrett" for debut på seniorlandslag. Mine funn viste at en av fire spillere, 25,6 %, fra yngrelandslaget fikk debut på seniorlandslag. Tallene viste ingen forskjeller i forhold til kjønn. Er dette et lavt tall? Petersons (Peterson, 2014) studie fra svensk fotball viste samme tendens for jenter. Blant gutter som hadde debutert på både yngre- og seniorlandslag var tallet lavere, noe min studie ikke viste. En studie gjort blant kvinnelige fotballspillere i Norge (Kolbjørn Rafoss, 2014) viste at 25 % av spillerne som ble uttatt på aldersbestemte landslag i perioden 1984- 2005 debuterte på seniorlandslaget.

Har yngrelandslag den effekten som systemet ønsker det skal ha? Det er et system som er ment å utvikle og utdanne unge spillere til spill på seniorlandslaget. Flere studier viser at få spillere faktisk får mulighet til å debutere på seniorlandslag. Peterson (2014) stiller spørsmål med identifiseringssystemet i svensk fotball hvor mange av spillerne på seniorlandslag faktisk ikke har spilt på aldersbestemte fotballandslag. Er identifiseringen av talent til aldersbestemte landslag så tilfeldig at en kan betegne det som flaks eller uflaks for om spilleren kom med. Peterson mener systemet er kontraproduktiv: systemet motvirker sin egentlige intensjon. Spillere som ble "valgt bort" som ung finner vi likevel igjen på seniorlandslag: *"Men de har då inte blivit elitspelare tack vare svenska fotbollsförbundets utbildningsverksamhet, utan snarare trots denna"*(Peterson, 2004, s. 11)

Hos kvinnelige fotball- og håndballspillere i Norge er funnene like. *"For hele populasjonen var det 25 % av spillerne som debuterte på A-landslaget"* (Kolbjørn Rafoss, 2014, s. 14) Blant mannlige fotballspillere i Sverige og håndballspillere i Norge viser funn forskjeller. Det er flere gutter i håndball på seniorlandslaget som også har spilt på yngrelandslag. Undersøkelsen fra Sverige er gjort på ett årskull spillere født 1984, mens mine data strekker seg over en tidsperiode på 30 år. Forklaringen til noe av denne forskjellen kan være at fotball er en mannsdominert idrett og oppslutningen i de ulike årskull er langt større enn for håndball.

Sannsynligheten for debut på seniorlandslag er forholdsvis høy de første årene etter debut på yngrelandslag og selv etter 7 år er sjansen fortsatt stor for debut på seniorlandslag. Over perioden kan debutmønsteret ha endret seg. Frem til 1989/1990 var de yngste landslagsspillerne henholdsvis 18 år, jenter, og 19 år, gutter. Etter 1990 økte antallet yngrelandslag slik at de yngste spillere fikk debut på yngrelandslag som 16- og 17-åring. Med dette som utgangspunkt vil ei jente som debutterer på det yngste yngrelandslaget som 16-åring etter 4 år være ferdig som spiller på yngrelandslag. En 20-åring er fortsatt en "ung" spiller selv etter relativt sett mange år i systemet. Etter at spillerne er ferdig med yngrelandslag påpekte en av mine informanter at steget opp til seniorlandslag er tøft, kanskje spesielt for gutter. Derfor har NHF etablert rekruttlandslag, for begge kjønn, som skal jobbe for at spillerne blir værende i landslagssystemet og etter hvert kan klare å ta steget opp på seniorlandslaget. Dette kan være med på å holde sannsynligheten for debut på seniorlandslag relativt høy over flere år.

En faktor som viste sammenheng med debut på seniorlandslag var antall kamper på yngrelandslag. Spillere med mange kamper på yngrelandslag økte sin sjanse for debut på seniorlandslag. I den historiske delen vises det til hvordan økningen i kampaktiviteten for yngrelandslag fører til at spillere får flere landskamper. NHF har som mål at yngrelandslagene skal kvalifisere seg for mesterskapsdeltakelse. Resultatet blir at mesterskapsdeltakelsen med kvalifiseringer i forkant gir flere kamper for yngrelandslagene. Flere spillere får flere kamper, noe som gir verdifull utvikling mot en eventuell seniordebut. Yngrelandslagene har et mesterskap pr år slik at kampaktiviteten blir relativt høy pr lag. Gjennom en tidlig debut på det yngste yngrelandslag kan en spiller ha mulighet til å delta i fire ulike mesterskap i den perioden spilleren er på yngrelandslag.

Både antall yngrelandslag og antall mesterskap vil være med på påvirke karrierelengde. Spillere som debuterte på seniorlandslag hadde i gjennomsnitt 28,38 kamper på yngrelandslag. Hverken kjønn eller fødselskvartal påvirket karrierelengden. Fortsatt må en ta med i betraktningen at de spillerne som studien min er gjennomført blant, utgjør bare 25,6 % av spillerne som har debutert på seniorlandslag. Ca. 75 % av spillerne på seniorlandslag har ikke spilt på det yngste yngrelandslaget og studie blant disse spillerne ville kunne være med på å gi mer og bedre informasjon om hva som karakteriserer de spillerne som faktisk lykkes med å få spille på seniorlandslag.

En undersøkelse gjort av Karcher m.fl. (2014) viste at blant håndballspillere som deltok i noen utvalgte mesterskap var relativ alderseffekt tydelig. Dett er et karaktertrekk som jeg ikke fant igjen mitt utvalg. Blant de spillerne jeg hadde med i min undersøkelse ble det ikke påvist relativ alderseffekt på seniornivå. Dette er overraskende all den tid Norge har deltatt med kvinnelandslaget i disse mesterskapene. Det henvises ikke til kjønnsforskjeller i undersøkelsen til Karcher m.fl.(2014), slik at jeg oppfatter dette som generelle tall for seniorlag, kvinner og menn. Det hadde vært interessant om studien hadde skilt på kjønn siden håndball, i Europa, er godt representert med kvinnelag samt at tidligere studier innen flere idretter har vist kjønnsforskjeller i forhold til relativ alderseffekt.

En sammenlikning av disse to undersøkelsene har sine svakheter da mine tall bare baserer seg på et snevert utvalg, 25,6 %, av alle spillerne som har debutert på seniorlandslag over en periode på 30 år. Her vil en studie blant alle spillerne på seniorlandslagene kunne gi mulighet for sammenlikning.

Karrierelengden til spillere på seniorlandslaget viser at 62,3 % av de kvinnelige og 53,7 % av de mannlige spillerne er med fra ett til fem år. Betyr dette at spillere som lykkes og når toppen, gir seg etter relativt kort tid? Eller trapper de ned på aktivitetsnivået fordi belastningen blir for stor? Vi så at kampaktiviteten til seniorlandslag hadde stabilisert seg over tid. Det ble forklart som et resultat av profesjonaliseringen av idretten. Det har vokst frem et økt behov for å regulere kampaktiviteten slik at både arbeidsgivere, klubblag, og landslag fikk avsatt tid.

I mitt materiale var der ikke tydelig kjønnsforskjeller, men tendensen var at flere kvinner hadde en kortere landslagskarriere målt i antall år. Noe av dette kan skyldes at det i håndball, som i fotball, er forskjeller mht. hvor mye kvinnelige spillere kan prioritere idretten. Det kan bl.a. være økonomiske hensyn som må tas.

I drøftingen har funn spilt på både på lag med og mot teori, tidligere studier og historien. Dette har vært en viktig øvelse i arbeidet med å skape et overblikk over sentrale funn som svarer på spørsmål i problemstillingen.

7. Oppgavens svar

NHF startet med yngrelandslag for gutter i 1959 og for jenter i 1963. Aldersinndelingen var ulik for gutter (19 – 21 år) og jenter (18 – 20 år). Rundt 1990 ble det etablert enda et yngrelandslag for begge kjønn, noe som innebar at spillere nå ble tatt ut to år tidligere, samt at aldersinndelingen fortsatt skilte på kjønn. Spillere kan debutere på det yngste yngrelandslaget som 16-åring, jenter, og 17-åring, gutter.

Det økte uttaket av spillere til yngrelandslag i forbundet kom som en følge av et økt antall yngrelandslag og økt deltakelse i internasjonale mesterskap, VM og EM.

Landskampaktiviteten frem til 1980-tallet var lav, med 10 kamper per sesong. I perioden etter 1980 -2010 spiller de yngste utøverne mellom 40 og 50 landskamper i sesongen.

Medlemstall fra NHF fra 1946 viser en jevn vekst. Medlemstallene viser en økning blant unge medlemmer under 19 år. Andelen kvinnelige medlemmer har holdt seg stabilt i perioden og utgjør 2/3 av medlemsmassen. Selv med denne store andelen av kvinnelige medlemmer finner en ikke samme kjønnsfordeling blant trenere, dommere og tillitsvalgte i NHF.

Arbeidet med yngrelandslag har fått økt plass i NHF. Den økte aktiviteten har resultert i behov for å utvikle samarbeidet med ulike ledd i organisasjonen. Fra arbeidet med de første spillerutviklingsplaner startet har behovet for å involvere flere ledd i organisasjonen vokst frem. Alle ledd; laget, klubben, sonen, regionen og landslag arbeider sammen om å utvikle enkeltspilleren.

Landslagstrenerne er ansvarlig for uttak av spillere til sine respektive lag og alle lag ledes av et trenersteam, sammensatt av to stykker Kriteriene for uttak til aldersbestemte landslag er kontinuerlig oppe til diskusjon i NHFs fagseksjon. Det være seg i forhold til utviklingen internasjonalt, behovet for spillertyper, relativ alderseffekt og fordelingen av spillere på de to årene et yngrelandslag strekker seg over..

Studien viser at det var en relativ alderseffekt blant de spillerne som ble tatt ut til det yngste landslaget. Den relative alderseffekten var like stor for jenter og gutter. Blant de spillerne som debuterte på seniorlandslag ble det ikke påvist relativ alderseffekt. Det ble heller ikke påvist relativ alderseffekt mht. til kjønn. Sammenliknet med fotball viser tall en høyere indeks mht. relativ alderseffekt enn i mitt materiale. I fotball er inntaksalder 15 år, lik for gutter og jenter, mens i håndball er inntaksalderen 16 år for jenter og 17 år for gutter. Studier har påvist at

relativ alderseffekt avtar med stigende alder slik at dette kan være noe av forklaringen på de ulike indekser på relativ alderseffekt.

Hver fjerde spiller som ble tatt på de yngste yngrelandslag debuterte på seniorlandslag. Det betyr at 8 spillere fra det yngste aldersbestemte landslaget i gjennomsnitt har fått debutere på seniorlandslag hvert år i perioden 1980 – 2010. Det er interessant at vi ikke finner kjønnsforskjeller blant disse spillerne. Antall kamper på yngrelandslag påvirket både debut og karrierelengde på seniorlandslag og det var ingen forskjell mellom kjønnene. For hver fjerde spiller som har spilt yngrelandslag er det en sammenheng mellom spilte kamper på yngrelandslag og debut og karrierelengde på seniorlandslag. For spillerne som har vært med i min studie kan jeg konkludere med at antall kamper på yngrelandslag er den variabelen som påvirker både debut og karrierelengde på seniorlandslag.

Karrierelengden til spillerne som debuterte på seniorlandslag varierte fra 1 til 18 år. Det er flest kvinnelige enn mannlige spillere som har karrierelengde mellom ett og fem år. Blant spillerne som har mer enn 11 år på seniorlandslaget er det flest mannlige.

Mine data viser hvor mange av spillerne det var av de som hadde spilt på det til enhver tid yngste yngrelandslaget som også fikk debut på seniorlandslag. Det finnes ikke tilgjengelige data som viser hvor mange det er av spillerne på seniorlandslagene i perioden 1980 - 2010 som også har spilt kamper på yngrelandslag. På bakgrunn av dette vil det være vanskelig å dra en konklusjon om effektiviteten i NHF- systemet. Det jeg kan måle mine tall opp mot er studier av mannlige fotballspillere som viser at langt færre fikk debutere på øverste nivå og at det på dette nivået også er funnet en relativ aldersforskjell. I et slikt komparativt perspektiv viser talentutvelgelse og spillerutviklingen gjennom spill på flere aldersbestemte landslag i regi av NHF å ha en langt større effekt og fravær av relativ alderseffekt på det øverste nivået.

Litteratur:

- Baker, J., Schorer, J., & Cobley, S. (2010). Relative age effects. *Sportwissenschaft*, 40(1), 26-30.
- Broch, T. (2014). *Norwegian handball and gender Towards a cultural sociology of sport*. (Ph.D.), Norges idrettshøgskole.
- Busch, T. (2013). *Akademisk skriving for bachelor- og masterstudenter*. Bergen: Fagbokforl.
- Carlson, R. C. (1988). The Socialization of Elite Tennis Players in Sweden: An Analysis of the Players' Backgrounds and Development. *Sociology og Sport Journal*, (5), 241-256.
- Cobley, S., Baker, J., Wattie, N., & McKenna, J. (2009). Annual age-grouping and athlete development. *Sports Medicine*, 39(3), 235-256.
- Cote, J., B. J., Abernethy B. (2007). Practice and Play in the Development of Sport Expertise. I (3 utg., s. 184-202). New York: Wiley & Sons.
- Fasting, K. (2008). *Likestilling og mangfold i norsk idrett: bedre med flere på banen: Likestillings-og diskrimineringsombudet*.
- Gagnè, F. (2000). Understanding the Complete Choreography of Talent development through DMGT-based Analysis. I F. J. M. K. A. Heller, R. Subotnik, Robert J. Sternberg (Red.), *International Handbook of Giftedness and Talent* (s. 67-79).
- Hellevik, O. (1982). *Sosiologisk metode*.
- Hemestad, L. (2013). *Balansekunst* (Norges Idrettshøgskole). Oslo.
- Henriksen, K. (2008). Fra talentspotting til talenudviklingsmiljøer. I S. universitetsforlag (Red.), *Inspirasjon til talentutvikling* (s. 21-48).
- Hovden, J., & Rafoss, K. (2014). Like og ulike historier. De første organiserte lagspillene blant kvinner i et kjønnspolitisk perspektiv. I G. v. d. Lippe & H. K. Hognestad (Red.), *Kjønnspektiv i idrett og friluftsliv*: Novus forlag.
- Håndballforbund, N.). *Strategiplan 2013 - 2015*. Hentet 20.03.2014 fra <http://www.handball.no/p1.asp?p=1743>
- Håndballforbund, N. (2011). *Her er FRAM*. Hentet 22.04.2015 fra <http://www.handball.no/p1.asp?p=33542>
- Håndballforbund, N. (2012). *Landslagstrenerne gjennom tiden*. Hentet 21.03.2015 fra <http://www.handball.no/p1.asp?p=36330>
- Håndballforbund, N. (2015a). *Håndballting (tidl. forbundsting)*. Hentet 24.03. fra <http://www.handball.no/p1.asp?p=18464>
- Håndballforbund, N. (2015b). *Landskampstatistikk*. Hentet 20.10. fra http://www.handball.no/Statistikk_Landskamper.asp
- Håndballforbund, N. (2015c). *Visjon og verdier*. Hentet 26.04. fra <http://www.handball.no/p1.asp?p=29107>
- Idrettsforbund, N.). *Årsrapporter*. Hentet 28.02.2015 fra <http://www.idrett.no/omnif/Sider/aarsrapport.aspx>
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Kristiansand.
- Jiménez, I. P., & Pain, M. T. (2008). Relative age effect in Spanish association football: Its extent and implications for wasted potential. *Journal of sports sciences*, 26(10), 995-1003.
- Karcher, C., Ahmadi, S., & Buchheit, M. (2014). Effect og birth date on playing time during international handball competitions with respect to playing positions. *Kineziologija*, 46(1), 23-32.
- komitè, N. i. o. o. p. (2013). *Årsrapport 2013*. Hentet 27.01.2015 fra <http://www.idrett.no/omnif/idrettsstyret/Documents>
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*: Gyldendal akademisk.
- Musch, J., & Grondin, S. (2001). Unequal competition as an impediment to personal development: A review of the relative age effect in sport. *Developmental review*, 21(2), 147-167.

- Ommundsen, Y. (2011). Spesialisere tidlig og plukke talenter - er det så lurt? I D. V. Hanstad, Breivik G., Sisjord M.K., Skaset H. (Red.), *Norsk idrett* (s. 53 - 68): Akilles.
- Peterson, T. (2004). *Selektions- och rangordningslogiker inom svensk ungdomsfotbal*. Hentet
- Peterson, T. (2011). *Talangutveckling eller talangavveckling?* : SISU idrottsböcker.
- Peterson, T. (2014). *The double articulation of the relative age effect on Swedish football players*. Hentet 16.12
- Rafoss, K. (2014). *Talentutvelgelse aldersbestemt landslag fotball - relativ alderseffekt og rekruttering til A-landslag kvinner*. Institutt for idrett. Norges arktiske universitet. Alta.
- Rafoss, K., & Breivik, G. (2012). *Idrett og anlegg i endring*. Oslo: Akilles forlag.
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold* (Kap 5). Bergen: Fagbokforlaget.
- Ronglan, L. T., & idrettshøgskole, N. (2000). *Gjennom sesongen: en sosiologisk studie av det norske kvinnelandslaget i håndball på og utenfor banen*: Norges idrettshøgskole.
- Sà, F., Pimenta, Carvalho, Saavedra. (2014). *Relative Age in Portuguese Handball National Team players*. Foredrag holdt ved ecss-congress, Amsterdam.
- Schorer, J., Baker, J., Büsch, D., Wilhelm, A., & Pabst, J. (2009). Relative age, talent identification and youth skill development: Do relatively younger athletes have superior technical skills. *Talent Development and Excellence*, 1(1), 45-56.
- Schorer, J., Baker, J., Lotz, S., & Büsch, D. (2010). Influence of early environmental constraints on achievement motivation in talented young handball players. *International Journal of Sport Psychology*, 41(1), 42 - 57.
- Schorer, J., Copley, S., Büsch, D., Bräutigam, H., & Baker, J. (2009). Influences of competition level, gender, player nationality, career stage and playing position on relative age effects. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 19(5), 720-730.
- Schorer, J., Wattie, N., & Baker, J. R. (2013). A new dimension to relative age effects: constant year effects in German youth handball. *PloS one*, 8(4), e60336.
- Skjerk, O. (2001). *Dameudvalgets inderlige overflødhed. Kvindehåndbold i Danmark 1900-1950*: Københavns UniversitetKøbenhavns Universitet, Det Natur-og Biovidenskabelige FakultetFaculty of Science, LUKKET: 2012 Institut for IdrætDepartment of Exercise and Sport Sciences.
- Stijn P.J. Mattheys, R. V., m.fl. (2011). A multidisciplinary identification model for youth handball. *European Journal of Sport Science*, 11, 355-362.
- Sæther, S. A. (2014). *Trenerrollen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tranckle, P. C., C. J. (2006). Rethinking giftedness and talent in sport. I *Quest* (s. 265-282).
- von der Lippe, G. (1988). Kvinnehåndball og kvinneidrett - 1940 til i dag. I *Gla`håndball* (s. 47-54). Oslo: Pax forlag as.
- von der Lippe, G. (1997). *Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskultur i Norge: 1890-1950: Med et sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark. En feministisk analyse av et empirisk materiale*: Norges Idrettshøgskole.
- von der Lippe, G. (2001). Sportslig-gjøring. I *Idrett som kulturelle drama* (s. 64-69). Oslo: J.W: Cappelen's Forlag.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*: Universitetsforlaget.
- Zoglowek, H. (2013). Are "gifted children" children with special needs? I *Szkola w dyskursie teorii i praktyki* (s. 25 - 39). Paznan: Akademia Pomorska w Slupsku.

Vedlegg

Intervjuguide

I min studie av talentutvikling i norsk håndball har jeg sett behov for å lage en historisk kontekst. Jeg ønsker med denne konteksten å utarbeide et bilde av utviklingstrekk i NHF fra etableringen av yngre landslag frem til i dag. Hovedfokuset mitt er på perioden 1980 til 2010. Denne historiske konteksten vil være basert på statistikk fra NHF samt intervju med personer som har god kjennskap til NHFs virksomhet over tid.

Opplysninger jeg er ute etter er faktaopplysninger i forhold til emnene nevnt nedenfor.

Opplysninger som vil være til hjelp i utarbeidelsen konteksten.

I det følgende vil jeg spørre deg om fire temaer: uttak til yngre aldersbestemte landslag, spillerutvikling, aldersbestemte landslagstrenerne, organiseringen av denne virksomheten i NHF

Uttak til YLL

- Ansvarlige for uttaket
- Endringer over tid
- Gutter / jenter; forskjeller

Spillerutvikling

- Når begynte NHF med planer for spillerutvikling?
- Kom slike planer på plass for både gutter og jenter samtidig?
- Hva vil du si er hovedtrekkene i de endringene som har funnet sted i perioden 1980 -2010?
- Påvirkning av uttakskriterier

YLL trenere

- Hvilke rolle har landslagstrenerne for de aldersbestemte landslagene i forbindelse med utvelgelse av spillere?
- Hvem har valgt ut trenerne?
- Har forbundet valgt ut disse trenerne utfra spesifikke kriterier med tanke på at de skal utvikle unge spillere?

NHF

- Hvor sentralt er talentutvelgelsen til de aldersbestemte lagene i virksomheten til NHF?
- Har uttak til aldersbestemte landslag hatt betydning for organiseringen av NHF?
 - Bredde – topp
 - Prioritering i forhold til organisasjon, ressurser